Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Complexnummer: 523879

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam
De Hooge Riet

Aantal complexonderdelen
4

Monumentnummers van complexonderdelen
523880, 523881, 523882, 523883

Woonplaats
Ermelo

Gemeente
Ermelo

Provincie
Gelderland

Hoofdadres van hoofdobject
Dokter van Dalelaan 66, 3851 JD Ermelo

Complexomschrijving
Inleiding

Het SANATORIUM De Hooge Riet werd in 1939 door architect E.J. Rothuizen gebouwd aan de oostzijde van de in 1863 aangelegde spoorlijn Utrecht-Zwolle. Aan deze zijde van de spoorlijn liggen in het dorp Ermelo nog een aantal paviljoens die nu in gebruik zijn bij het psychiatrisch Ziekenhuis Veldwijk. De meeste paviljoens van dit complex liggen echter aan de andere zijde van de spoorlijn. Ziekenhuis Veldwijk is hier ontstaan op het voormalige landgoed Veldwijk, dat in 1884 door eigenaar M.J. Chevallier werd verkocht aan de 'Vereeniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen en Zenuwlijders in Nederland'. Dit terrein bevindt zich ten westen van de dorpskern van Ermelo.

Complexomschrijving

Het complex bestaat uit de volgende beschermde onderdelen:

A Hoofdgebouw

B Tuinaanleg met hekwerk, vijver, brug en hekwerk

C Mortuarium

D Ketelhuis

** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*

*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*

Datum van downloaden 11 juni 2020

Het sanatorium bevindt zich temidden van een ruime parkaanleg met een grote vijver aan de voorzijde. De voorzijde is op het westen gericht. Het complex bestaat uit een symmetrisch opgezet hoofdgebouw met een aantal achterliggende gebouwen, een mortuarium en een ketelhuis. Het complex is ontworpen in een voor architect Rothuizen en voor de periode waarin hij ontwierp, typerende Interbellemarchitectuur met een sterk horizontale werking en een zorgvuldig materiaalgebruik. In het gebouw worden baksteen, natuursteen, staal en beton op evenwichtige wijze toegepast. Architect Rothuizen bouwde in de provincie Gelderland onder meer enkele scholen in Arnhem en een kerk in Apeldoorn. Hij schreef ook enkele praktische handboeken over architectuur. Het gebouw hoort niet bij de oorspronkelijke bebouwing van Veldwijk, maar werd hier later aan toegevoegd. Het hoofdgebouw van het sanatorium heeft een geheel symmetrische opzet met een (oorspronkelijk) van elkaar gescheiden mannen- en vrouwenafdeling. Het gebouw werd ontworpen voor 50 patiënten. Op de bovenverdiepingen is een internaat gevestigd. Het interieur van het gebouw is grotendeels bewaard gebleven. Op sommige plaatsen bevindt zich monumentale kunst van bevriende kunstenaars. Alle oorspronkelijke bijgebouwen zijn in dezelfde stijl uitgevoerd.

Waardering

SANATORIUMCOMPLEX DE HOOGE RIET uit 1939, ontworpen door architect E.J. Rothuizen.

- Van architectuurhistorische waarde als gaaf bewaard gebleven sanatorium uit de periode tussen beide Wereldoorlogen. Het complex valt op door esthetische kwaliteiten, heeft gave verhoudingen en een bijzondere detaillering in vormgeving en materiaalgebruik. Bijzonder en typerend voor de tijd van ontstaan zijn het baksteengebruik, de sobere decoratie en het gebruik van stalen ramen en beton. Het gebouw valt op door de sterk horizontale en symmetrische uitstraling. Het interieur van het gebouw is grotendeels bewaard gebleven. Bijzonder zijn hierin onder meer de lichttoevoer in de lagere zijvleugels en de zorgvuldige detaillering en afwerking. Als sanatoriumgebouw is er ook sprake van een typologische waarde en een complexwaarde. Buiten het hoofdgebouw zijn ook de achterliggende aanbouwen en het mortuarium en het ketelhuis in gave staat bewaard gebleven. Het complex is een ontwerp van de bekende architect E.J. Rothuizen en vormt een representatief werk uit zijn oeuvre.

- Van stedenbouwkundige waarde vanwege de duidelijk herkenbare rol die het sanatorium speelt in de dorpsbebouwing van Ermelo en binnen het bebouwingsensemble van Veldwijk. Het complex is gesitueerd in een groene, parkachtige omgeving en speelt daarin een zeer beeldbepalende rol. De tuin geeft een belangrijke meerwaarde aan het complex.

- Van cultuurhistorische waarde binnen de ontwikkeling van de psychiatrische gezondheidszorg vanaf de late negentiende eeuw in Nederland. Dit complex vormt met alle onderdelen een typologisch belangrijke representant binnen deze ontwikkeling.

** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*

*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*

Datum van downloaden 11 juni 2020

Monumentnummer*: 523880

Status:	rijksmonument
Inschrijving register*:	15 april 2002
Kadaster deel/nr:	20338/1

*Monumentnaam***

De Hooge Riet

Complexnummer	*Complexnaam*
523879	De Hooge Riet

*Woonplaats**	*Gemeente**	*Provincie**
Ermelo	Ermelo	Gelderland

*Straat**	*Nr**	*Toev.**	*Postcode**	*Woonplaats**	*Situering*	*Locatie*
Dokter van Dalelaan	66		3851 JD	Ermelo		

*Kadastrale gemeente**	*Sectie**	*Kad. object**	*Appartement*	*Grondperceel*
Ermelo	F			9645

*Rijksmonumentomschrijving***

Omschrijving onderdeel A

Het zeer sterk horizontaal werkende, voor het grootste gedeelte enkellaagse HOOFDGEBOUW van het SANATORIUM is geheel symmetrisch opgezet en bestaat uit een verhoogde middenpartij en lagere L-vormige zijvleugels. Haaks op de noord-zuid lopende hoofdvleugels bevinden zich enkele aanbouwen met twee bouwlagen. De verhoogde middenpartij heeft drie bouwlagen, een rondboogvormige ingangspartij en wordt gedekt door een overstekend schilddak met rode pannen. Op de korte nok bevindt zich een sierlijke windwijzer in de vorm van een edelhert. Aan weerszijden van de verhoogde middenpartij bevinden zich de lagere zijvleugels, die gedekt zijn door een zadeldak. Op een gedeelte daarvan -de overgang van het middengedeelte naar de lagere delen- bevinden zich sterk horizontale opbouwen met raampartijen. Deze dakkapelachtige opbouwen hebben een eigen schilddak met rode pannen. Uiterst links en rechts zijn de L-vormige zijvleugels naar voren toe verlengd met een meerzijdige uitbouw. Hierdoor krijgen de korte oost-west gerichte zijvleugelarmen een eigen overstekend schilddak. Beide zijvleugels hebben aan de uiteinden een uitgebouwde, in beton uitgevoerde, gekromde pergola met een afsluitend achtzijdig theekoepeltje. De theekoepeltjes zijn gedeeltelijk open.

Het gebouw is opgemetseld in gele baksteen, waarbij alleen gebruik is gemaakt van strekken. Sommige portaalomlijstingen hebben een natuursteenomlijsting. De ramen zijn nagenoeg overal nog in het oorspronkelijke

** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*

*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*

Datum van downloaden 11 juni 2020

staal uitgevoerd.

Aan de VOORZIJDE heeft de verhoogde middenpartij een rondboogvormige ingang met een sieromlijsting en een glazen deurpartij. Deze deurpartij heeft een sierlijk gesmeed deurhek. Aan weerszijden van de ingang bevinden zich drie rechthoekige ijzeren ramen. Boven de ingang bevinden zich op de verdieping drie hoge ijzeren raampartijen met een balkonhekje en een natuurstenen omlijsting. Boven deze ramen is de naam van het sanatorium in metalen letters aangebracht. Direct onder het overstekende schilddak bevindt zich een vensterstrook met vijf dubbele ramen met gedecoreerde penanten.

Aan weerszijden van het hogere middendeel bevindt zich een tussengedeelte dat doorloopt in de eerder genoemde dakkapellen. In dit tussengedeelte bevinden zich (2x) drie ronde ijzeren tuimelramen. Hiernaast gaat dit tussengedeelte over in een horizontale vensterstrook.

De lagere zijvleugels aan weerszijden van het hogere middendeel bevatten de patientenkamers. Op regelmatige afstand van elkaar bevinden zich hier in het gevelvlak liggende, driezijdige, ijzeren erkerramen. De zijvleugels eindigen met risalerende uitbouwtjes met een overstekend schilddak en gedecoreerde penanten. Ook de achtergevels van het hoofdgebouw bevatten nog de oorspronkelijke stalen ramen en deuren.

Aan de ACHTERZIJDE bevinden zich haaks op het hoge middengedeelte twee vleugels van twee bouwlagen met een door rode pannen gedekt schilddak. Deze vleugels gaan over in twee daarachter gesitueerde T-vormige bijgebouwen met een houten klokkenstoeltje op elk van de twee schilddaken daarvan. Deze bijgebouwen hebben één bouwlaag en een zolder en zijn op dezelfde wijze gedetailleerd als de hoofdmassa. Tussen beide T-vormige bijgebouwen bevinden zich diverse oorspronkelijke aan- en bijgebouwtjes, alsmede enkele moderne barakken.

Het INTERIEUR van het ondiepe hoofdgebouw is nog oorspronkelijk. Ook de oorspronkelijke ruimtelijke indeling ervan is nog aanwezig. Het complex is grotendeels voorzien van bomvrije schuilkelders. Aan weerszijden van het verhoogde middengedeelte bevinden zich op de begane grond in elke vleugel patiëntenkamers. De vleugels met de patiëntenkamers worden intern indirect verlicht door een gebogen glazen kap waarboven daglicht binnenvalt via glazen dakschilden in het achterschild van de zadelkap. Op de verdiepingen van het verhoogde gedeelte bevindt zich nu het internaat en bevond zich een wooneenheid. De in vlakken ingedeelde zoldering van de centrale hal wordt ondersteund door tien ronde en met tegelwerk omklede zuilen. Aan elke zijde van de hal bevindt zich een bordestrap naar de internaatsverdieping. In de 'trappenhuizen' bevinden zich ronde glas-in-loodramen en geëtste glazen ruiten met geabstraheerd figuratieve voorstellingen. In de hal bevinden zich onder de vloerbedekking nog de oorspronkelijke marmeren vloeren. In de achterwand zijn mozaïeken opgenomen van de Arnhemse kunstenaar Schilling uit 1939. Eén van de voorstellingen stelt de barmhartige Samaritaan voor. In de hal bevinden zich verder nog een ronde klok en een windwijzer uit de bouwperiode.

Waardering

HOOFDGEBOUW DE HOOGE RIET (complexonderdeel A) uit 1939, ontworpen door architect E.J. Rothuizen.

- Van architectuurhistorische waarde als gaaf bewaard gebleven sanatoriumgebouw uit de periode tussen beide Wereldoorlogen. Het object valt op door esthetische kwaliteiten, heeft gave verhoudingen en een bijzondere detaillering in vormgeving en materiaalgebruik. Bijzonder en typerend voor de tijd van ontstaan zijn het baksteengebruik, de sobere decoratie en het gebruik van stalen ramen en beton. Het interieur van het gebouw is

* *Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*

** *Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*

Datum van downloaden 11 juni 2020

grotendeels bewaard gebleven en voorzien van monumentale kunst uit de bouwperiode. Bijzonder zijn ondermeer de lichttoevoer in de lagere zijvleugels en de zorgvuldige detaillering. Als sanatoriumgebouw is er ook sprake van een typologische- en een complexwaarde. Buiten het hoofdgebouw zijn ook de achterliggende aanbouwen en het mortuarium en het ketelhuis in gave staat bewaard gebleven. Het complex is een ontwerp van de bekende architect E.J. Rothuizen en vormt een representatief voorbeeld in zijn oeuvre..

- Van stedenbouwkundige waarde vanwege de duidelijk herkenbare rol die het sanatorium speelt in de dorpsbebouwing van Ermelo en binnen het bebouwingsensemble van Veldwijk. Het complex is gesitueerd in een groene, parkachtige omgeving en speelt daarin -in combinatie met de overige monumentale bebouwing en begroeiing- een zeer beeldbepalende rol. De tuin geeft een belangrijke meerwaarde aan het complex.

- Van cultuurhistorische waarde binnen de ontwikkeling van de psychiatrische gezondheidszorg vanaf de late negentiende eeuw in Nederland. Dit complex vormt met alle onderdelen een typologisch belangrijke representant binnen deze ontwikkeling.

Hoofdcategorie	*Subcategorie*	*Functie*
Cultuur, gezondheid en wetenschap	Gezondheidszorg	Sanatorium

* *Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*

** *Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*

Datum van downloaden 11 juni 2020

Monumentnummer*: 523881

Status:	rijksmonument
Inschrijving register*:	15 april 2002
Kadaster deel/nr:	20338/1

*Monumentnaam***

De Hooge Riet

Complexnummer	*Complexnaam*
523879	De Hooge Riet

*Woonplaats**	*Gemeente**	*Provincie**
Ermelo	Ermelo	Gelderland

*Straat**	*Nr**	*Toev.**	*Postcode**	*Woonplaats**	*Situering*	*Locatie*
Dokter van Dalelaan	66		3851 JD	Ermelo	Bij	

*Kadastrale gemeente**	*Sectie**	*Kad. object**	*Appartement*	*Grondperceel*
Ermelo	F			9645
Ermelo	F			8227
Ermelo	F			8585

*Rijksmonumentomschrijving***

Omschrijving onderdeel B

De TUINAANLEG heeft vermoedelijk integraal deel uit gemaakt van het ontwerp. De tuin bevindt zich voor het belangrijkste deel aan de voorzijde van het complex en kenmerkt zich door beplanting aan de randen. Het overige gedeelte van het glooiende terrein is voorzien van grasbeplanting. In het midden bevinden zich een grillig gevormde vijverpartij en een klein betonnen bruggetje met een ijzeren buisbalustrade. In combinatie met de slingervormige padaanleg is er op dit voorterrein een parkachtige sfeer gecreëerd. De overgang van het hoger gesitueerde gebouw naar het aflopende voorterrein wordt door middel van borders overbrugd. Aan de stationszijde bevindt zich de officiële toegang tot het complex. Aan weerszijden van de oprijlaan bevinden zich hier twee gemetselde hekpijlers waarop de naam van het sanatorium is vermeld.

Waardering

TUINAANLEG MET VIJVER, BRUG en HEKWERK (complexonderdeel B) uit 1939.

- Van architectuurhistorische waarde als onlosmakelijk onderdeel van een gaaf bewaard gebleven

** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*

*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*

Datum van downloaden 11 juni 2020

sanatoriumgebouw uit de periode tussen beide Wereldoorlogen. De combinatie van al deze elementen vallen op door esthetische kwaliteiten, gave verhoudingen en een bijzondere detaillering in vormgeving en materiaalgebruik. De tuinaanleg met daarin de vijver, de kleine betonbrug en het hekwerk vormen een belangrijk onderdeel van de genoemde kwaliteiten.

- Van stedenbouwkundige waarde vanwege de belangrijke aanvullende waarde die de tuin heeft op de architectuur. Het complex speelt een duidelijk herkenbare rol in de dorpsbebouwing van Ermelo en binnen het bebouwingsensemble van Veldwijk. Het complex is gesitueerd in een groene, parkachtige omgeving en speelt daarin -in combinatie met de overige monumentale bebouwing en begroeiing- een zeer beeldbepalende rol.

- Van cultuurhistorische waarde binnen de ontwikkeling van de psychiatrische gezondheidszorg vanaf de late negentiende eeuw in Nederland. Dit complex vormt met alle onderdelen een typologisch belangrijke representant binnen deze ontwikkeling.

Hoofdcategorie	*Subcategorie*	*Functie*
Kastelen, landhuizen en parken	Tuin, park en plantsoen	Tuin

** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*

*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*

Datum van downloaden 11 juni 2020

Monumentnummer*: 523882

Status:	rijksmonument
Inschrijving register*:	15 april 2002
Kadaster deel/nr:	20338/1

*Monumentnaam***

De Hooge Riet

Complexnummer	*Complexnaam*
523879	De Hooge Riet

*Woonplaats**	*Gemeente**	*Provincie**
Ermelo	Ermelo	Gelderland

*Straat**	*Nr**	*Toev.**	*Postcode**	*Woonplaats**	*Situering*	*Locatie*
Hortensialaan	2		3851 PB	Ermelo	Bij	

*Kadastrale gemeente**	*Sectie**	*Kad. object**	*Appartement*	*Grondperceel*
Ermelo	F			9645

*Rijksmonumentomschrijving***

Omschrijving onderdeel C

Op het achterterrein van het complex bevindt zich een MORTUARIUM. Het gebouw heeft een rechthoekige grondvorm en is gedekt met een zadeldak met getrapte schilden. Op de nok van het dak bevindt zich een koperen dakruiter. De risalerende ingangszijde heeft een eenvoudige ingang met omlijsting en daarboven een rond raam. In beide zijgevels van het risaliet bevinden zich stalen ramen over de gehele bouwhoogte. Het bredere kapelgedeelte heeft in de linkergevel drie ronde ramen en in de rechtergevel twee rechthoekige ramen en een groot vijfdelig raamkozijn. De achterzijde bevat ook een hoge ingangspartij, bestaande uit een glazen deur met daarboven een groot bovenlicht met een afsluitende segmentboog. Het materiaal en de detaillering van dit bijgebouw is identiek aan die van het hoofdgebouw.

Waardering

MORTUARIUM (complexonderdeel C) bij Sanatorium de HOOGE RIET uit 1939.

- Van architectuurhistorische waarde als onlosmakelijk onderdeel binnen het sanatoriumcomplex De Hooge Riet, gebouwd in de periode tussen beide Wereldoorlogen. Het gebouw valt op door de sobere, aan de architectuur van het hoofdgebouw verwante, vormgeving en heeft esthetische kwaliteiten, gave verhoudingen en een bijzondere

** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*

*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*

Datum van downloaden 11 juni 2020

detaillering in vormgeving en materiaalgebruik. Het is als vrijstaand mortuarium ook typologisch van belang.

- Van stedenbouwkundige waarde als onderdeel van een complex dat een duidelijk herkenbare rol in de dorpsbebouwing van Ermelo en binnen het bebouwingsensemble van Veldwijk speelt. Het complex is gesitueerd in een groene, parkachtige omgeving.

- Van cultuurhistorische waarde binnen de ontwikkeling van de psychiatrische gezondheidszorg vanaf de late negentiende eeuw in Nederland. Dit complex vormt met alle onderdelen een typologisch belangrijke representant binnen deze ontwikkeling.

Hoofdcategorie	*Subcategorie*	*Functie*
Uitvaartcentra en begraafplaatsen	Crematorium (H)	Mortuarium

** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*

*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*

Datum van downloaden 11 juni 2020

Monumentnummer*: 523883

Status:	rijksmonument
Inschrijving register*:	15 april 2002
Kadaster deel/nr:	20338/1

*Monumentnaam***

De Hooge Riet

Complexnummer	*Complexnaam*
523879	De Hooge Riet

*Woonplaats**	*Gemeente**	*Provincie**
Ermelo	Ermelo	Gelderland

*Straat**	*Nr**	*Toev.**	*Postcode**	*Woonplaats**	*Situering*	*Locatie*
Hortensialaan	2		3851 PB	Ermelo	Bij	

*Kadastrale gemeente**	*Sectie**	*Kad. object**	*Appartement*	*Grondperceel*
Ermelo	F			9645

*Rijksmonumentomschrijving***

Omschrijving onderdeel D

Achter het hoofgebouw bevindt zich onder meer nog een KETELHUIS. Het platgedekte ketelhuis heeft een rechthoekig grondvlak en één naar binnen gekromde hoek. Het gebouw heeft stalen raam- en deurkozijnen en aan de achterzijde een grote, meerzijdige, gemetselde schoorsteen. Tegen de ingangszijde bevindt zich een enkellaagse aanbouw met een schilddak. De achterzijde is door middel van een tuinmuur verbonden met een door een schilddak gedekte garage-aanbouw uit dezelfde periode. Het materiaal en de detaillering van dit bijgebouw is identiek aan die van het hoofdgebouw.

Waardering

KETELHUIS (complexonderdeel D) bij Sanatorium de HOOGE RIET uit 1939.

- Van architectuurhistorische waarde als onlosmakelijk onderdeel binnen het sanatoriumcomplex De Hooge Riet, gebouwd in de periode tussen beide Wereldoorlogen. Het gebouw valt op door de sobere, aan de architectuur van het hoofdgebouw verwante, vormgeving en heeft esthetische kwaliteiten, gave verhoudingen en een bijzondere detaillering in vormgeving en materiaalgebruik. Het is als vrijstaand ketelhuis ook typologisch van belang.

** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*

*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*

Datum van downloaden 11 juni 2020

- Van stedenbouwkundige waarde als onderdeel van een complex dat een duidelijk herkenbare rol in de dorpsbebouwing van Ermelo en binnen het bebouwingsensemble van Veldwijk speelt. Het complex is gesitueerd in een groene, parkachtige omgeving.

- Van cultuurhistorische waarde binnen de ontwikkeling van de psychiatrische gezondheidszorg vanaf de late negentiende eeuw in Nederland. Dit complex vormt met alle onderdelen een typologisch belangrijke representant binnen deze ontwikkeling.

Hoofdcategorie	*Subcategorie*	*Functie*
Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie	Ketelhuis

** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*

*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*

Datum van downloaden 11 juni 2020

gemeente	:	ERMELO	ERM.021d
postcode + plaats	:	Ermelo	
straat + huisnr.	:	Veldwijk 40(hoofdgebouw), 58 en 60 (bijgebouwen)	
naam object	:	De Hooge Riet	
bescherming	:	gemeentelijk monument	
eigenaar/gebruiker(s)	:	zie vervolgblad	
kadastrale gegevens	:	zie vervolgblad	
oorspr. functie	:	open afdeling Veldwijk	
huidige functie	:	paviljoen Veldwijk	
bouwjaar	:	1939	
architect	:	E.J. Rothuizen	
bouwstijl/–type	:	Interbellumarchitectuur	
beschrijver	:	M.A.F.M. Knibbeler	
datum beschr.	:	21 mei 1996	
datum foto	:	15 mei 1996	
neg. nr.	:		
bronnen	:	Lindeboom, G.A. & M.J. van Lieburg (red.), *Gedenkboek van de Vereniging tot Christelijke verzorging van geestes- en zenuwzieken, 1884–1984*. Kampen (Kok), z.j.	

Historie en ligging:

Het sanatorium De Hooge Riet werd in 1939 door architect E.J. Rothuizen gebouwd aan de oostzijde van de spoorlijn, en in de directe nabijheid van de paviljoens De Rietzoom en de Riethorst. Het sanatorium bevindt zich temidden van een ruime parkaanleg met een grote vijver. De voorzijde van het als open afdeling gebouwde complex is op het westen gericht. Het complex bestaat uit symmetrisch opgezet hoofdgebouw met een aantal achterliggende gebouwen, een mortuarium en een ketelhuis. Het complex is ontworpen in een voor architect Rothuizen en voor de periode waarin hij ontwierp, typerende Interbellemarchitectuur. Architect Rothuizen bouwde in de provincie ondermeer enkele scholen in Arnhem en een kerk in Apeldoorn. Hij schreef ook enkele praktische handboeken over architectuur.
Het gebouw hoort niet bij de oorspronkelijke bebouwing op het terrein van Veldwijk, maar werd hier later bijgevoegd.

Plattegrond en opbouw:

Het gebouwencomplex is geheel symmetrisch opgezet en bestaat uit een zeer sterk horizontaal werkend eenlaags hoofdgebouw, bestaande uit een verhoogde middenpartij en lagere L–vormige zijvleugels. Haaks op de noord–zuid lopende hoofdvleugel bevinden zich enkele aanbouwen.
De middenpartij heeft een rondboogvormige ingangspartij en wordt gedekt door een overstekend schilddak met rode pannen. Op de korte nok bevindt zich een sierlijke windwijzer in de vorm van een edelhert. Aan weerszijden van het hogere middendeel bevinden zich de lagere zijvleugels, die gedekt zijn door een zadeldak. Op een gedeelte daarvan –de overgang van het middengedeelte naar de lagere delen– bevinden zich sterk horizontale opbouwen met raampartijen. Deze dakkapelachtige opbouwen hebben een eigen schilddak met rode pannen. Uiterst links en rechts zijn de L–vormige zijvleugels naar voren toe verlengd met een meerzijdige uitbouw. Hierdoor krijgen de korte oost–west gerichte zijvleugelarmen een eigen overstekend schilddak. Beide zijvleugels hebben een uitgebouwde, in beton uitgevoerde, gekromde pergola met een afsluitende achtzijdige theekoepeltje. De theekoepeltjes zijn gedeeltelijk open.
Het gebouw is opgemetseld in gele baksteen, waarbij alleen gebruik is gemaakt van strekken. Sommige portaalomlijstingen (in het verhoogde middengedeelte) hebben een natuursteenomlijsting.
De ramen zijn nagenoeg overal nog in het oorspronkelijke staal uitgevoerd. Ook het interieur is nog oorspronkelijk en bevat een tweetal ronde glas–in–loodramen. In de hal bevinden zich ondermeer nog betegelde kolommen en de oorspronkelijke dubbele trappartij. Bijzonder is de lichttoevoer in de lagere

zijvleugels. De middengang is aan elke zijde door daglicht verlicht, door middel van een glazen strook in de achterschilden van de zadeldaken. In de gangen zelf is de lichtbron niet zichtbaar door de gekromde, matglazen(?), plafondplaten.

Gevels, bijgebouwen en groen:

De verhoogde middenpartij heeft een rondboogvormige ingang met een sieromlijsting en een glazen deurpartij. Deze deurpartij heeft een sierlijk gesmeed deurhek. Aan weerszijden van de ingang bevinden zich drie rechthoekige ijzeren ramen. Boven de ingang bevinden zich op de verdieping drie hoge ijzeren raampartijen met een balkonhekje en een natuurstenen omlijsting. Boven deze ramen is de naam van het sanatorium in metalen letters aangebracht. Direct onder het overstekende schilddak bevindt zich een vensterstrook met vijf dubbele ramen met gedecoreerde penanten.
Aan weerszijden van het hogere middendeel bevindt zich een tussengedeelte dat doorloopt in de eerder genoemde dakkapellen. In dit tussengedeelte bevinden zich (2x) drie ronde ijzeren tuimelramen. Hiernaast gaat dit tussengedeelte over in een horizontale vensterstrook.
De lagere zijvleugels aan weerszijden van het hogere middendeel bevatten wooneenheden. Op regelmatige afstand van elkaar bevinden zich hier in het gevelvlak liggende, driezijdige, ijzeren erkerramen. De zijvleugels eindigen met risalerende uitbouwtjes met een overstekend schilddak en gedecoreerde penanten. Ook de achtergevels van het hoofdgebouw bevatten nog de oorspronkelijke stalen ramen en deuren.

Haaks op het hoge middengedeelte bevinden zich aan de achterzijde twee vleugels van twee bouwlagen met een door rode pannen gedekt schilddak. Deze vleugels gaan over in twee daarachter gesitueerde T-vormige bijgebouwen met een houten klokkestoeltje op elk van de twee schilddaken daarvan. Deze bijgebouwen hebben één bouwlaag en een zolder en zijn op dezelfde wijze gedetailleerd als de hoofdmassa. Tussen beide T-vormige bijgebouwen bevinden zich enkele moderne barakken die **niet** onder de bescherming vallen.

Achter het gebouw bevinden zich nog een mortuarium en een ketelhuis. Het platgedekte ketelhuis heeft een rechthoekig grondvlak en één naar binnen gekromde hoek. Het ketelhuis heeft stalen raam- en deurkozijnen en aan de achterzijde een grote, meerzijdige, gemetselde schoorsteen. Tegen de ingangszijde bevindt zich een enkelaags aanbouw met een schilddak. De achterzijde is door middel van een tuinmuur verbonden met een door een schilddak gedekt garageaanbouw uit dezelfde periode.

Het mortuarium heeft een rechthoekige grondvorm en is gedekt met een zadeldak met getrapte schilden. Op de nok van het dak bevindt zich een koperen dakruiter. De risalerende ingangszijde heeft een eenvoudige ingang met omlijsting en daarboven een rond raam. In beide zijgevels van het risaliet bevinden zich stalen ramen over de gehele bouwhoogte. Het bredere kapelgedeelte heeft in de linkergevel drie ronde ramen en in de rechtergevel twee rechthoekige ramen en een groot vijfdelig raamkozijn.
De achterzijde bevat ook een hoge ingangspartij, bestaande uit een glazen deur met daarboven een groot bovenlicht met een afsluitende segmentboog. Het materiaal en de detaillering van de bijgebouwen is identiek aan die van het hoofdgebouw.

De tuinaanleg is vermoedelijk integraal onderdeel geweest van het ontwerp. Opvallend is de grillig gevormde vijverpartij voor het gebouw. Aan de stationszijde is het sanatorium ontsloten door een tweetal gemetselde hekpijlers waarop de naam van het sanatorium is vermeld.

Reden van plaatsing:

Architectuurhistorische criteria:

a. De Hooge Riet is een gaaf bewaard gebleven sanatoriumgebouw van de bekende architect E.J. Rothuizen. Buiten het hoofdgebouw hiervan zijn ook de achterliggende aanbouwen en het mortuarium en het ketelhuis in gave staat bewaard gebleven. Hierdoor is de Hooge Riet van architectuur-historisch belang als voorbeeld van een gaaf bewaard sanatoriumgebouw uit de periode tussen beide Wereldoorlogen. Het object valt op door esthetische kwaliteiten, het heeft gave verhoudingen en een bijzondere detaillering in vormgeving en materiaalgebruik. Bijzonder en typerend voor de tijd van ontstaan is het baksteengebruik, de sobere decoratie en het gebruik van stalen ramen. Bijzonder zijn ondermeer de lichttoevoer in de lagere zijvleugels en de vormgeving van de ramen aan de voorzijde. Het interieur van het gebouw is grotendeels bewaard gebleven. Als sanatoriumgebouw is er ook sprake van een typologische waarde.

Stedebouwkundige criteria:

a. Het sanatorium speelt nu een duidelijk herkenbare rol binnen het bebouwingsensemble van Veldwijk. Het is gesitueerd in een groene, parkachtige omgeving en speelt daarin -in combinatie- met de overige monumentale bebouwing en begroeiing- een zeer beeldbepalende rol. Het aan de oostzijde van de spoorlijn gesitueerde gebouw is samen met de voornamelijk aan de westzijde van de spoorlijn gesitueerde bebouwing van dit

ziekenhuis al lange tijd bepalend voor het aanzicht van Ermelo en van belang voor de instandhouding van deze historisch gegroeide situatie.

Cultuurhistorische criteria:

a. Samen met de overige monumentale bebouwing op het terrein van dit ziekenhuis, vormt dit paviljoen een markant voorbeeld binnen de ontwikkeling van de instituutsbebouwing vanaf de late negentiende eeuw. Binnen Ermelo vormt deze instelling reeds vanaf 1884 een historisch bepalend gegeven.

Gemeente Ermelo
Veldwijk 40;58;60

Gemeente Ermelo
Veldwijk 40;58;60

Gemeente Ermelo
Veldwijk 40;58;60

Gemeente Ermelo
Veldwijk 40;58;60

			ERM.021c
gemeente	:	ERMELO	
postcode + plaats	:	Ermelo	
straat + huisnr.	:	Veldwijk 39	
naam object	:	De Rietzoom	
bescherming	:	gemeentelijk monument	
eigenaar/gebruiker(s)	:	zie vervolgblad	
kadastrale gegevens	:	zie vervolgblad	
oorspr. functie	:	paviljoen	
huidige functie	:	paviljoen	
bouwjaar	:	1887	
architect	:		
bouwstijl/-type	:	Chaletstijl	
beschrijver	:	J.M.H. Penders	
datum beschr.	:	mei 1996	
datum foto	:	22-03-1996	
neg. nr.	:	jp960623 - jp960637	
bronnen	:	Lindeboom, G.A. & M.J. van Lieburg (red.), *Gedenkboek van de Vereniging tot Christelijke verzorging van geestes- en zenuwzieken, 1884-1984*. Kampen (Kok), z.j. Kortenhoeven, C., *Ermelo in oude ansichten 2*. Zaltbommel, 1985, blz. 63.	

Historie en ligging:

De Rietzoom, ander adres: Hortensiastraat 6. Qua exterieur zeldzaam gaaf bewaard chalet uit 1887. Het paviljoen werd als "Rustoord voor zenuwlijders" op 14 juni 1888 geopend. Formeel was het geen onderdeel van het instituut. Het terrein, dat niet tot het landgoed Veldwijk behoorde, werd in 1887 aangekocht.

Plattegrond en opbouw:

Het langgerekte pand van twee bouwlagen heeft een flauw hellend zadeldak, dat zeer ver oversteekt ten gunste van een balkon dat het gebouw aan drie zijden omgeeft. De ruimte eronder fungeert als een brede, open waranda. Het houtwerk van de balustrade, de stijlen en de schoorconstructie onder het dakoverstek bepalen het karakter, dat sterk doet denken aan een Zwitsers chalet. Hierbij moet bedacht worden dat de driehoekige velden in de constructie van de geveltop met fijn houtsnijwerk waren gevuld, evenals de driehoeken tussen de slijlen van de waranda en hun schoren. De waranda heeft gele plavuisjes, die ieder een vierdeling hebben, met uitzondering van die langs de randen, waardoor het lijkt of de vloer bezaaid is met miniscule tegeltjes. De ritmering van de waranda geeft aan dat de voor- en achterkant van het gebouw altijd al verschillend geweest zijn. De eenlaagsaanbouw onder plat dak, waartegen de waranda doodloopt, bevat enkele oude kozijnen. Het balkon loopt niet door over de aanbouw en wordt met een hekje afgesloten, van hetzelfde soort als dat, dat over de volle lengte om het pand heen loopt. De platte balusters zijn wat opengewerkt.

Het interieur heeft veel wijzigingen ondergaan, maar deze bestaan voor een groot deel uit een nadere indeling van eerst grotere ruimten door het plaatsen van tussenwanden. Ook verlaagde plafonds tasten de structuur visueel aan. Aan het eind van de lange gang, die vanaf de voorgevel tot aan het trappenhuis loopt, is een grote boog met stucwerkprofiel bewaard. Ook op de verdieping wordt het trappenhuis op deze plaats met een dergelijke boog afgegrensd. De trap is in wezen bewaard, al zijn enkele verstevigingen en afwerkingen toegevoegd; het opvallendste elelement is de rijk bewerkte trappaal met houtsnijwerk. Rond diverse deuren zijn op beide bouwlagen de omlijstingen nog aanwezig. In een kamer op de begane grond, links van de gang, is een fraaie, strakke glad-zwartmarmeren schouw aanwezig, die een simpel sterk gestileerd bloemmotief heeft in de bovenhoeken. De zoldertrap is omtimmerd met schroten die ieder zowel een groef als een kraal dragen. Ook de zolderdeur is zo afgewerkt, terwijl verder op de grotendeels niet ingedeelde zolder nog enkele

paneeldeuren aanwezig zijn voor wat kleine vertrekken. Ten dele gaat het hierbij om secundair gebruik. De kap is een gordingenkap en is met gesmoorde kruispannen belegd.

Gevels:

De fraaie achtergevel heeft drie dubbele openslaande deuren naast elkaar, waardoor de erachter gelegen zaal groots opent op het park. Verder hebben de gevels reeksen ramen en enkele deuren die op de waranda en balkon uitkomen. Beide geveltoppen hebben een raam met een kepervormig bovenlicht en zijlichten, deels nog met oud glas.

De voorgevel aan de zijde van de Hortensiastraat, met een eenlaagsaanbouw, heeft wijzigingen ondergaan. De kopgevel hierboven, de lange gevels en de kopgevel aan de parkzijde verkeren in uitstekende staat. Een zorgvuldige onderhoudsbeurt enkele jaren geleden heeft hieraan bijgedragen. Hierbij werden aangetaste onderdelen, zoals de onderste delen van stijlen van de waranda, in de oude vorm hersteld.

Reden van plaatsing:

Architectuurhistorische criteria:

a. Het pand is van groot architectuur–historisch belang als zeldzaam voorbeeld van een qua exterieur gaaf bewaard chalet uit 1887.
Het object valt op door esthetische kwaliteiten, het heeft gave verhoudingen en een bijzondere detaillering in vormgeving en materiaalgebruik. Kenmerkend zijn ondermeer de fors overstekende kap en het karakteristieke houtsnijwerk.

Stedebouwkundige criteria:

a. Het paviljoen speelt een duidelijk herkenbare rol binnen het bebouwings ensemble van Veldwijk. Hoewel het paviljoen formeel niet tot het voormalige landgoed behoorde, is het na aankoop van de benodigde grond in 1887 deel gaan uitmaken van het complex Veldwijk. Het is gesitueerd in een groene, parkachtige omgeving en speelt daarin –in combinatie– met de overige monumentale bebouwing en begroeiing– en zeer beeldbepalende rol. Het aan de oostzijde van de spoorlijn gesitueerde paviljoen is samen met de voornamelijk aan de westzijde van de spoorlijn gesitueerde bebouwing van dit ziekenhuis al sinds de late negentiende eeuw bepalend voor het aanzicht van Ermelo en van belang voor de instandhouding van deze historisch gegroeide situatie.

Cultuurhistorische criteria:

a. Samen met de overige monumentale bebouwing op het terrein van dit ziekenhuis, vormt dit paviljoen een markant voorbeeld binnen de ontwikkeling van de instituutsbebouwing vanaf de late negentiende eeuw. Binnen Ermelo vormt deze instelling reeds vanaf 1884 een historisch bepalend gegeven.

Gemeente Ermelo
Veldwijk 39

Gemeente Ermelo
Veldwijk 39

Gemeente Ermelo
Veldwijk 39

Gemeente Ermelo
Veldwijk 39

gemeente	:	ERMELO
postcode + plaats	:	3853 LC Ermelo
straat + huisnr.	:	Veldwijk
naam object	:	Korper Seba (oorspronkelijke naam?)
bescherming	:	gemeentelijk monument
eigenaar/gebruiker(s)	:	zie vervolgblad
kadastrale gegevens	:	zie vervolgblad
oorspr. functie	:	Woonhuis
huidige functie	:	Kinderdagverblijf
bouwjaar	:	ca. 1890
architect	:	
bouwstijl/-type	:	invloeden Neorenaissance en Chaletstijl
beschrijver	:	Gelders Genootschap (tk)
datum beschr.	:	25 mei 2000
datum foto	:	24 maart 2000
neg. nr.	:	
bronnen	:	Lindeboom, G.A. & M.J. van Lieburg (red.), *Gedenkboek van de Vereniging tot Christelijke verzorging van geestes- en zenuwzieken, 1884-1984*. Kampen (Kok), z.j.

Redengevende beschrijving

Historie en ligging:

Voormalig woonhuis behorend bij Veldwijk. Dit rond 1890 daterende pand is gebouwd in overgangsarchitectuur, met invloed van de chaletstijl in het houtwerk en neo-renaissance in de behandeling van de gevels.
Het kleine, vrijstaande en in een tuin gesitueerde pand maakt deel uit van het complex Veldwijk en bevindt zich in het oostelijke deel van het voormalige landgoed Veldwijk, dat in 1884 door eigenaar M.J. Chevallier werd verkocht aan de 'Vereeniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen en Zenuwlijders in Nederland'. Het groeide uit tot het 'Psychiatrisch Ziekenhuis Veldwijk'. Het pand ligt feitelijk aan de noordzijde van de Stationsstraat van het dorp Ermelo, ten oosten van de spoorlijn.

Plattegrond en opbouw:

Het pand bestaat uit twee haakse volumes van elk één bouwlaag en een kapverdieping onder elkaar snijdende zadeldaken. De smallere westelijke vleugel vormt aan de voorzijde van het pand een risaliet. Over een groot deel van de terugliggende westbeuk bevindt zich aan de voorzijde een eenlaags platgedekte serre, die de ingangstravee vrijlaat. Tegen de achtergevel een brede eenlaags uitbouw onder lessenaardak. Het dak sluit aan onder het dakoverstek van het hoofddak. Alle dakschilden zijn belegd met gesmoorde kruispannen. De afwatering vindt voornamelijk plaats via houten bakgoten, de daken zijn voorts afgewerkt met geprofileerde windveren en boeiborden. Het aan alle zijden overstekende dak wordt door houten korbelen gedragen. De eindgevels zijn afgewerkt met vergelijkbaar uitgevoerde sierspanten met hangstijlen voorzien van makelaars. De kap bezit verder een oorspronkelijke dakkapel in Chaletstijl op het linker dakschild (vierruits zadeldakje met siermakelaar, beschoten topgeveltje met gezaagde uiteinden), twee kleine dakraampjes in het achterschild en twee meer recente dakramen in het voorschild. Op de nok bevindt zich nabij de snijding van de daken een korte gemetselde schoorsteen.
De in rode baksteen in kruisverband uitgevoerde gevels hebben een gepleisterde sokkel afgesloten met een geprofileerde gestucte waterlijst en voorzien van een grijsgepleisterde plint. De bouwlagen zijn gescheiden door een geprofileerde, gestucte waterlijst. Verder bepalen wit gepleisterde blokken op de gevelhoeken en witte imitatie aanzet- en sluitstenen in de strekken boven de vensters het gevelbeeld. De topgevels zijn achter de sierspanten beschoten met smalle houten vertikale delen die aan de onderzijde decoratief zijn gezaagd. Alle gevelopeningen zijn recht afgesloten. De vensters van de eerste bouwlaag rusten op de waterlijst van de sokkel. Ter hoogte van de vensters heeft de sokkel vooruitspringende velden.

Interieur

Het interieur kenmerkt zich door een driebeukige indeling waarbij de middengang in het oostelijke volume is gesitueerd. In de voormalige kamers-en-suite in de oostelijke beuk een rijk uitgevoerd stucplafond met voornamelijk geometrisch lijstwerk voorzien van een floraal middenstuk waarin twee portretten zijn verwerkt. De bordestrap is voorzien van een bewerkte houten trappaal, gietijzeren balusters en een houten handlijst met gekruld uiteinde. Het

interieur heeft verder voornamelijk nieuwe deuren binnen oorspronkelijke, geprofileerde deurkozijnen op neuten. Ook de kelder is nog aanwezig.

Voorgevel:

De voorgevel heeft in het risaliet een T-schuifvenster voor de begane grond en in de beschoten puntgevel een dubbele balkondeur met balkon voor de verdieping. De deur wordt bekroond door een houten architraaf op consoles (soort hoofdgestel). Het balkonhek is gemoderniseerd (eenvoudig horizontale houten delen, vierde kwart twintigste eeuw). De ingang in de hoek van de volumes heeft een gewijzigde voordeur. De serre heeft oorspronkelijk, geprofileerd stijl- en regelwerk en een oorspronkelijke afsluiting met gezaagde druiplijst en een overstekende bakgoot op klossen. De houtconstructie is gevuld met moderne nieuwe raam- en deurpanelen.

Linker zijgevel:

De zijgevel heeft twee T-schuifvensters voor de begane grond. De as tussen deze vensters wordt bekroond door genoemde dakkapel in het zijschild.

Achtergevel:

De ondiepe, in halfsteensverband uitgevoerde aanbouw laat aan beide zijden een smal achtergeveldeel vrij. De aanbouw heeft een grijsgepleisterde plint in aansluiting op die van het hoofdvolume. De aanbouw heeft een onregelmatige gevelindeling met aan weerszijden een venster en ertussen een achterdeur en belendend klein wc-raampje, beide onder rollagen. De rechts uitstekende topgevel van de westbeuk is uitgevoerd met een T-venster met hoofdgestel zoals voornoemd.

Rechter zijgevel:

De rechter zijgevel heeft twee T-vensters voor de begane grond en in de brede beschoten topgevel een T-schuifvenster met tussenroede in het bovenlicht, geflankeerd door twee kleinere eenruits vensters in het beschoten topgevel.

Reden van plaatsing:

Architectuurhistorische criteria:

a. Vanwege de gaafheid van het exterieur en de bewaard gebleven interieurelementen is dit pand van belang als voorbeeld van een onder invloed van de Neorenaissance en de Chaletstijl ontworpen woning op het terrein van Veldwijk. Het object valt op door esthetische kwaliteiten, het heeft gave verhoudingen en een voor de ontstaanstijd kenmerkende detaillering in vormgeving en materiaalgebruik. Het paviljoen maakt deel uit van de bebouwing op het terrein van het 'Psychiatrisch Ziekenhuis Veldwijk'.

Stedenbouwkundige criteria:

a. Het paviljoen speelt een rol binnen het bebouwingsensemble van Veldwijk. Het is gesitueerd in een groene, parkachtige omgeving en speelt daarin -in combinatie- met de

overige monumentale bebouwing en begroeiing- een zeer beeldbepalende rol. De voornamelijk aan de westzijde van de spoorlijn gesitueerde bebouwing van dit ziekenhuis is al sinds 1884 bepalend voor het aanzicht van Ermelo en van belang voor de instandhouding van deze historisch gegroeide situatie. Dit gebouw vormt een waardevol onderdeel van de bebouwing aan de Stationsstraat van Ermelo.

Cultuurhistorische criteria:

a. Samen met de overige monumentale bebouwing op en nabij het terrein van dit ziekenhuis, vormt dit paviljoen een markant voorbeeld binnen de ontwikkeling van de instituutsbebouwing vanaf de late negentiende eeuw. Binnen Ermelo vormt deze instelling reeds vanaf 1884 een historisch bepalend gegeven.

Veldwijk 91
Korper Seba

Veldwijk 91
Korper Seba

ERM.021i

gemeente	:	ERMELO
postcode + plaats	:	Ermelo
straat + huisnr.	:	Veldwijk 87
naam object	:	De Riethorst
bescherming	:	gemeentelijk monument
eigenaar/gebruiker(s)	:	zie vervolgblad
kadastrale gegevens	:	zie vervolgblad
oorspr. functie	:	woonhuis
huidige functie	:	paviljoen kinderpsychologie
bouwjaar	:	1885
architect	:	E. Knevel?
bouwstijl/–type	:	overgangsarchitectuur
beschrijver	:	J.M.H. Penders
datum beschr.	:	mei 1996
datum foto	:	22–03–1996
neg. nr.	:	jp960611 – jp960622

bronnen : Lindeboom, G.A. & M.J. van Lieburg (red.), *Gedenkboek van de Vereniging tot Christelijke verzorging van geestes– en zenuwzieken, 1884–1984*. Kampen (Kok), z.j.
Graaf, A.R. van der, *Ermelo in oude ansichten (I)*. Zaltbommel, 1971, blz. 19.

Historie en ligging:

De villa De Riethorst, uit 1885, wordt gedomineerd door zijn zware ronde traptoren tegen de voorgevel, die naar het dorp is gericht. Het pand heeft twee bouwlagen op een onregelmatige plattegrond. De ligging op een heuveltje in het park is rustiek.
De reeds bestaande villa De Riethorst werd aangekocht als "villa voor gezinsverpleging, dames eerste klas". Het pand was daarvoor de woning van architect E. Knevel.

Plattegrond en opbouw:

De villa in overgangsarchitectuur is sterk verwant aan de villa De Bunt, Veldwijk 72. De traptoren is hoger dan de aansluitende bouwlagen en wordt bekroond door een forse, kegelvormige spits, gedekt met leien in maasdekking en voorzien van een dakkapelletje met luik. Links hiervan sluit een vleugel met zadeldak aan, rechts in het verlengde ervan een tweelaags toiletuitbouwtje onder plat dak. Terugliggend ten opzichte van de linker vleugel en dus ook van de toiletuitbouw ligt de rechtervleugel met een schilddak. Haaks op deze bouwdelen staat een naar achteren gericht vleugel onder zadeldak. De dakvlakken hebben nieuwe, grijze betonpannen. De twee zadeldaken worden beëindigd met een identiek dakoverstek in chaletstijl. Het dragende houtwerk ligt iets terug ten opzichte van de (nu) eenvoudige windveren. In open latwerk wordt door een rondboog verwezen naar de gotische houten gevel, maar de ruimte buiten de boog is hier niet beplankt, maar opengelaten. De rondboog rust aan beide zijden op een blokkeel, dat door twee bewerkte schoren gedragen wordt. In de top wordt de horizontale lijn weer opgepakt door een op de rondboog rustende balk. De makelaar, die (nu) niet buitendaks doorgezet is, doorsnijdt de balk en de rondboog, om aan de onderzijde in een gesneden sierelement te eindigen.
Het muurwerk heeft een aantal verlevendigingen. Een fries wordt gesuggereerd doordat het bovenste deel van het metselwerk op een bloklijst wat uitkragend gemetseld is, de koppen van de tanding en de bovenliggende strekken zijn in gele verblendsteen uitgevoerd. In deze zone staan de schoren van het dakoverstek. De beide bouwlagen worden gescheiden door twee gele waterlijsten, een blind fries omsluitend. Het muurwerk van de begane grond wordt verlevendigd door terugliggende lagen van gele verblendsteen, gescheiden door zeven lagen gewone baksteen. De iets uitgemetselde lage plint is plaatselijk gepleisterd. De strekken boven de gevelopeningen hebben in gele verblendsteen imitatie sluit- en aanzetstenen. De vensters hebben T-ramen. De toren wordt afgesloten met een fors rondboogfries, waarbij overigens geen gele steen gebruikt is.

Voorgevel:

De traptoren heeft smalle torenraampjes, de toiletaanbouw per bouwlaag één soortgelijk venstertje. De linker vleugel is twee vensterassen breed, de rechter as, die strak tegen de toren aan gedrukt is, bevat de ingang met, onder een bovenlicht, de originele dubbele paneeldeur. Deze heeft twee gegroefde naalden naast elkaar, ieder op een basementje en voorzien van een eenvoudig kapiteeltje, gescheiden door een smalle strook met smalle velden. De terugliggende vleugel rechts heeft aan deze zijde één versteras.

Linker zijgevel:

Deze gevel bestaat uit een naar voren komende topgevel en een terugliggende lijstgevel. Laatstgenoemde is twee vensterassen breed voor de begane grond maar heeft op de verdieping slechts één venster. De topgevel heeft één versteras en voor de zolder één rondboogventser met openslaande ramen onder een halfrond bovenlicht met middenstijl. De sierlijk afgewerkte geveltop is reeds beschreven.

Achtergevel:

De achtergevel is identiek aan de linker zijgevel, zij het dat het linker deel per bouwlaag twee vensters heeft. Ook valt de zijkant van de vleugel links-vóór als achtergevel te zien; deze heeft op de begane grond een tuindeur.

Rechter zijgevel:

De rechter zijgevel is de minst in het oog lopende en wordt gevormd door de zijkant van de vleugel rechts-vóór. De begane grond wordt grotendeels aan het oog onttrokken door een latere aanbouw onder plat dak, die voor de begane grond rechts één venster vrijlaat en waarop de verdieping met een dubbele balkondeur uitkomt. Storende stalen noodtrappen leiden vanaf de zolder via de aanbouw naar beneden.

Interieur

Op de begane grond en de verdieping zijn rond de centrale hal deuromlijstingen bewaard met een zwaar omgaand profiel. Ook rond de schuiframen zijn ten dele dergelijke omlijstingen bewaard. De hal ligt achter het ingangsportaal en heeft de wit-marmeren vloer bewaard, uitgevoerd in grote platen. Een aantal herstellingen is in hetzelfde materiaal uitgevoerd. Onopvallend op een hoek van

de hal uitkomend sluit de traptoren aan met een zeer fraaie houten slingertrap; deze is gaaf bewaard. De forse, rijk gesneden trappaal in neo-renaissance-vormen toont onder meer florale motieven en een gestileerde, taps toelopend gecanneleerd bovendeel, bekroond door een achthoekige knop met velden en een ronde knop erop. Op de trappaal sluit een ranke leuning aan met gietijzeren spijlen met versierde middenknop met naar boven en onder gerichte florale motieven. De vloeiende lijn van de houten leuning rond het schalmgat is in zijn beloop sterk aangepast bij de bordessen. Aan de buitenzijde loopt eenzelfde leuning, opgehangen aan de muur.
In de traptoren is het onderste deel van de trap in steen uitgevoerd en leidt naar de kelder. Deze kelder ligt onder het voorste deel van het pand heeft een gewelf van gemetselde trogjes op stalen balken. Naast een klein centraal op de trap aansluitend gangetje ligt links een berghok, rechts bevond zich blijkens de stookplaats kennelijk een centrale verwarming, waarachter nog een berghok.

Reden van plaatsing:

Architectuurhistorische criteria:

a. De Riethorst is van architectuur-historisch belang als voorbeeld van een gaaf bewaarde villa uit 1885. Het object valt op door esthetische kwaliteiten, het heeft gave verhoudingen en een bijzondere detaillering in vormgeving en materiaalgebruik. Bijzonder is de ronde traptoren die de architectuur van deze villa voor het grootste deel bepaald.

Stedebouwkundige criteria:

a. Het paviljoen speelt een duidelijk herkenbare rol binnen het bebouwings ensemble van Veldwijk. Het is gesitueerd in een groene, parkachtige omgeving en speelt daarin -in combinatie- met de overige monumentale bebouwing en begroeiing- en zeer beeldbepalende rol. Het aan de oostzijde van de spoorlijn gesitueerde gebouw is samen met de voornamelijk aan de westzijde van de spoorlijn gesitueerde bebouwing van dit ziekenhuis al sinds de late negentiende eeuw bepalend voor het aanzicht van Ermelo en van belang voor de instandhouding van deze historisch gegroeide situatie.

Cultuurhistorische criteria:

a. Samen met de overige monumentale bebouwing op het terrein van dit ziekenhuis, vormt dit paviljoen een markant voorbeeld binnen de ontwikkeling van de instituutsbebouwing vanaf de late negentiende eeuw. Binnen Ermelo vormt deze instelling reeds vanaf 1884 een historisch bepalend gegeven.

Gemeente Ermelo
Veldwijk 87

Gemeente Ermelo
Veldwijk 87

Gemeente Ermelo
Veldwijk 87

Gemeente Ermelo
Veldwijk 87

Tuinhistorische waardestelling

De Hooge Riet

te Ermelo

- 18 juli 2019 -

SB4

Specialisten in Groen Erfgoed

Tuinhistorische waardestelling

De Hooge Riet

te Ermelo

Opdrachtgever: Heijmans Vastgoed B.V.

SB4

Specialisten in Groen Erfgoed

Costerweg 1-P 6702 AA Wageningen 0317 424 167 www.sb4.nl info@sb4.nl

Colofon

© 2019, SB4 Bureau voor Historische Tuinen, Parken en Landschappen BV.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij op papier of digitaal, zonder voorafgaande toestemming van de opdrachtgever en na overleg met SB4. In geval van publicatie, geheel of gedeeltelijk, van dit als intern rapport bedoelde document, kan het noodzakelijk zijn om auteursrechten, copyright, publicatierechten en/of andere rechten te regelen met SB4 of andere partijen.

De afbeeldingen in dit rapport zijn in 2019 (april, mei en juli) gemaakt door SB4, tenzij anders vermeld.
De kaarten zijn noordwaarts georiënteerd, tenzij anders aangegeven.

Tekst en opmaak: SB4 Bureau voor Historische Tuinen, Parken en Landschappen
ir. E.M.J. Blok bnt, ing. C.M.F. Brouwer
Costerweg 1-P
6702 AA Wageningen
www.sb4.nl

Projectnummer: 10130

Opdrachtgever: Heijmans Vastgoed B.V.
Contactpersoon: dhr. M. Sinte Maartensdijk

Versie: definitief, 18 juli 2019

Voorblad: Het voorterrein van De Hooge Riet, gezien vanaf de Dokter van Dalelaan.
Achterblad: Het zuidelijke prieel en een gedeelte van de voorzijde van De Hooge Riet.

INHOUD

Inleiding 5

1. Huidige situatie 7
   1.1. Kengegevens 7
   1.2. Korte impressie 7

2. Biografie van de plek 17

3. Ruimtelijke verschijning en achtergronden 47
   3.1. J. Vroom jr. (1893-1958) 47
   3.2. Vormgeving 51
   3.3. De Hooge Riet, toen en nu vergeleken. 55

4. Waardering 63
   4.1. Methode 63
   4.2. Externe waardering 65
   4.3. Interne waardestelling 67

5. Aanbevelingen 73

Bronnen 74

Bijlage 1. Monumentenomschrijving 76

Bijlage 2. Monumentale bomen 80

INLEIDING

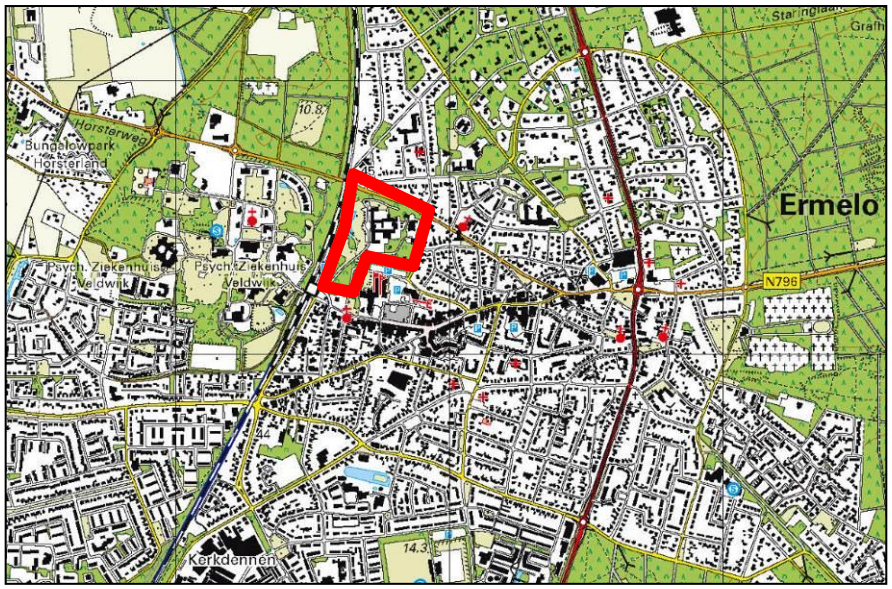
Als onderdeel van het gesticht Veldwijk werd het sanatoriumgebouw De Hooge Riet in Ermelo in 1939 gebouwd in opdracht van de 'Vereeniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen en Zenuwlijders in Nederland' naar een ontwerp van architect E.J. Rothuizen. Voor de omliggende parkaanleg werd tuinarchitect J. Vroom ingeschakeld.
In het laatste kwart van de twintigste eeuw wijzigde de functie van het gebouw en na diverse fusies van de gezondheidsinstelling kwam De Hooge Riet circa 10 jaar geleden leeg te staan. Eind 2018 is het gebouw met omliggend terrein verkocht aan de firma Heijmans.

Heijmans Vastgoed B.V. werkt momenteel aan herontwikkelings- en herbestemmingsplannen voor de gebouwen. Als onderdeel van het herbestemmingsonderzoek heeft Hylkema Erfgoed een bouwhistorische verkenning uitgevoerd (maart 2019). Voor een goede afweging en inpassing van eventuele toevoegingen terrein is een tuinhistorische waardestelling gevraagd, waarin enerzijds de waardevolle relicten worden geduid en anderzijds de ontwikkelruimte wordt benoemd. In mei 2019 heeft SB4 Bureau voor Historische Tuinen, Parken en Landschappen opdracht gekregen voor het opstellen van deze tuinhistorische analyse en waardestelling.

Voorliggend rapportage is het resultaat van bovenbedoelde opdracht en beschrijft allereerst de biografie van de plek. Deze is opgesteld aan de hand van een veldinventarisatie, analyse en beoordeling van historische kaarten en afbeeldingen, bestaande literatuur en artikelen. Na een toelichting op de ruimtelijke verschijningsvorm van het terrein en duiding van de achtergronden, volgt de waardestelling van tuin- en parkaanleg van De Hooge Riet. Deze is uitgevoerd conform de Richtlijnen Tuinhistorisch Onderzoek, waarbij onder meer wordt ingegaan op de samenhang, herkenbaarheid en functionaliteit van deelgebieden en elementen. Tot slot worden een aantal aanbevelingen gedaan voor behoud en versterking van de cultuurhistorische waarden en kwaliteiten.

Het rapport is opgesteld door Eric Blok (specialist groen erfgoed, landschapsarchitect bnt en tuinhistoricus) en Caroline Brouwer (tuin- en landschapsinrichter en onderzoeker), beiden werkzaam bij SB4.

Wageningen, juli 2019.

Afb. 1.1: Situering van De Hooge Riet, ten oosten van het spoortracé. Uitsnede van de Topografische Kaart, 26H Harderwijk, uitgave 2015. (Bron: www.topotijdreis.nl.)

Afb. 1.2: Loodrechte luchtfoto van het voormalige sanatoriumgebouw De Hooge Riet. Jaartal onbekend, situatie vóór de afbraak van de 'Omgang'. (Bron: www.heijmans.nl, bewerking SB4.)

1. HUIDIGE SITUATIE

1.1. Kengegevens

De Hooge Riet is gesitueerd in het westen van Ermelo, direct ten oosten van de spoorlijn Utrecht-Zwolle met naastgelegen Dokter van Dalelaan. Het gebouw wordt omgeven door een ruime parkaanleg. Het terrein wordt aan de noordzijde begrensd door de Horsterweg en aan de oostzijde door de Hortensialaan. De (bebouwing langs) Chevallierlaan - Stationsstraat – Burgemeester van Oordtstraat bepalen de grens aan de zuidzijde.

Het circa 8 hectare omvattende terrein met voormalig sanatoriumgebouw De Hooge Riet, het mortuarium en ketelhuis, meerdere eind 19e eeuwse villa's en diverse niet-historische panden (waaronder Heesteroord en de geschakelde patiëntenwoningen aan de Hortensialaan) is sinds december 2018 eigendom van Heijmans Vastgoed B.V.
Villa De Riethorst evenals het mortuarium worden aan derden verhuurd en kennen een eigen ontsluiting vanaf respectievelijk de Horsterweg en Chevallierlaan. De overige gebouwen op het terrein staan momenteel leeg.
Jarenlang was het complex niet toegankelijk. Het terrein is thans, met uitzondering van de directe omgeving van de gebouwen, opengesteld voor publiek. Incidenteel worden er rondleidingen gegeven.

Het complex 'Sanatorium De Hooge Riet' met als onderdelen het hoofdgebouw (A), de tuinaanleg met hekwerk, vijver, brug en hekwerk (B), het mortuarium (C) en het ketelhuis (D) zijn in 2002 aangewezen als Rijksmonument. **(Zie bijlage 1 voor de monumentenomschrijving.)**

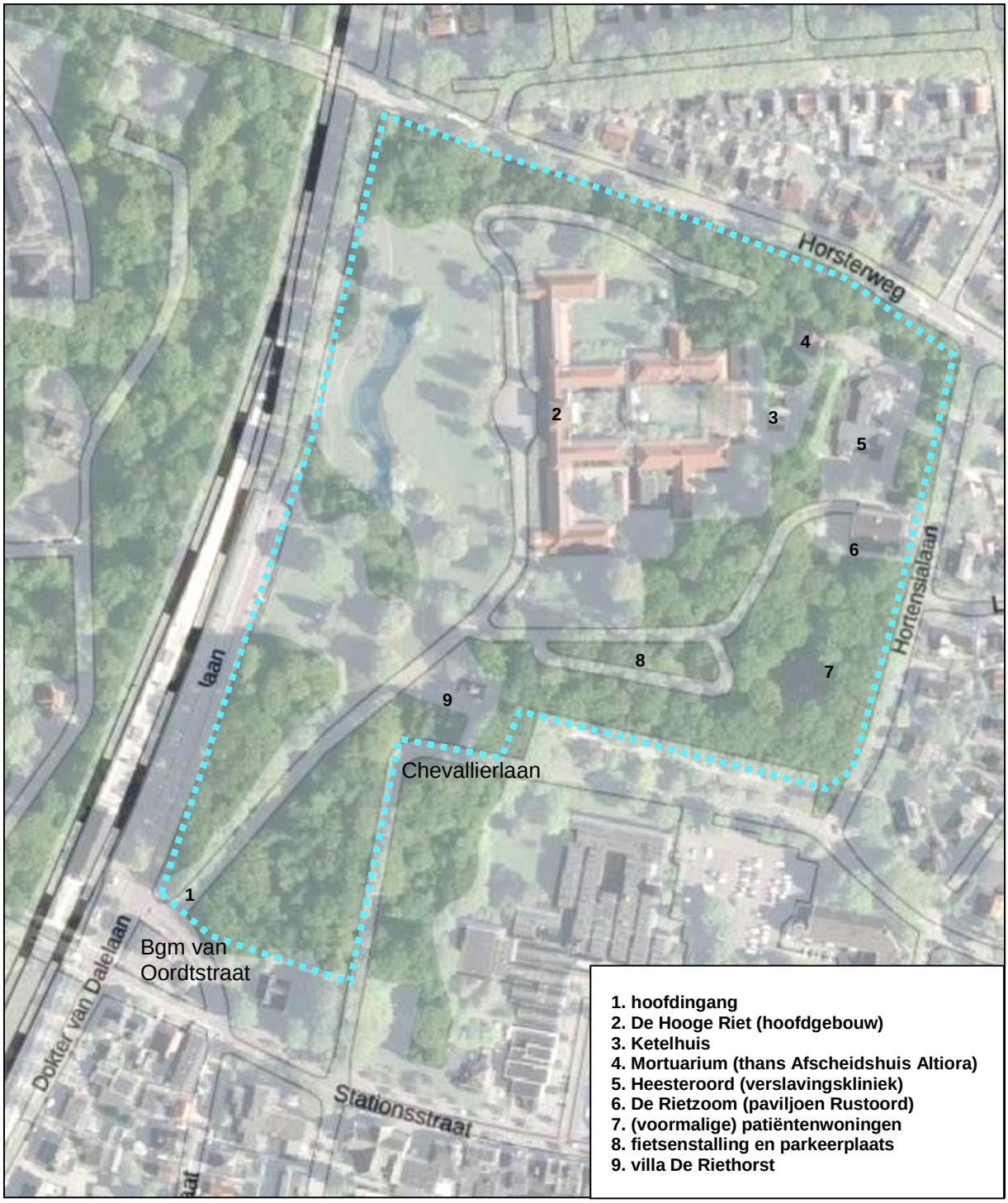
1.2. Korte impressie

Vanaf de hoofdentree in de zuidwesthoek van het terrein voert een toegangsweg met aan weerszijden grasstroken door een gesloten en opgaand bos. Voorbij villa De Riethorst draait de weg langs de voorgevel van het centraal op het perceel gelegen hoofdgebouw. Aansluitend voert een weg rondom het gebouw (thans gedeeltelijk afwezig) naar de achtergelegen mortuarium en ketelhuis. Hoewel vanuit het park gedeeltelijk zichtbaar, is het mortuarium (in gebruik als Afscheidshuis van Altiora Uitvaartzorg) tegenwoordig alleen te bereiken vanaf de Horsterweg.
Recent is aan de oostzijde van het hoofdgebouw de zogenaamde 'Omgang', een in de jaren 80 van de twintigste eeuw aangebouwde vleugel, afgebroken. In de nabijheid van het gebouw bevinden zich thans nog enkele bouwwerken (portocabin) uit dezelfde periode.

Aan de vleugels van het sanatoriumgebouw liggen verschillende binnentuinen die middels pergola's en prielen zijn afgesloten. Hoewel de binnentuinen in verwaarloosde staat verkeren, bevinden zich er nog restanten van de historische beplanting (o.a. oude linden en taxus), pergola's en vijver.
Recht voor de ingang van het gebouw ligt een ovaal plein, omgeven door twee trappartijen en ommuurde, trapsgewijs aflopende borders. Dit vormt de overgang naar een open, grazige parkaanleg met waterpartij en een grote diversiteit aan solitaire bomen en 'clumps', omgeven door afwisselende bosranden. Meerdere parkbomen in dit gedeelte zijn opgenomen op de Monumentale Bomenlijst van de gemeente Ermelo. **(Zie bijlage 2.)** Een aantal daarvan vormt onderdeel van uitgezette bomenroutes.[1]
Enkele slingerende paden maken een wandeling door de parkaanleg mogelijk.

Ten oosten van het sanatoriumgebouw liggen, deels verscholen in de bosrand, de gebouwen. De Rietzoom (de historische villa Rustoord), Heesteroord (verslavingskliniek) en een cluster geschakelde patiëntenwoningen. Vanaf De Hooge Riet zijn deze gebouwen via enkele paden en wegen te bereiken, maar zij hebben een hoofdontsluiting vanaf de Hortensialaan.
In het bos ten zuiden van het hoofdgebouw liggen een autoparkeerplaats en een overdekte fietsenstalling.

[1] Diverse bijzondere bomen op het terrein van de Hooge Riet zijn opgenomen in twee verschillende routes en voorzien van informatie. De routes zijn uitgezet door Stichting Natuur- & Milieu Platform Ermelo en door de Bomenstichting.

Afb. 1.3: Overzicht van het onderzoeksgebied (aangegeven met blauwe lijn) met duiding van aanwezige elementen. (Bron: www.ruimtelijkeplannen.nl; bewerking SB4.)

Afb. 1.4: Hoofdentree met toegangsweg, gezien vanaf de Burgemeester van Oordtstraat. De historische entreepalen gaan grotendeels schuil achter opgaande beplanting.

Afb. 1.5: De linker paal draagt de tekst 'Sanatorium' en het huisnummer 66.

Afb. 1.6: De rechter paal draagt (het restant van) de tekst 'De Hooge Riet'.

Afb. 1.7: De toegangsweg met aan weerszijden grasbermen en gesloten, opgaand bos.

Afb. 1.8: Rechts villa De Riethorst, gezien vanaf de toegangsweg. Uiterst rechts een monumentale Westerse levensboom (Thuja). Links op de achtergrond de pergola en het prieel op de zuidwesthoek van het vroegere sanatoriumgebouw.

Afb. 1.9: Open plek in de parkaanleg ten westen van De Riethorst. Tot circa 1975 stond hier villa Hoogstede.

Afb. 1.10: Uitzicht vanaf de toegangsweg in noordelijke richting, over de parkaanleg. Rechts achter de bomen het sanatoriumgebouw.

Afb. 1.11: Plein voor het hoofdgebouw.

Afb. 1.12: Trappartijen en muurwerk voor het gebouw.

Afb. 1.13: Zicht vanuit het park op het hoofdgebouw.

Afb. 1.14: Trapsgewijs aflopende borders.

Afb. 1.15: Brug over de vijver.

Afb. 1.16: Zicht over de parkaanleg vanaf de Dokter van Dalelaan. (Links lindenrij langs de spoorlijn.)

Afb. 1.17: Prieel (met groen plastic afgedekt) en gebogen pergola met blauwe regen op de noordwesthoek van het sanatoriumgebouw.

Afb. 1.18: Detail van de pergola met betonnen staanders en houten liggers.

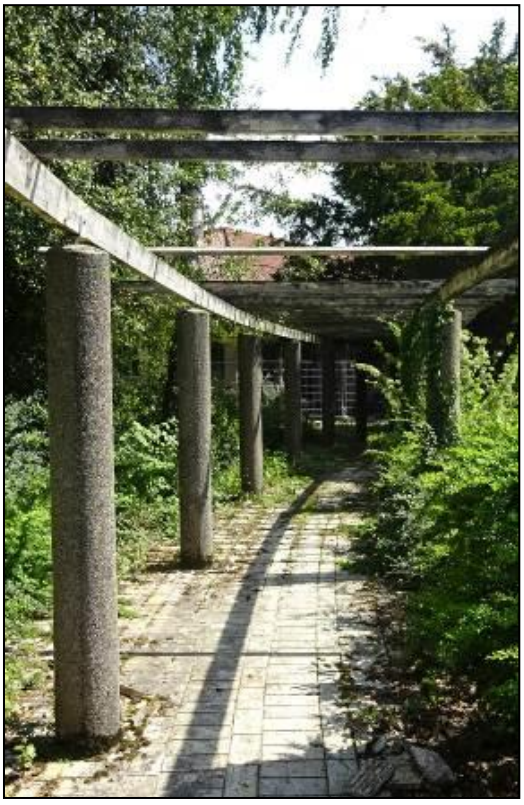
Afb. 1.19: Zicht vanuit het oosten op de noordelijke zijvleugel en naastgelegen grasvlakte. In de bosrand staat een diversiteit aan bomen.

Afb. 1.20: Vervallen pergola en prieel langs de noordelijke binnentuin.)

Afb. 1.21: Het noordwestelijke prieel.

Afb. 1.22: Detail noordwestelijke pergola.

Afb. 1.23: Muurwerk rondom zuidwestelijke prieel.

Afb. 1.24: Trellis onder de pergola in de centrale binnentuin.

Afb. 1.25: De centrale binnentuin met restanten van de oorspronkelijke tuinaanleg. (Bron: recent gemaakte dronebeelden Heymans.)

Afb. 1.26: Rand van rode weser tegels als contour van de vroegere vijver in de centrale binnentuin.

Afb. 1.27: De oorspronkelijke vijver is dichtgestort, bestraat met betonklinkers en thans grotendeels overwoekerd.

Afb. 1.28: Sierpbelantingen in de centrale binnentuin, waaronder een fraaie Japanse esdoorn, deels overgroeid met braamstruiken.

Afb. 1.29: Restanten van de pergola in de oostelijke binnentuin.

Afb. 1.30: De oostelijke binnentuin, gezien vanaf het ketelhuis. In het midden de achterzijde van de hogere middenbouw met ingangspartij.

Afb. 1.31: De zuidoostelijke binnentuin, waarin een monumentale linde en vier zuilvormige taxusbomen staan.

Afb. 1.32: De zuidwestelijke binnentuin met twee monumentale lindes, langs de zuid- en oostzijde afgesloten door een hoge rhododendronwal.

Afb. 1.33: Het ketelhuis, gezien vanuit zuidelijke richting.

Afb. 1.34: Ingang naar de parkeerplaats in de bosstrook ten zuiden van het sanatoriumgebouw.

Afb. 1.35: Het mortuarium met eigen voorplein, bereikbaar vanaf de Horsterweg, tegenwoordig middels palissadewanden afgescheiden van het overige terrein van De Hooge Riet.

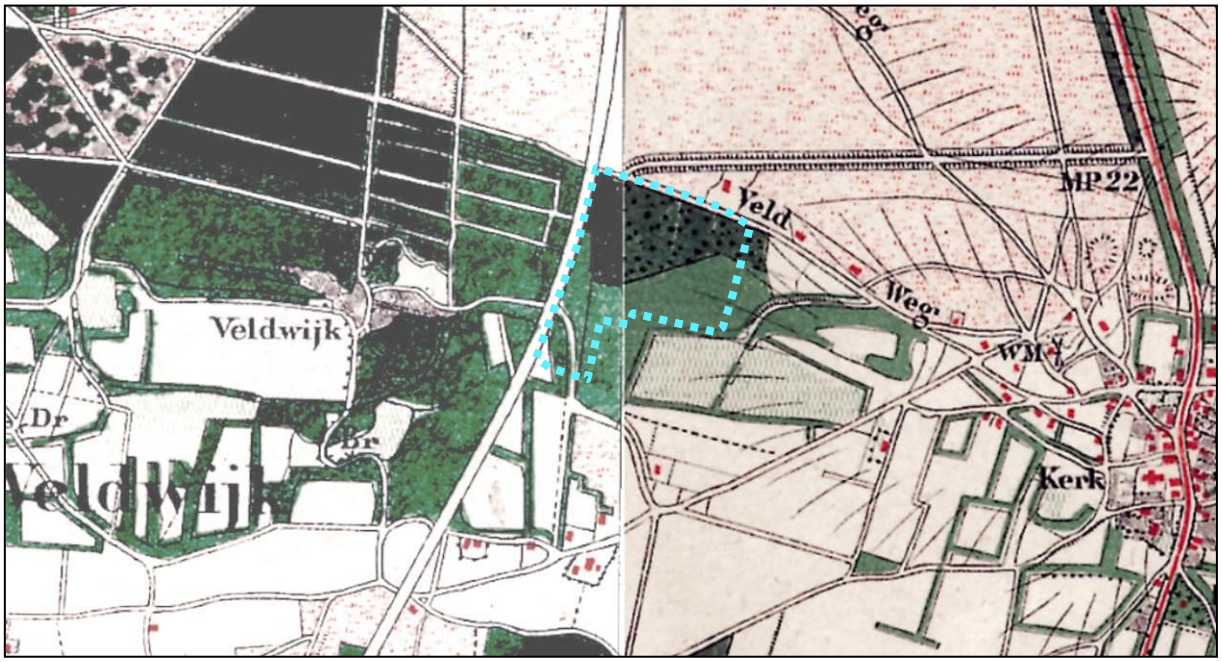
Afb. 1.36: Villa De Rietzoom (voorheen paviljoen Rustoord) gezien vanaf de Hortensialaan. De villa ligt met zijn achterzijde (voorzien van latere aanbouw) aan de straat.

Afb. 1.37: Heesteroord gezien vanaf de Hortensialaan.

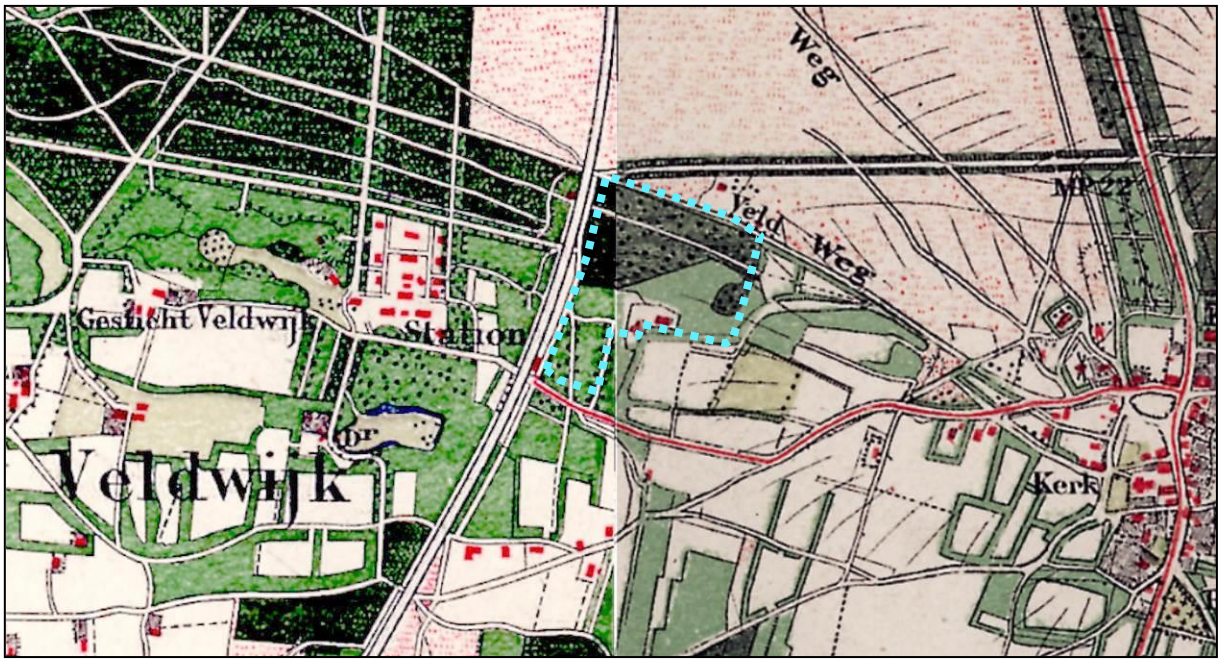

Afb. 1.38: De voormalige patiëntenwoningen, gezien vanaf de Hortensialaan.

Afb. 2.1: Uitsnede van de Chromo-Topografische Kaart, blad 371 Horst (links) en blad 372 Ermelo (rechts), beide uitgave 1872. Met projectie van de dan nog aan te leggen spoorlijn. (Bron: www.topotijdreis.nl.)

NB. op deze en hierna volgende (topografische) kaarten is de grens van het huidige onderzoeksgebied aangeduid met een lichtblauwe stippellijn.

Afb. 2.2: Uitsnede van de Chromo-Topografische Kaart, blad 371 Horst (links) en blad 372 Ermelo (rechts), beide uitgave 1890. (Bron: www.topotijdreis.nl.)

Binnen het onderzoeksgebied zijn villa De Riethorst en naastgelegen tuinmanswoning gesticht.

2. BIOGRAFIE VAN DE PLEK

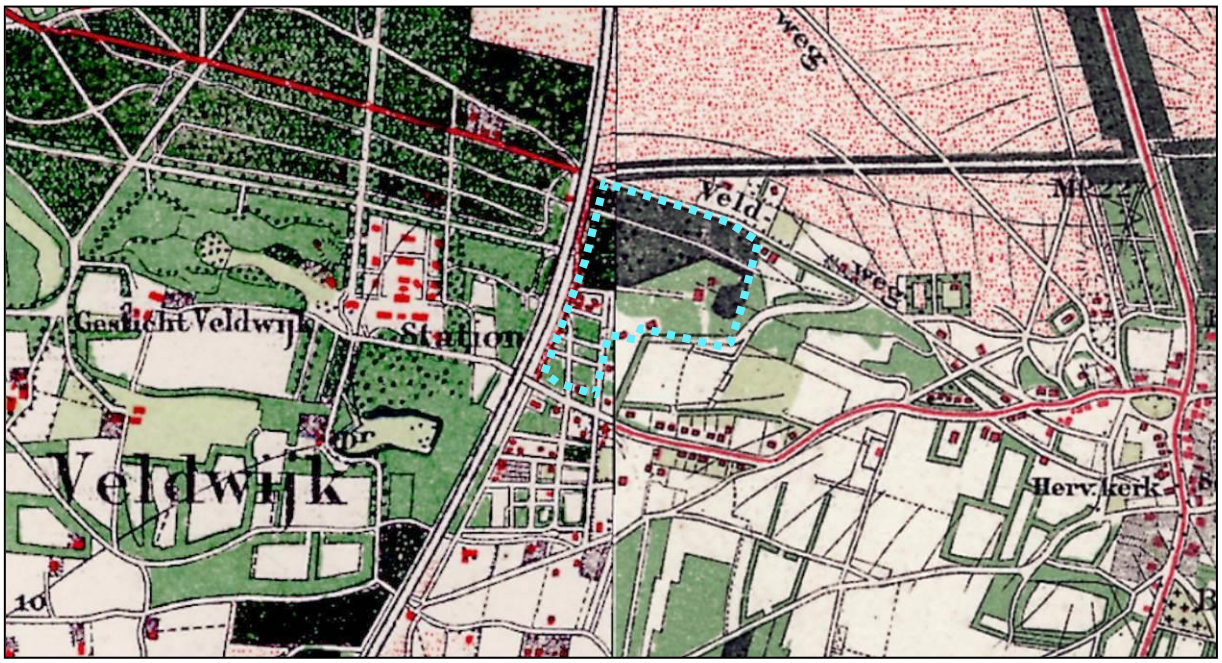
Tot het eind van de 19e eeuw was Ermelo een klein agrarisch dorp. De komst van de Centraalspoorweg tussen Amersfoort en Zwolle, die in 1863 in gebruik werd genomen, veranderde daar in eerste instantie weinig aan. De spoorlijn passeerde het dorp Ermelo op circa twee kilometer afstand. **(Afb. 2.1.)** Het tracé doorsneed het aldaar gelegen landgoed Veldwijk waar omstreeks 1867 een landhuis was gebouwd. Het is aan de eigenaar van Veldwijk, de heer Mathile Jacques Chevallier (1853-1909), te danken dat in 1882 de halte Ermelo-Veldwijk werd geopend, waarna Ermelo uitgroeide tot een plaats van betekenis.[2]

M.J. Chevallier was in 1884 medeoprichter van de 'Vereeniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen en Zenuwlijders in Nederland'.[3] De initiatiefnemer van deze vereniging was prof. Lucas Lindeboom. Vervolgens stelde Chevallier zijn landhuis Veldwijk en een groot deel van het landgoed - voor een bescheiden bedrag - ter beschikking om daar een nieuw gesticht te bouwen. Het hoofdhuis werd de woning van de geneesheer-directeur en het koetshuis werd kerk, bezoeklokaal en kleedmagazijn. Het 'Gesticht Veldwijk' aan de westzijde van de spoorlijn opende in 1886 haar deuren.[4] **(Afb. 2.2.)**
Veldwijk groeide al snel uit tot een grote instelling met tal van paviljoens, ontworpen door architect E.G. Wentinck. Deze paviljoenstijl was destijds nieuw in Nederland en sloot ook aan bij de gedachte dat patiënten het beste in een 'gezinssituatie' verpleegd konden worden. Aan het hoofd van de gescheiden vrouwen- en mannenpaviljoens stonden huismoeders en huisvaders (meestal een echtpaar).

Bij de verkoop aan de vereniging had Chevallier het gedeelte ten oosten van de spoorlijn uitgesloten. In bestaand 'hakbosch' liet hij daar in 1887-1888 voor zichzelf villa 'De Riethorst'[5] bouwen, gesitueerd op een kleine terreinverhoging, met een naastgelegen tuinmanswoning. **(Afb. 2.13 t/m 2.15.)** Direct rond de karakteristieke woning met traptoren kwam een bescheiden siertuin. Een laan vanaf de Stationsstraat richting het huis vormde de ontsluiting en kreeg de naam 'Riethorstlaan', thans is dit een deel van de Chevallierlaan.

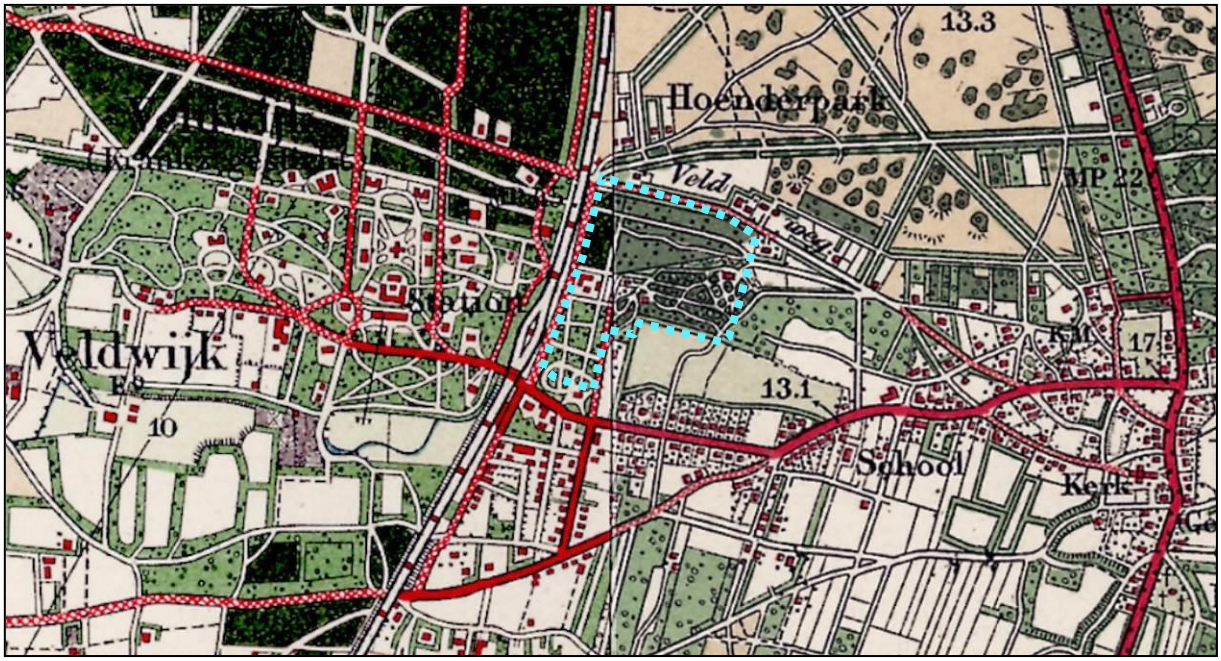
In 1888 verkocht Chevallier een gedeelte bos ten noorden van zijn villa aan de stichting Veldwijk, waarna hier een herstellingsoord voor zenuwlijders verrees.[6] **(Afb. 2.3, 2.11, 2.16 t/m 2.18.)** Dit bescheiden 'Paviljoen Rustoord' (thans 'De Rietzoom' aan de Hortensialaan) stond in contrast met het grootschalig opgezette gestichtsterrein aan de andere zijde van het spoor. Rustoord werd opgetrokken in de stijl van een Zwitsers chalet met rondom een landschappelijke tuin. Het paviljoen was bereikbaar middels een recht pad vanaf de zijde van het spoor.
Rustoord was in eerste instantie een afzonderlijke stichting onder auspiciën van Veldwijk, vanaf 1895 was het onderdeel van Veldwijk en bestemd als damespaviljoen. In 1923 werd het een 'open' afdeling.

[2] M.J. Chevallier jr. erfde Veldwijk in 1879 van zijn moeder die het landgoed in 1866 had verworven en er een landhuis had laten bouwen. (Kadastrale gemeente Ermelo, legger van eigenaren, artikel 687, op naam van: Geertruida Catharina Elisabeth Stienstra, echtg. van M.J. Chevallier [later doorgestreept en vervangen door: Mathile Jacques Chevallier jr.; bron: KA.) Het was de heer Chevallier een doorn in het oog dat het spoor wel zijn eigendom doorsneed, maar dat hij er geen profijt van kon trekken. Op zijn kosten werd de halteplaats gerealiseerd onder de voorwaarde dat de gemeente Ermelo de Stationsstraat liet aanleggen. Het dorp is daarna gegroeid door uitbreidende bebouwing tussen de oude kern en de spoorlijn. (Bron: 'Spoorweg en station Ermelo' op https://mijngelderland.nl.)
[3] Indien niet anders vermeld is de informatie omtrent de geschiedenis van de vereniging en van De Hooge Riet verkregen uit:
- Lindeboom, G.A. en M.J. van Lieburg (eindred.), *Gedenkboek van de Vereniging tot Christelijke Verzorging van Geestes- en Zenuwzieken 1884-1984*, Kampen, 1984.
- Koornstra, K., *Bouwhistorische verkenning met waardestelling Hooge Riet Ermelo*, Hylkema Erfgoed, Utrecht, versie 9-4-2019.
[4] Na Veldwijk te Ermelo (1886) was prof. Lindeboom betrokken bij nog drie christelijke gestichten: Bloemendaal te Loosduinen (1893), Dennenoord te Zuidlaren (1895) en het Zeister sanatorium (1903).
[5] De karakteristieke villa met traptoren werd ontworpen door de Ermelose architect Evert Knevel. Doordat het huis grensde aan een groot donker dennenbos werd het in de volksmond 'Eenzaamheid' genoemd. De villa is in 1996 op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. (Bron: Hofsink, G., 'Villa De Riethorst'. Op: editie.hetverhaal-veluwe.nl.)
[6] Kadastrale gemeente Ermelo, legger van eigenaren, artikel 1035, op naam van: Vereeniging tot Christelijke verzorging van krankzinnigen enz.

Afb. 2.3: Uitsnede van de Chromo-Topografische Kaart, blad 371 Horst (links) en blad 372 Ermelo (rechts), beide uitgave 1900. (Bron: www.topotijdreis.nl.)

Binnen het onderzoeksgebied zijn paviljoen Rustoord, dokterswoning Korper Seba en het erf met villa Hoogstede gesticht.

Afb. 2.4: Uitsnede van de Chromo-Topografische Kaart, blad 371 Horst (links) en blad 372 Ermelo (rechts), respectievelijk uitgave 1916 en 1918. (Bron: www.topotijdreis.nl.)

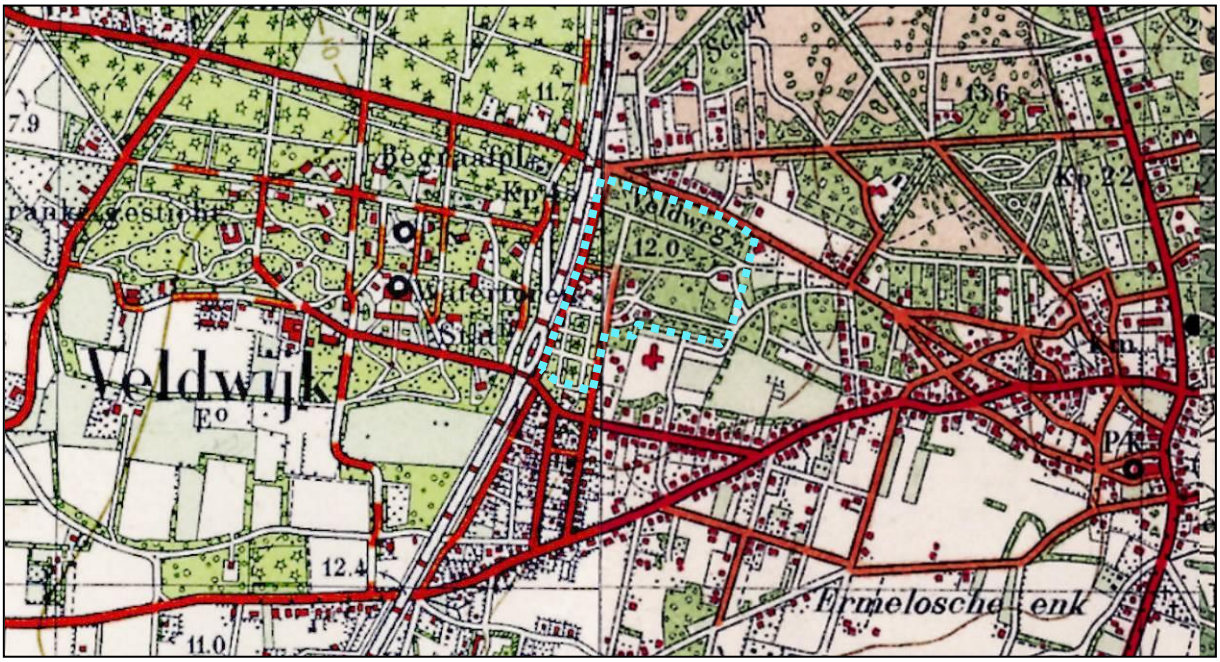
Vrijwel gelijktijdig met villa 'De Riethorst' verrees in 1885 aan de Stationsstraat de dokterswoning 'Korper Seba', gebouwd door voormalig huisarts dr. Cornelis Vermeulen. **(Afb. 2.3, 2.11 en 2.19.)** Doordat hij in 1886 werd aangesteld als geneesheer-directeur heeft hij dit huis nooit bewoond, maar werd het pand ingericht voor de 'eerste klasse' verpleging van twee 'herenpatiënten'. In 1899 is de woning aangekocht door de stichting Veldwijk.[7]

Vanwege functies als burgemeester van Schoonhoven en later van Krommenie bewoonde Chevallier villa De Riethorst niet continue. In tussenliggende periodes werd het huis verhuurd aan derden en later werd het door de vereniging in gebruik genomen voor 'eerste klasse' verpleging.
In 1898 verliet M.J. Chevallier Ermelo definitief, in verband met zijn aanstelling als burgemeester van Valburg. De Riethorst en aangrenzend bos werd daarna aangekocht door de stichting Veldwijk, waarna de villa bestemd werd voor gezinsverpleging. Later werd er de poli van de Kinder- en jeugd-psychiatrie in gevestigd.

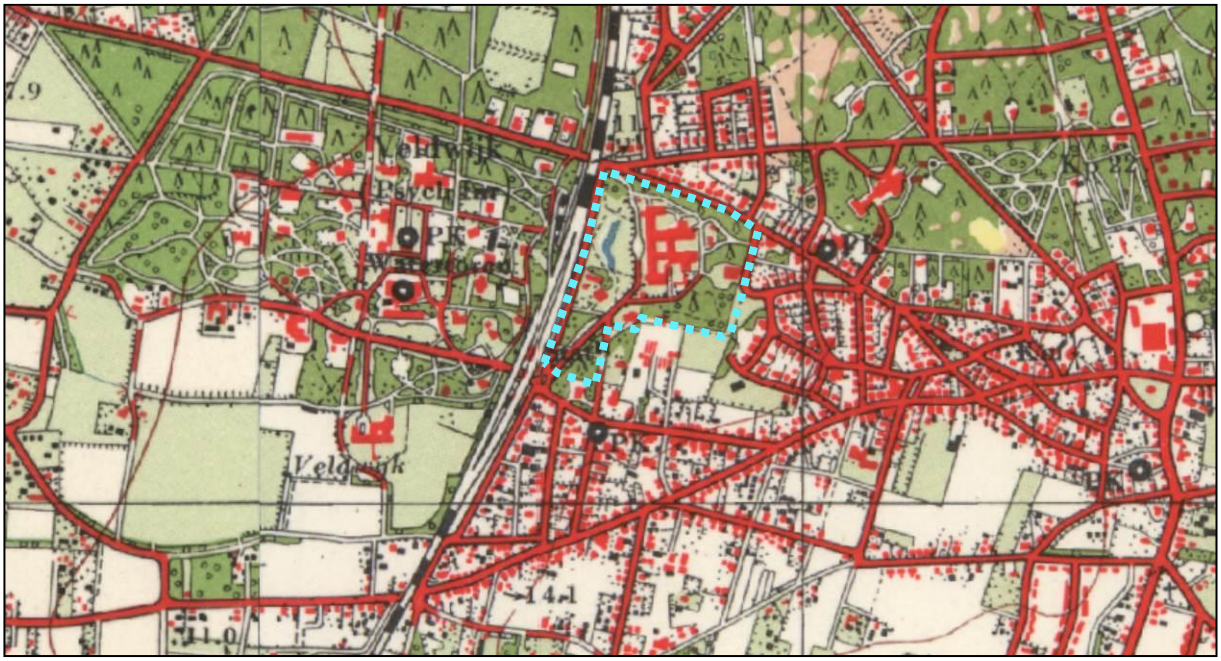
In 1896 werden opnieuw delen van het bos verkocht als bouwperceel. Noordwestelijk van De Riethorst bouwde de Utrechtse houthandelaar Pieter (Petrus Marinus) Jongeneel[8] villa 'Hoogstede'[9] met rondom een siertuin, evenals een kleiner 'huis, schuren en kantoor' direct aan de weg evenwijdig aan het spoor (thans Dokter van Dalelaan). **(Afb. 2.3, 2.11 en 2.22 t/m 2.25.)** Het werd twee jaar later geërfd door Jongeneels dochter Margaretha[10] wier echtgenoot Floris Vos hier een graanhandel had.[11] In 1902 werd het complex Hoogstede verkocht aan stichting Veldwijk. De villa werd daarna dienstwoning voor een arts terwijl de bijgebouwen als boerderij fungeerden. Het meest noordelijke pand werd gebruikt als verenigingsgebouw (o.a. voor vergaderingen, dans- en muziekopvoeringen) en stond bekend als 'lokaal Hoogstede'.

Chevallier verkocht in 1896 ook een perceeltje bos aan het eind van de Riethorstlaan (direct ten noorden van zijn villa De Riethorst). Gerrit Langen stichtte hier een 'huis' dat de naam 'Boschhoek' kreeg.[12] **(Afb. 2.4, 2.12, 2.20 en 2.21.)** Langen overleed echter nog datzelfde jaar.[13] Zijn erfgenamen verkochten de Boschhoek in 1899 aan de stichting Veldwijk, die het in eerste instantie als ontspanningsplek waar verpleegsters gebruikte en vanaf 1909 als lesgebouw.[14]

[7] De naam 'Korper Seba' is een samenvoeging van de naam Korpershoek, de architect van de villa en Sebastiaan, de naam van zijn zoon. (Bron: Hofsink, G., 'Herbestemming gebouw in zorg', 15-9-2013. Op: https://ermelovannu.nl/actueel/43-korper-seba-wordt-de-villa.) De villa is aangewezen als gemeentelijk monument.
[8] Kadastrale gemeente Ermelo, legger van eigenaren, artikel 1228, op naam van: Pieter Jongeneel. (Bron: KA.)
[9] Villa Hoogstede had de uitstraling van een Zwitsers chalet en leek qua architectuur sterk op het paviljoen Rustoord, doch was kleiner van omvang.
[10] Kadastrale gemeente Ermelo, legger van eigenaren, artikel 1351, op naam van: Margaretha Henrietta Cornelia Jongeneel, vrouw van Floris Vos. (Bron: KA.)
[11] Dijk, H. van, 'Floris Vos' , op: https://heterf-ermeloo.nl/documenten/materiaal/33-Floris%20Vos.pdf.
[12] Kadastrale gemeente Ermelo, legger van eigenaren, artikel 1301, op naam van: Gerrit Langen. [later doorgestreept en vervangen door wed. Martina Theodora Jansen (voor 1/3) en cons., de Vereeniging tot Christelijke verzorging van krankzinnigen en zenuwlijders (voor 1/3), Gerrit Jan Reindert Langen, theol. student en Rijntje Martina Trijntje Langen, minderjarig (elk voor (1/6).
[13] De Harderwijker d.d. 12-9-1896. (Bron: Periodiekenviewer, SANWV.)
[14] De Harderwijker d.d. 2-12-1908. (Bron: Periodiekenviewer, SANWV.)

Afb. 2.5: Uitsnede van de Chromo-Topografische Kaart, blad 371 Horst (links) en blad 372 Ermelo (rechts), beide uitgave 1932. (Bron: www.topotijdreis.nl.)

Afb. 2.6: Uitsnede van de Topografische Kaart, blad 26H Harderwijk, uitgave 1957. (Bron: www.topotijdreis.nl.)

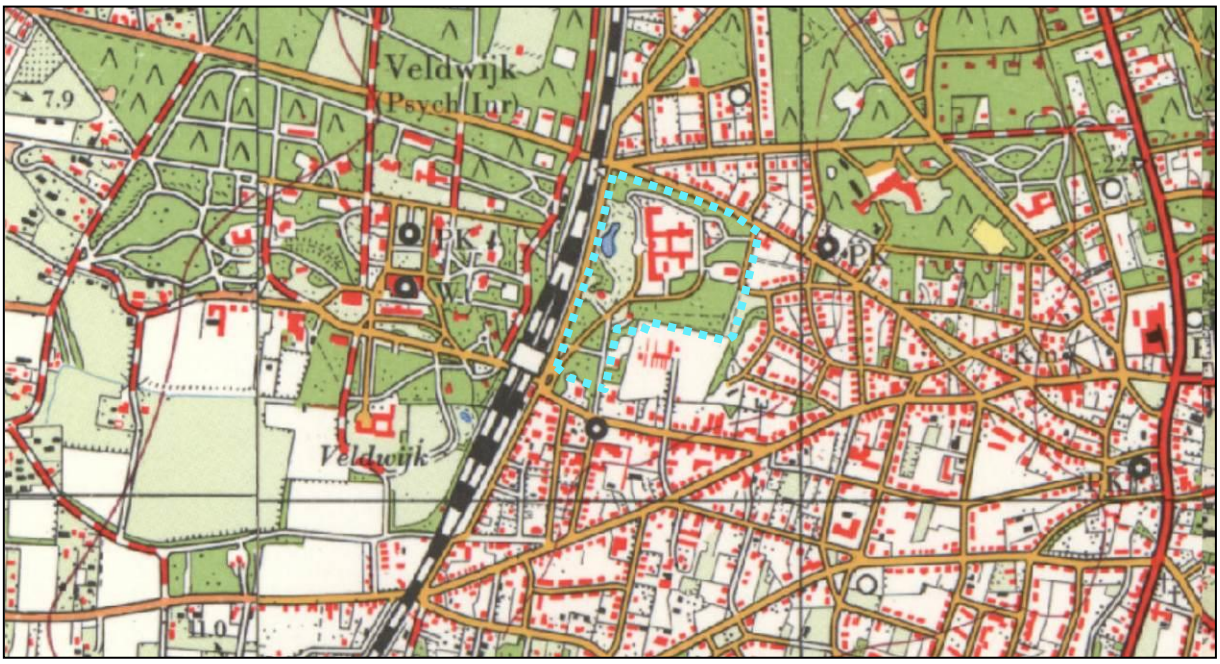
Binnen het onderzoeksgebied is het sanatorium De Hooge Riet gesticht.

In de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw ontstonden de sanatoria[15]; een nieuw type 'open' instelling waar patiënten zich vrijwillig konden aanmelden. In Zuidlaren werd op het terrein van Dennenoord in 1935 het eerste sanatorium van de Vereeniging gebouwd: Het Noordersanatorium. Dit bijzondere complex, ontworpen door de Groningse architect E. Reitsma, werd het voorbeeld voor het sanatorium dat verrees op Veldwijk.

Het sanatoriumgebouw 'De Hooge Riet' op Veldwijk is in Interbellumstijl ontworpen door de Arnhemse architect Evert Jan Rothuizen[16] en verrees in 1937-1939 op een open gekapte plek in het bos en na afbraak van villa Boschhoek. **(Afb. 2.6, 2.27 t/m 2.45.)**. Het symmetrisch opgezette gebouw werd met de voorzijde gericht op het westen. Het gebouw kent een verhoogde middenpartij met in het midden de entree en aan de buitenzijde gebogen pergola's eindigend in priëlen. Aan de lagere zijvleugels waren afgesloten binnentuinen gesitueerd voor de afzonderlijke klassen of afdelingen. Oostelijk van het sanatoriumgebouw werden tegen de bosrand en in dezelfde bouwstijl een ketelhuis en een mortuarium gebouwd.[17] Het mortuarium (met de entree gericht op de Horsterweg) is ontworpen als kleine kapel.

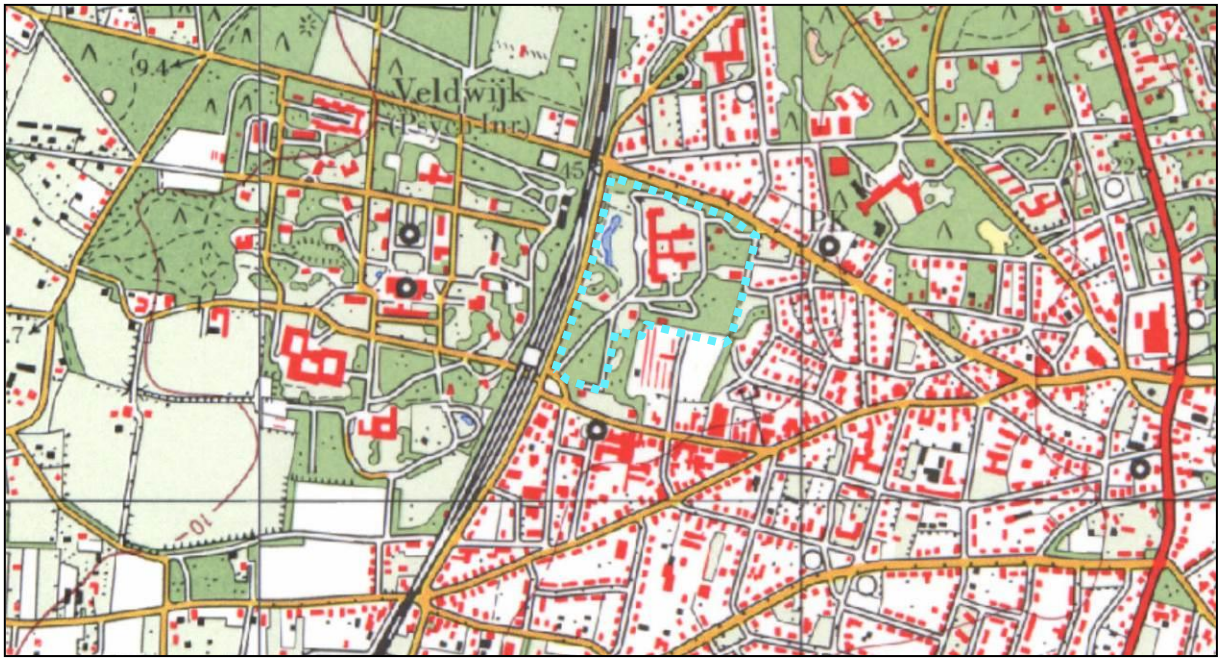
Voor de invulling van het terrein bij De Hooge Riet werd tuinarchitect Jan Vroom ingeschakeld. **(Afb. 2.28.)** Hij had zich ontwikkeld tot specialist in het ontwerpen van gestichtstuinen en was ook betrokken bij de parkachtige tuinaanleg rondom het Noordersanatorium in Zuidlaren. Vroom ontwierp een nieuwe toegangsweg, die vanuit de zuidwesthoek met een boog tussen de villa's Hoogstede en De Riethorst doorliep om langs de voorgevel van het gebouw naar de hoofdentree te leiden. In aansluiting hierop was er een brede ontsluitingsweg om het gehele gebouw heen. Recht voor de entree kwam een ovaal plein, omgeven door twee trappartijen en ommuurde en trapsgewijs aflopende borders naar het parkgedeelte ten westen. Dit voorterrein, tussen gebouw en de Dokter van Dalelaan, kreeg een open karakter met slingerende wandelpaden, diverse beplantingsgroepen en een vijver met betonnen boogbrug. Verspreid over het gehele terrein werd een grote verzameling bijzondere bomen en sierheesters aangeplant, als solitair en in 'clumps' en tevens als aankleding van de open gekapte bosranden.
Gelijktijdig met de realisatie van het sanatorium werd aan de oostzijde van het terrein de Hortensialaan aangelegd, waarbij Paviljoen Rustoord met zijn oorspronkelijke achtergevel aan deze weg kwam te liggen.

[15] Sanatorium betekent letterlijk 'gebouw wat gezond maakt'.
[16] Evert Jan Rothuizen (1888-1979) veranderde in september 1939 zijn naam in Rotshuizen. Hij was gereformeerd en kreeg verschillende opdrachten voor gereformeerde kerken, christelijke scholen en zorginstellingen. Voor de Stichting Psychiatrisch Ziekenhuis Veldwijk Ermelo heeft hij tussen 1925 en 1939 diverse gebouwen ontworpen.
[17] Zie voor een gedetailleerde beschrijving van de gebouwen: Koornstra, K., *Bouwhistorische verkenning met waardestelling Hooge Riet Ermelo*, Hylkema Erfgoed, Utrecht, versie 9-4-2019.

Afb. 2.7: Uitsnede van de Topografische Kaart, 26H Harderwijk, uitgave 1963. (Bron: www.topotijdreis.nl.)
(Bron: www.topotijdreis.nl.)

Binnen het onderzoeksgebied zijn de bedrijfsgebouwen en boerderij naast villa Hoogstede verdwenen.

Afb. 2.8: Uitsnede van de Topografische Kaart, 26H Harderwijk, uitgave 1974. (Bron: www.topotijdreis.nl.)

Binnen het onderzoeksgebied is er een parkeerterrein aangelegd.

In de Tweede Wereldoorlog werd het sanatorium (evenals de villa's Hoogstede, Rustoord en De Riethorst) op bevel van de Duitse Wehrmacht in gebruik genomen als 'Kriegslazarett'. **(Afb. 2.46 en 2.47.)** Er ontstond weinig oorlogsschade zodat het gebouw in juni 1945 weer in gebruik kon worden genomen door Veldwijk.[18]

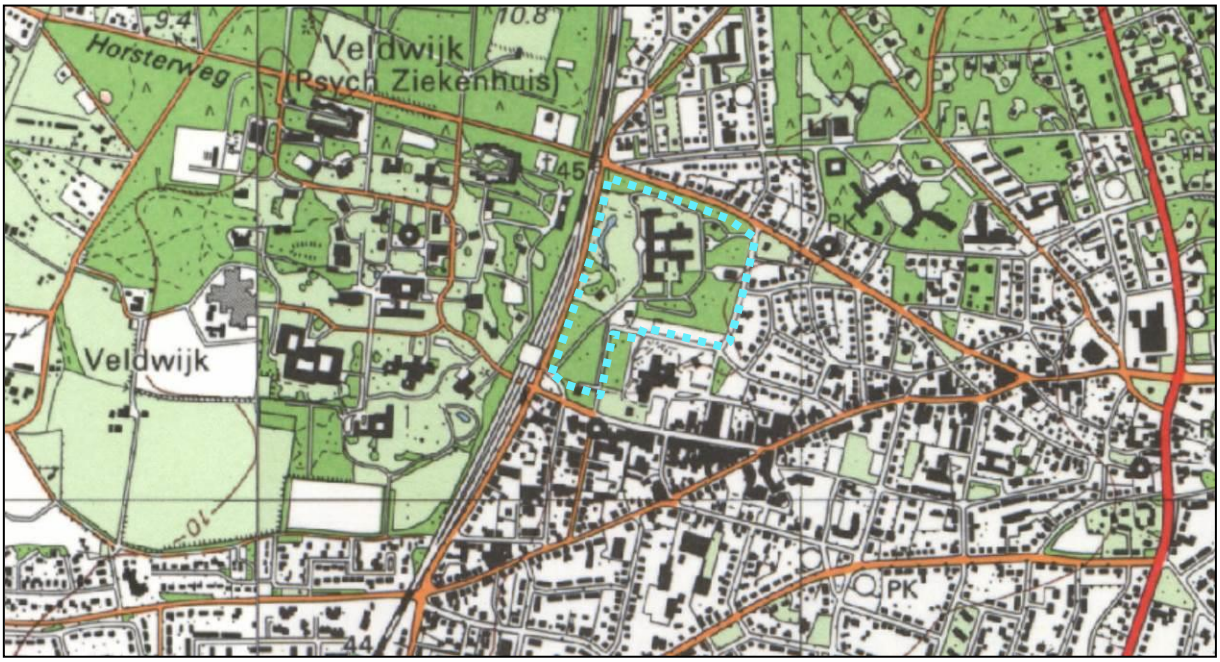
Omstreeks 1960 werden 'lokaal Hoogstede', de boerderij en diverse bijgebouwen aan de Dokter van Dalelaan afgebroken. **(Afb. 2.7.)** Villa Hoogstede zelf heeft tot 1975 bestaan, in gebruik als woning voor personeel. Na afbraak is de omliggende tuin vereenvoudigd en bij de overige parkaanleg betrokken. **(Afb. 2.10.)**

Omstreeks 1980 vonden wijzigingen plaats aan het gebouw De Hooge Riet en werd in de bosstrook ten zuiden parkeerterrein aangelegd. **(Afb. 2.9.)** In 1986 werd aan de oostzijde een nieuwe vleugel aangebouwd, de zogenoemde 'Omgang'.[19] **(Afb. 2.10, 2.57 en 2.58.)** De pergola die hier oorspronkelijk de meest oostelijke binnentuin begrensde, werd daarvoor afgebroken.
In dezelfde periode zullen beplantingen zijn aangepast, verrijkt en toegevoegd, waarbij gazons en paden zijn omgevormd tot plantstroken, onder meer in de centrale binnentuin en rondom de muren aan de voorzijde van het gebouw.

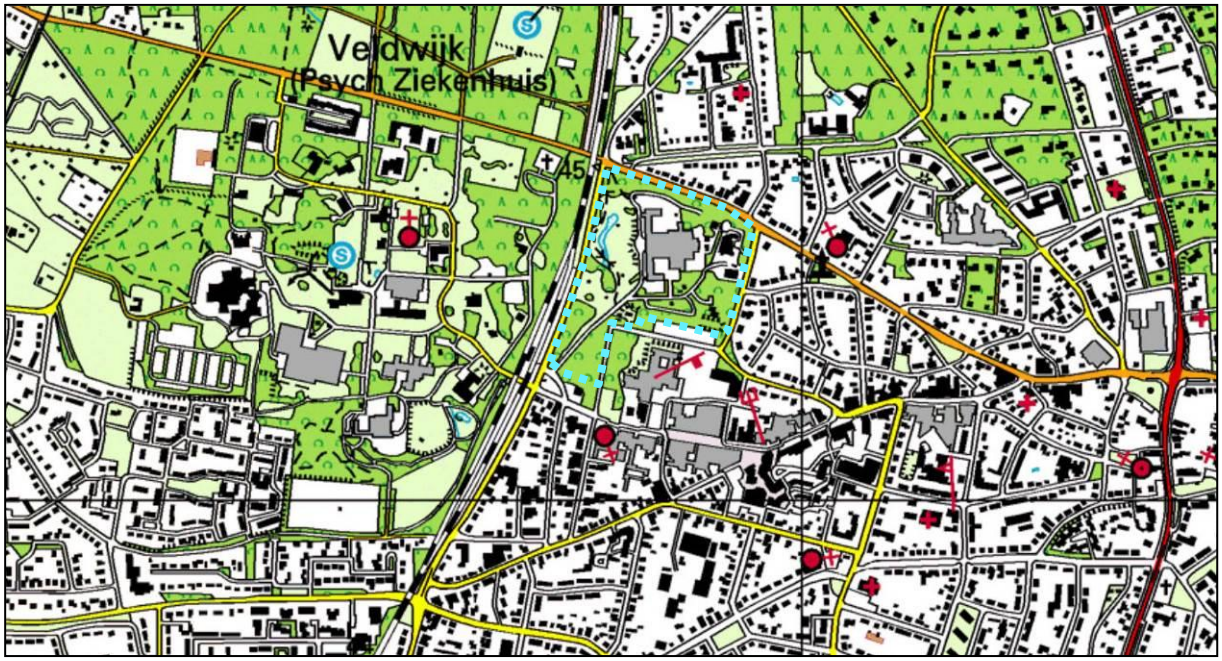
In de jaren 80 verrezen in het oostelijke bosgebied de verslavingskliniek 'Heesteroord' en enkele gekoppelde patiëntenwoningen. **(Afb. 2.10.)** Deze nieuwbouw kreeg een hoofdontsluiting vanaf de Hortensialaan, maar werd ook aangesloten op de paden in het park.
Recent is de 'Omgang' afgebroken, waardoor de meest oostelijke binnentuin nu in open verbinding staat met het naastgelegen terrein met daarop het ketelhuis.

'Psychiatrisch Ziekenhuis Veldwijk' fuseerde in 2000 en in 2009 met een aantal andere instellingen tot de nieuwe organisatie GGz Centraal.[20] Diverse gebouwen (De Riethorst, Korper Seba en het voormalige mortuarium) werden sindsdien verhuurd aan derden. Het oude sanatoriumgebouw staat sinds 2009 leeg, met uitzondering van een korte periode waarin het fungeerde als opvang voor minderjarige vluchtelingen.[21]
Eind 2018 is een koopovereenkomst gesloten met de firma Heijmans die voornemens is terrein en gebouwen te herontwikkelen.

[18] https://begraafplaatsveldwijk.wordpress.com/2011/12/18/sanatorium-de-hooge-riet/
[19] 'Hoogstede uitgebreid na forse instroom leerlingen', in: Schilder's Nieuws- en advertentieblad 11-9-1986. (Bron: SANWV.)
[20] Stichting Natuur- en MilieuPlatform Ermelo, 'Landgoed Veldwijk' op: https://www.nmpermelo.nl/ef/02.htm.
[21] Hofsink, G., 'Veel nieuwbouw achter monumentale Hooge Riet', 28-1-2019 op: www.ermelovannu.nl

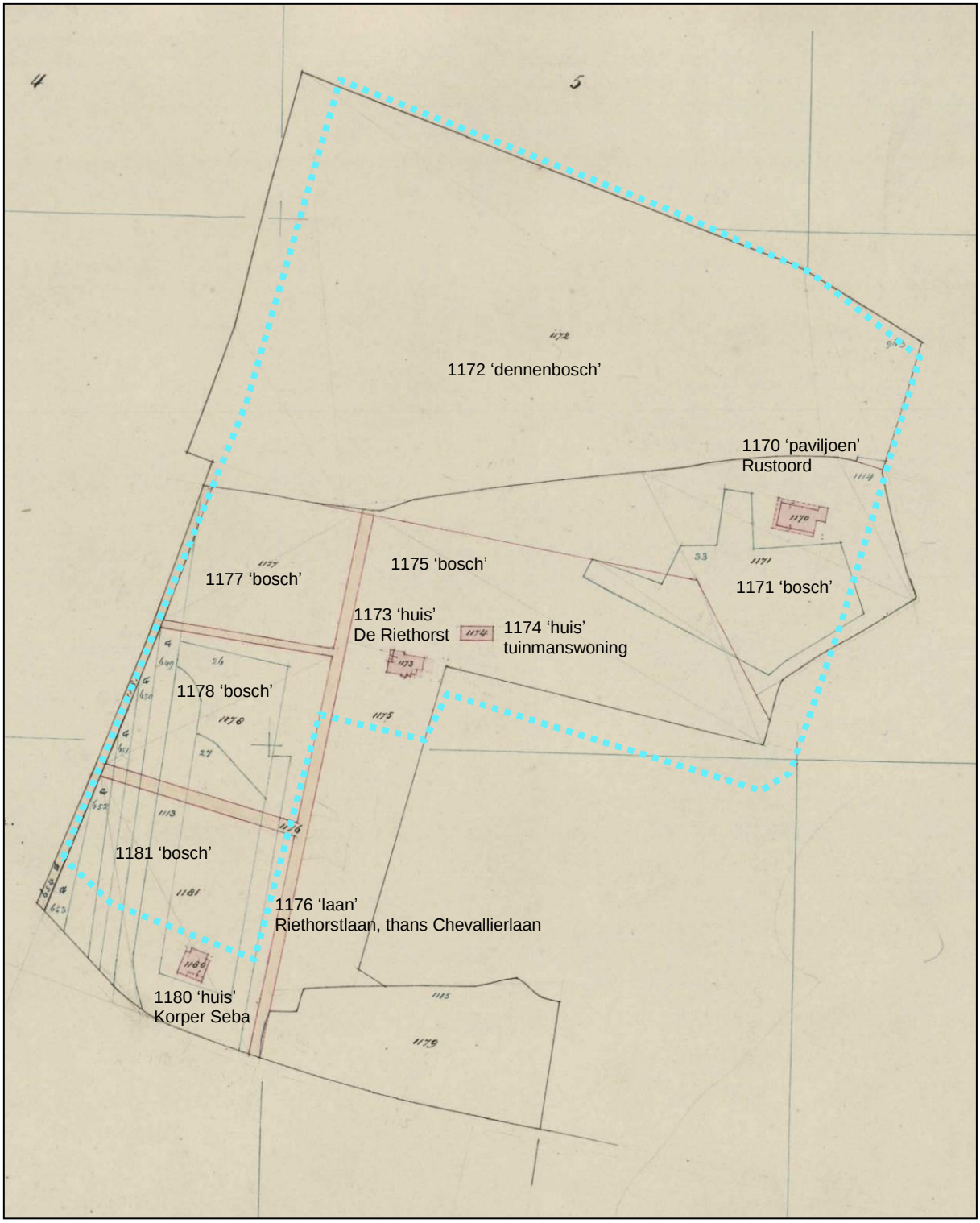

Afb. 2.9: Uitsnede van de Topografische Kaart, 26H Harderwijk, uitgave 1987. (Bron: www.watwaswaar.nl.) (Bron: www.topotijdreis.nl.)

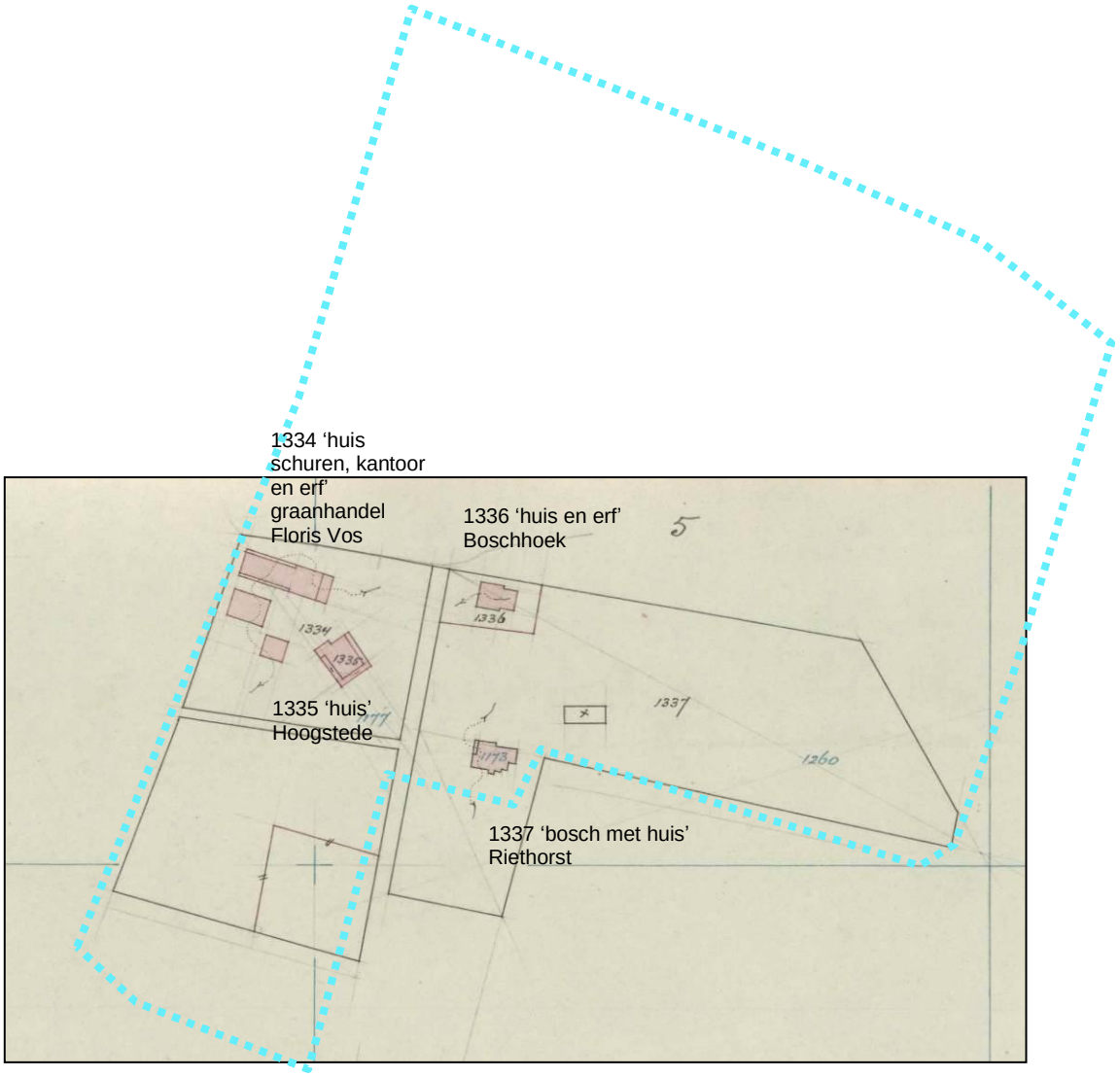

Afb. 2.10: Uitsnede van de Topografische Kaart, 26H Harderwijk, uitgave 1999. (Bron: www.topotijdreis.nl.)

Binnen het onderzoeksgebied is villa Hoogstede verdwenen, is het sanatoriumgebouw vergroot met een extra vleugel (school Hoogstede) en zijn de verslavingskliniek Heesteroord en de patiëntenwoningen aan de Hortensialaan gesticht.

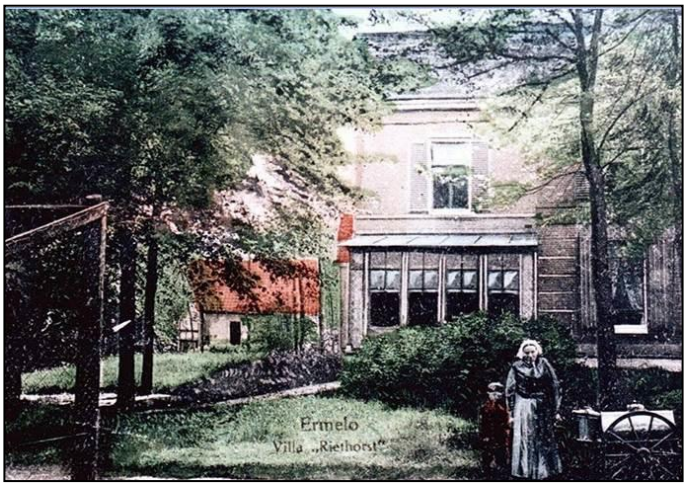
Afb. 2.11: Uitsnede van kadastrale hulpkaart 112, dienstjaar 1889, opgemaakt en deugdelijk verklaard te Arnhem, den 6 Juli 1888. Gemeente Ermelo, Sectie F & G. (Bron: KA.)
Opgemaakt i.v.m. de aanleg van de Riethorstlaan, het zuidelijk deel van de huidige Dokter van Dalelaan en twee tussenliggende dwarslanen en de bouw van de het paviljoen Rustoord en de dokterswoning Korper Seba aan de Stationsstraat.

Afb. 2.12: Uitsnede van kadastrale hulpkaart 134, dienstjaar 1898, opgemaakt en deugdelijk verklaard te Arnhem, den Mei 1897. Gemeente Ermelo, Sectie F. (Bron: KA.)
Opgemaakt i.v.m. de aanleg van de Riethorstlaan (en twee dwarslanen) en de bouw van de het paviljoen Rustoord en de dokterswoning Korper Seba.

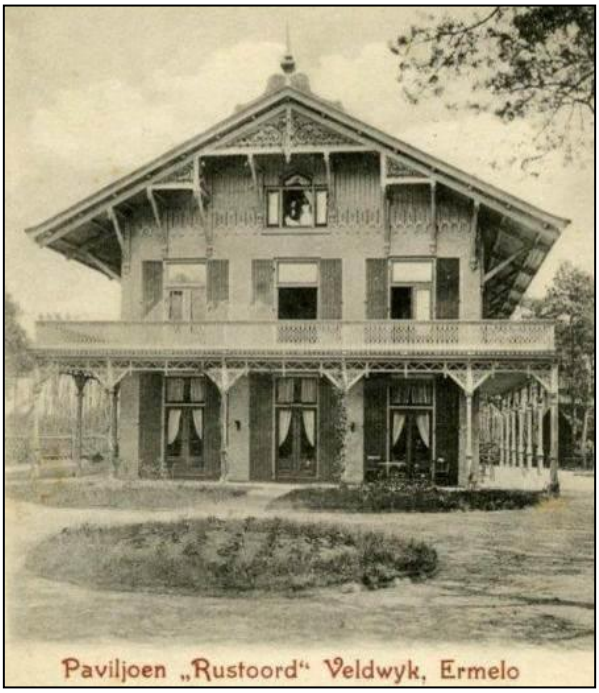
Afb. 2.13: Villa 'De Riethorst', woning van de heer Chevallier. Foto, gedateerd op 1900. Zicht op de zuidgevel, vanaf de Riethorstlaan (thans Chevallierlaan).
(Bron: SANWV, 4902 fotocollectie gem. Ermelo 2, fotonr. 2881.)

Afb. 2.14: 'Ermelo Villa "Riethorst".' Links op de achtergrond het huis 'Boschhoek'. Ingekleurde prentbriefkaart, ongedateerd [circa 1900].
(Bron: BBE, database nr. 001749.)

Afb. 2.15: Tuinaanleg bij villa De Riethorst. Foto, ongedateerd [circa 1910]. Zicht vanaf de Riethorstlaan (thans Chevallierlaan). Links op de voorgrond de nog bestaande meerstammige Thuja plicata.
(Bron: BBE, database nr. 004739.)

**Afb. 2.16: ‘Paviljoen “Rustoord” Veldwyk, Ermelo’. Prentbriefkaart, circa 1900.
(Bron: ‘Herinner je je Ermelo’-pagina op www.facebook.com.)**

**Afb. 2.17: ‘Huize Rustoord. Ermelo’. Zicht door de toegangslaan op de westgevel. Prentbriefkaart, circa 1900.
(Bron: BBE, database nr. 5272.)**

**Afb. 2.18: ‘Ermelo Rustoord Bosch.’ Prentbriefkaart, datering 1908.
(Bron: SANWV, 4900 fotocollectie gem. Ermelo 1, fotonr. 622.)**

Afb. 2.19: 'Korper Seba. Villa voor gezinsverpleging van Heeren 1e klasse.' Foto, ongedateerd [circa 1900]. (Bron: https://begraafplaatsveldwijk.files.wordpress.com.)

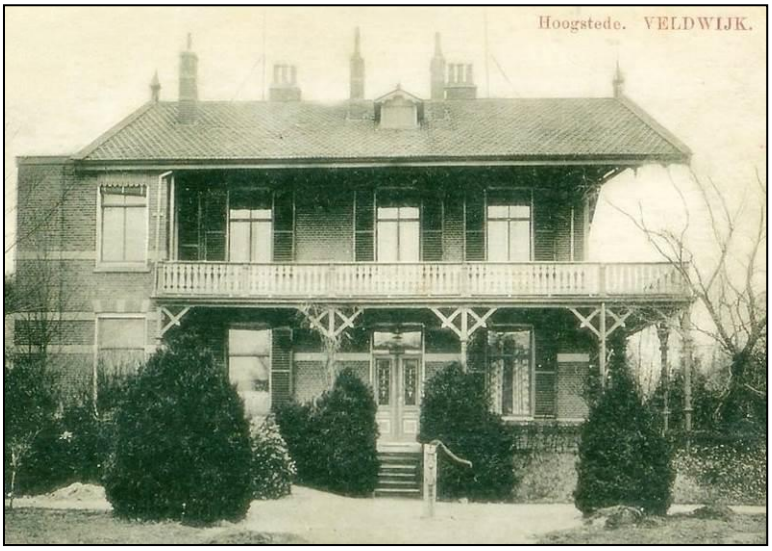
Afb. 2.20: 'Ermelo Veldwijk. Boschhoek'. Prentbriefkaart, ongedateerd [circa 1900]. (Bron: BBE, database nr. 5235.)

Afb. 2.21: 'Boschhoek Opleidingsschool voor verpleegsters der Stichting "Veldwijk" Ermelo'. Foto, circa 1910. (Bron: BBE, database nr. 5226.)

Afb. 2.22: 'Veldwijk. "Hoogstede".' Prentbriefkaart, gedateerd op 1900. Rechts op de achtergrond is villa De Riethorst zichtbaar. (Bron: SANWV, 4902 fotocollectie gem. Ermelo 2, fotonr. 2915.)

Afb. 2.23: 'Veldwijk. "Hoogstede".' Prentbriefkaart, gedateerd op 1900. (Bron: SANWV, 4902 fotocollectie gem. Ermelo 2, fotonr. 2915.)

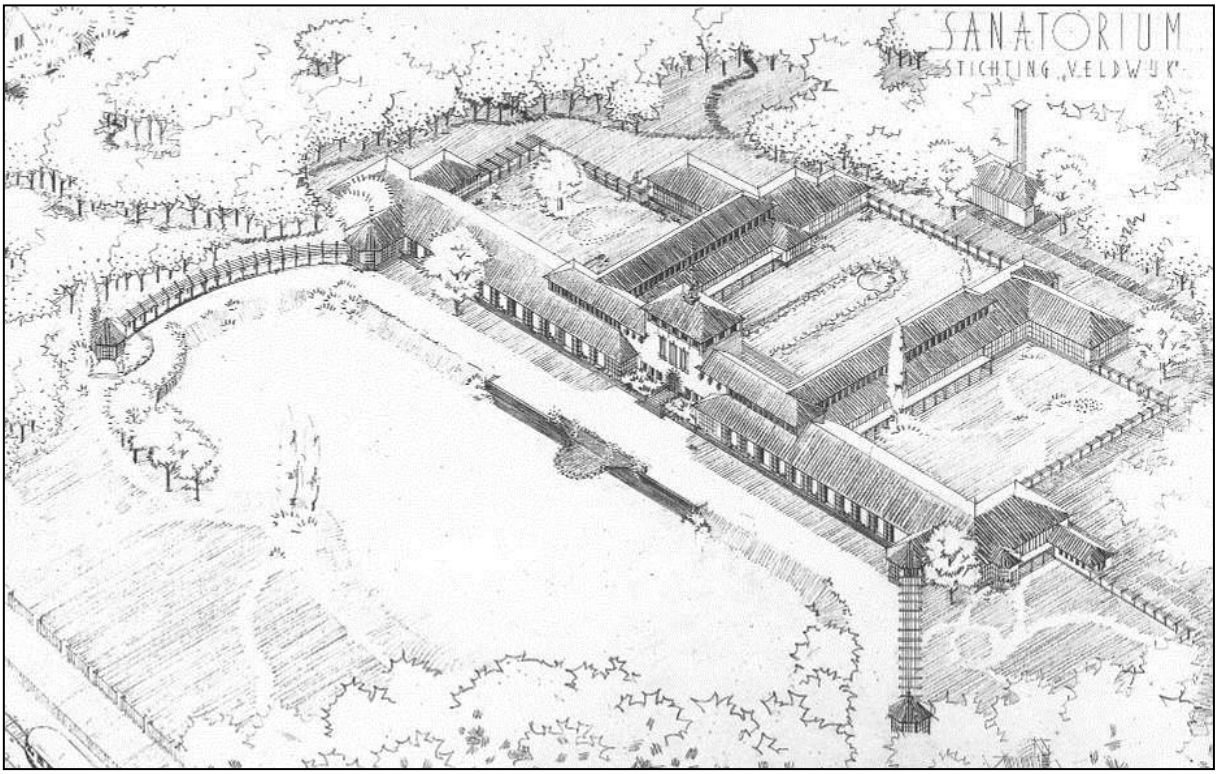
Afb. 2.24: Gezicht op boerderij en bijgebouw aan het spoor. De villa Hoogstede is zichtbaar op de achtergrond. Foto, circa 1910. (Bron: BBE, database nr. 4284.)

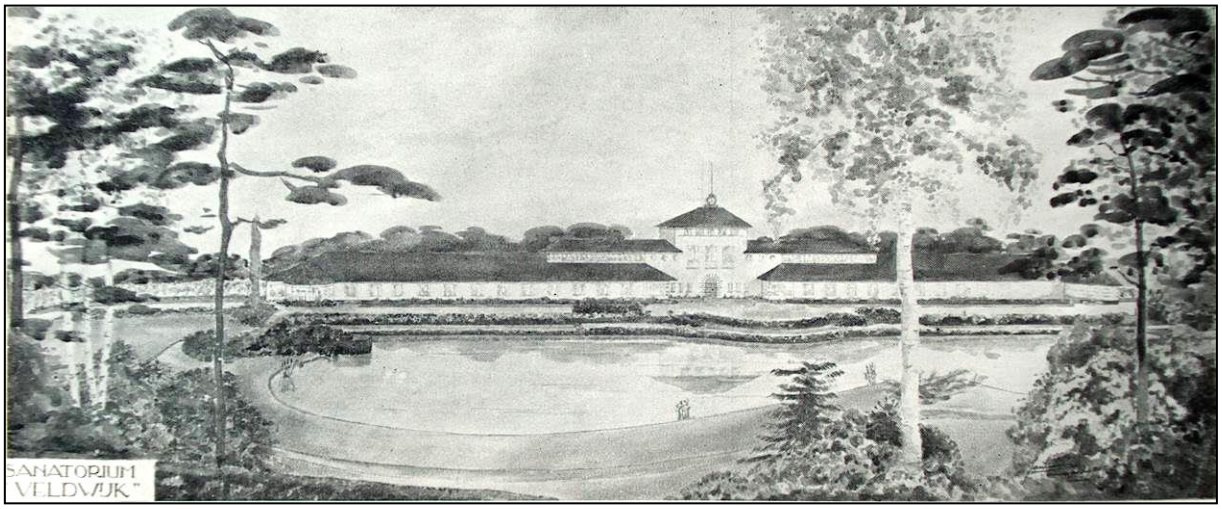
Afb. 2.25: Uitsnede van een vogelvluchtopname vanuit zuidwestelijke richting, KLM Aerocarto, 11-9-1933.
(Bron: SANWV, collectie gem. Ermelo, fotonr. 5747.)

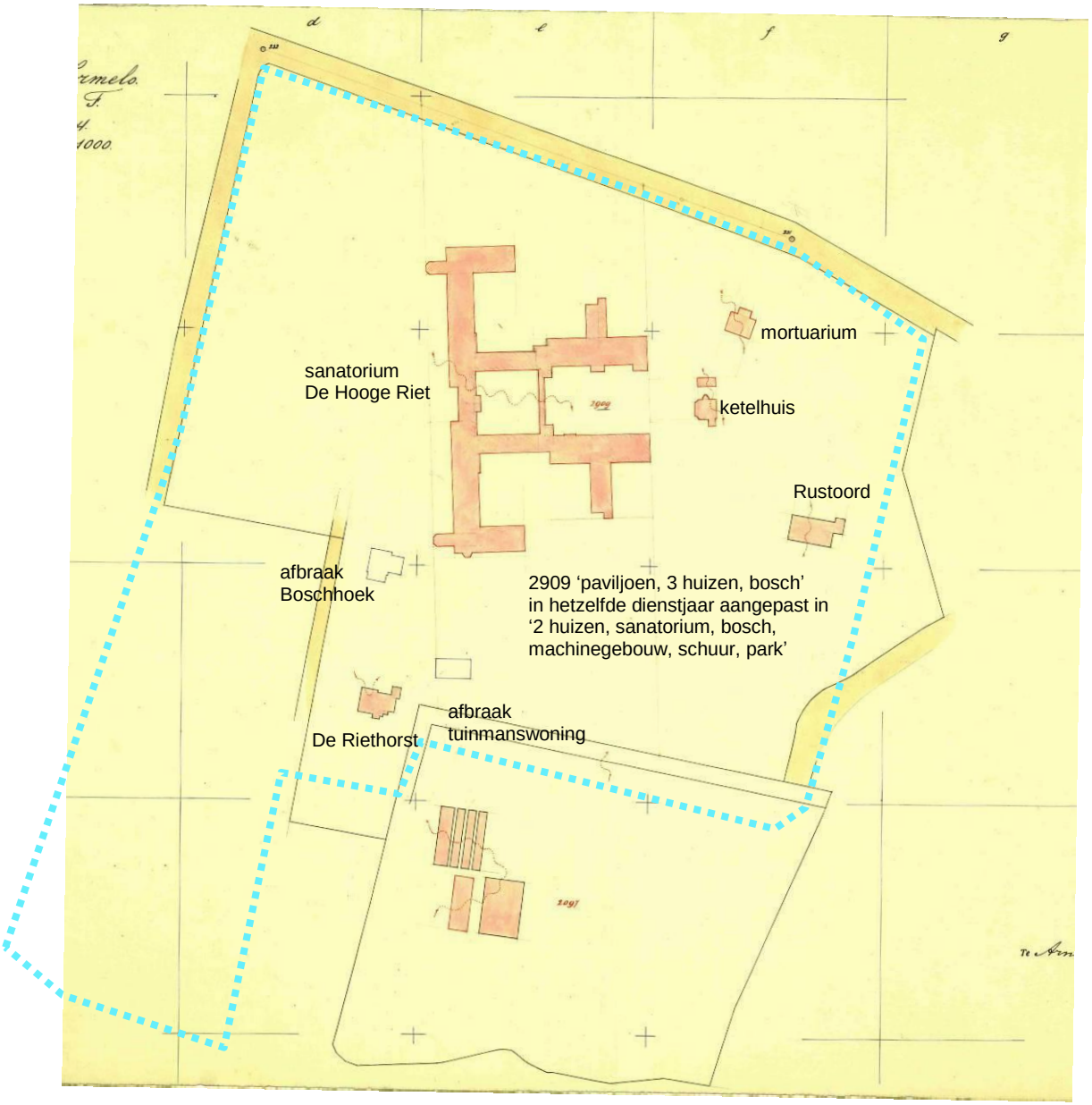
Afb. 2.26: Uitsnede van een vogelvluchtopname vanuit westelijke richting, Foto Technische Dienst Luchtvaartafdeeling, periode 1920-1940 [vóór de bouw van het sanatorium in 1939].
(Bron: NIMH, objectnr. 2011-0135.)

Afb. 2.27: Schets van het sanatoriumgebouw, vervaardigd door architect E.J. Rothuizen, 1938. Het werd uiteindelijk groter uitgevoerd. (Bron: Mens, N., *De architectuur van het psychiatrisch ziekenhuis*, Wormer, 2003, p. 143.)

Afb. 2.28: 'Sanatorium Veldwijk'. Tekening van J. Vroom. (Bron: Catalogus Kwekerij Bonte Hoek, 1939.)

Afb. 2.29: Hulpkaart 506A, opgemaakt te Arnhem den januari 1940, registratie dienstjaar 1941. (Bron: KA, bewerking SB4.)

Afb. 2.30: Hulpkaart 545A, opgemaakt te Arnhem den october 1941, registratie dienstjaar 1942. (Bron: KA, bewerking SB4.)
Opgemaakt i.v.m. de aanleg van de Hortensialaan en verbreding van de Dokter van Dalelaan en toegangsweg naar het sanatorium.

SANATORIUM VOOR GEESTES- EN ZENUWZIEKEN TE ERMELO.

Donderdag a.s. zal het nieuwe sanatorium voor geestes- en zenuwzieken „De Hooge Riet" te Ermelo van de Vereeniging tot Chr. verzorging van geestes- en zenuwzieken officieel geopend worden.

Dezer dagen hebben wij onder leiding van den geneesheer-directeur, dr. B. Chr. Hamer, een rondgang door het gebouw gemaakt.

Het sanatorium ligt aan de Oostzijde van de spoorlijn Amersfoort—Zwolle, onmiddellijk bij het station Ermelo—Veldwijk. Een breede oprijlaan, met aan weerszijden prachtige boomgroepen, loopt van het station naar het sanatorium. Voor het gebouw ligt een breed plantsoen, terrasgewijze aangelegd, met wandelpaden rondom een langgerekte vijver. Het sanatorium, opgetrokken uit wit-gele baksteen, bestaat uit een hoog middengebouw met zijwaarts lage vleugels, welke weer eindigen in een pergola, dat bekroond wordt door een sierlijk tuinhuisje. Ingevolge de gestelde eischen is het geheele gedeelte, voor de verpleging bestemd, als laagbouw opgetrokken. Het middengedeelte is hooger en bevat alleen dienstvertrekken.

Daar het gebouw bestemd is voor de verpleging van mannelijke en vrouwelijke patiënten 1e, 2e en 3e klasse, volgt hieruit dadelijk de indeeling in vier gedeelten, die elk een afzonderlijken vleugel vormen.

Maximaal is er in het sanatorium plaats voor honderd patiënten.

Het gebouw beslaat een oppervlakte van ruim 1 hectare. et Mden bouw is aangevangen 1 April j.l. Architect was de heer E. J. Rothuizen.

Hoewel alle luxe streng is geweerd, maakt het gebouw door zijn rijke harmonie van kleuren en schildering, meubileering en stoffeering, een hoogst smaakvollen rustigen indruk.

Afb. 2.31: Aankondiging in Arnhemsche courant 14-7-1939. (Bron: Delpher.)

Sanatorium voor geestes- en zenuwzieken „De Hooge Riet" te Ermelo.

Donderdag a.s. zal het nieuwe sanatorium voor geestes- en zenuwzieken „De Hooge Riet" te Ermelo, van de Vereeniging tot Christelijke verzorging van geestes- en zenuwzieken officieel geopend worden.

Het sanatorium ligt aan de Oostzijde van de spoorlijn Amersfoort—Zwolle, onmiddellijk bij het station Ermelo-Veldwijk. Een breede oprijlaan, met ter weerszijde prachtige boomgroepen, loopt van het station af naar het sanatorium. Vóór het gebouw ligt een breed plantsoen. Het sanatorium bestaat uit een hoog middengebouw met zijwaarts lage vleugels. Het geheele gedeelte, voor de verpleging bestemd, is als laagbouw opgetrokken. Het middengedeelte is hooger en bevat alleen dienstvertrekken. Het gebouw is bestemd voor de verpleging van mannelijke en vrouwelijke patiënten 1e, 2e en 3e klasse.

Maximaal is er in het sanatorium plaats voor honderd patiënten. Het gebouw beslaat een oppervlakte van ruim 1 h.a. Architect was de heer E. J. Rothuizen, terwijl de tuinaanplanting geschiedde onder leiding van den tuinarchitect J. de Vroom. Hoewel alle luxe streng is geweerd, maakt het gebouw een smaakvollen, rustigen indruk.

Afb. 2.32: Aankondiging in Haagsche courant 14-7-1939. (Bron: Delpher.)

„DE HOOGE RIET" TE ERMELO.

Sanatorium voor zenuwpatiënten.

Donderdag 20 Juli a.s. zal het nieuwe sanatorium voor geestes- en zenuwzieken „De Hooge Riet" te Ermelo, van de vereeniging tot christelijke verzorging van geestes- en zenuwzieken, officeel geopend worden.

Deger dagen hebben wij onder leiding van den geneesheer-directeur, dr. B. Chr. Hamer, een rondgang door het gebouw gemaakt.

Het sanatorium ligt aan de oostzijde van de spoorlijn Amersfoort—Zwolle, onmiddellijk bij het station Ermelo—Veldwijk. Een breede oprijlaan, met ten weerszijde prachtige boomgroepen, loopt van af het station naar het sanatorium. Vóór het sanatorium ligt een breed plantsoen, terrasgewijze aangelegd, met wandelpaden rondom een langgerekten vijver. Het sanatorium is opgetrokken uit wit-gele baksteen, bestaat uit een hoog middengebouw met zijwaarts lage vleugels, welke weer eindigen in een pergola, dat bekroond wordt door een sierlijk tuinhuisje. Ingevolge de gestelde eischen is het geheele gedeelte, voor de verpleging bestemd, als laagbouw opgetrokken. Het middengedeelte is hooger en bevat alleen dienstvertrekken. Daar het gebouw bestemd is voor de verpleging van mannelijke en vrouwelijke patiënten 1e, 2e en 3e klasse, volgt hieruit dadelijk de indeeling in vier gedeelten, die elk een afzonderlijke vleugel vormen. Tusschen deze vleugels zijn de verschillende dienstvertrekken gelegen, die ten opzichte van de verplegingsafdeeling, centraal zijn gegroepeerd.

Aan de hal liggen wacht- en bezoekkamers, vertrekken van den geneesheer-directeur, een geneesheer en den geestelijk-verzorger. De toegangen naar de patienten-afdeelingen 1e en 2e klasse liggen eveneens aan deze hal.

Grenzend aan beide einden van de hal bevinden zich de keukens die in hoofdzaak als distributie-keukens zijn bedoeld. Tusschen de 1e, 2e en 3e klasse bevinden zich o.m. de geneeskundige afdeelingen met onderzoek- en behandelkamers, laboratorium en röntgenkamer. Een gang verbindt de beide vleugels en sluit zoo de binnenhof af. Op deze binnenhof bevindt zich een vijver met fontein. Alle dag- en ziekenzalen zijn op de zonzijde geprojecteerd en hebben groote terrassen, door zonneschermen afsluitbaar. Iedere klasseafdeeling heeft haar eigen tuin. De distributie van alle vertrekken is zoodanig, dat het geheel zeer eenvoudig is te overzien.

Boven het middengedeelte is het gebouw een verdieping hooger opgetrokken. Boven de hal bevindt zich het dagverblijf van de verpleegsters.

Op de tweede verdieping is een flat gebouwd voor een inwonend geneesheer, met een paar logeerkamers.

De vier vleugels, die als afzonderlijke kleine paviljoens kunnen worden beschouwd, zijn verbonden door een daartusschen liggend medisch centrum.

Maximaal is er in het sanatorium plaats voor honderd patiënten. Het gebouw beslaat een oppervlakte van ruim 1 hectare.

Afb. 2.33: Aankondiging in Nieuwe Apeldoornsche courant 14-7-1939. (Bron: Delpher.)

**Afb. 2.34: 'Sanatorium 'De Hooge Riet' te Ermelo Geopend 20 Juli 1939.' Foto, datering 1939. Beeld kort na oplevering.
(Bron: SANWV, 4902 fotocollectie gem. Ermelo 2, fotonr. 2762.)**

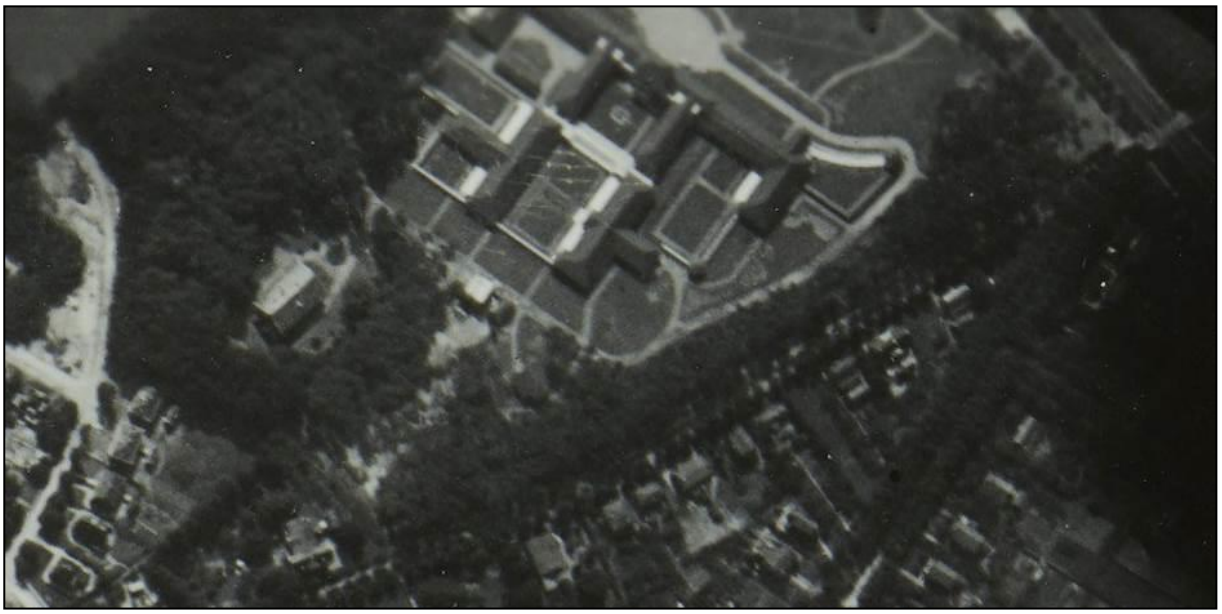
Afb. 2.35: 'Ermelo. Hoofdingang Sanatorium "'De Hooge Riet"'. Prentbriefkaart, ongedateerd [circa 1939]. (Bron: Facebookpagina 'Herinner je je Ermelo'.)

**Afb. 2.36: De binnentuin met waterbassin. Links de achterzijde van het verhoogde centrale bouwgedeelte. Foto, ongedateerd [circa 1939].
(Bron: bonas.nl/archiwijzer.)**

Afb. 2.37: Vogelvluchtopname vanuit het zuidwesten. Luchtfoto Aero-Holland, ongedateerd [circa 1940]. (Bron: BBE, database nr. 4284.)

Afb. 2.38: Loodrechte luchtfoto, foto Technische Dienst Luchtvaartafdeeling, 1939 [vóór de realisatie van de Hortensialaan]. (Bron: NIMH, objectnr. 2011-5090.)

Enkele beelden van de binnentuinen tijdens de bouw en bij de opening.
(Bron: film over de bouw en opening in Gelders Archief, film nr. 1228; gefotografeerd door Hylkema Erfgoed.]

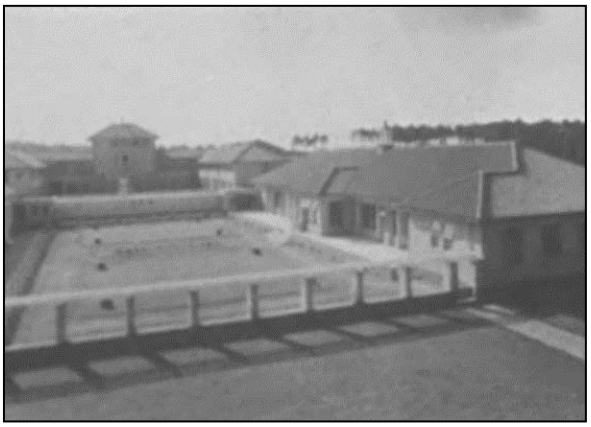
Afb. 2.39: De centrale binnentuin direct achter het verhoogde middendeel, met rechthoekige vijver. Een overdekte gang tussen de zijvleugels scheidt de centrale binnentuin van de oostelijke binnentuin. Aan weerszijden van de gang staan houten pergola's.

Afb. 2.40: Op deze afbeelding is duidelijk te zien dat er een gedetailleerd trelliswerk van witte latten was geplaatst tegen de overdekte gang.

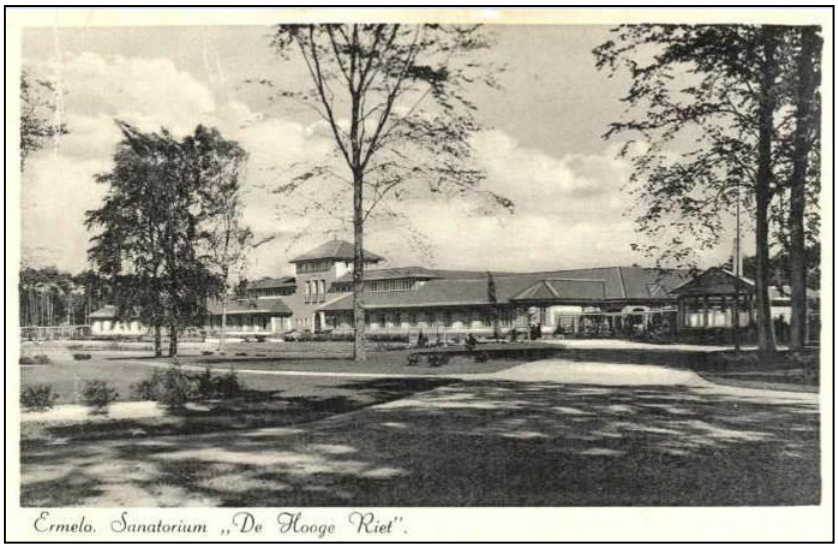
Afb. 2.41: De meest oostelijke binnentuin met gazons en gesnoeide wintergroene heesters. Op de achtergrond het verhoogde middendeel van het gebouw.

Afb. 2.42: Uitzicht vanaf het dak van het ketelhuis op de oostelijke binnentuin en omliggende vleugels.

Afb. 2.43: Foto van het voorterrein met vijver, ongedateerd [circa 1940]. (Bron: BBE, database nr. 8094.)

Afb. 2.44: 'Ermelo Sanatorium "De Hooge Riet". Prentbriefkaart, ongedateerd [circa 1940]. (Bron: BBE, database nr. 5250.)

Afb. 2.45: Prentbriefkaart, ongedateerd [circa 1940]. (Bron: BBE, database nr. 8093.)

Afb. 2.46: 'Sanatorium "De Hooge Riet", Ermelo.' In oorlogstijd.
(Bron: https://begraafplaatsveldwijk.wordpress.com)

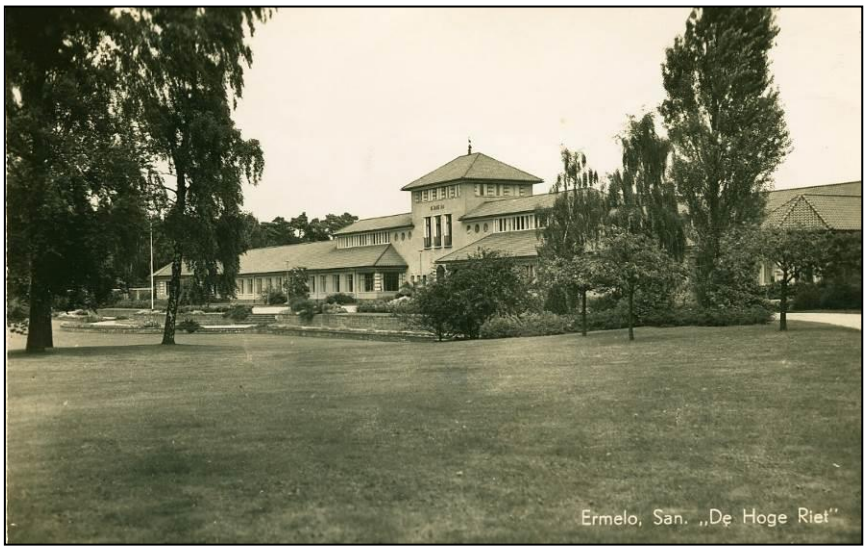
Afb. 2.47: ´Ermelo Sanatorium `De Hoogeriet`.´Prentbriefkaart, ongedateerd [oorlogstijd 1944-'45]. Op het dak van de hoofdingang is nog het rode kruis te zien dat in de oorlogsjaren op het gebouw was aangebracht.
(Bron: BBE, database nr. 5256.)

Afb. 2.48: ´Ermelo "De Hooge Riet".´Prentbriefkaart, ongedateerd [circa 1950]. (Bron: BBE, database nr. 5252.)

Afb. 2.49: ´Ermelo, Sanatorium `De Hoge Riet`.´, glasnegatief [van een prentbriefkaart], z.j. [circa 1950.] (Bron: SANWV, 1918 collectie Jos Pe, fotonr. 181.)

Afb. 2.50: ´Ermelo, San. `De Hoge Riet`.´, prentbriefkaart, datering 1950. (Bron: SANWV, 4902 fotocollectie gem. Ermelo 2, fotonr. 2739.)

Afb. 2.51: ´Ermelo - Sanatorium `Het Hoge Riet`.´, prentbriefkaart, datering 1958. (Bron: SANWV, 1917 Fotocollectie van de Stichting tot Ontwikkeling van de NW-Veluwe, fotonr. 800a.)

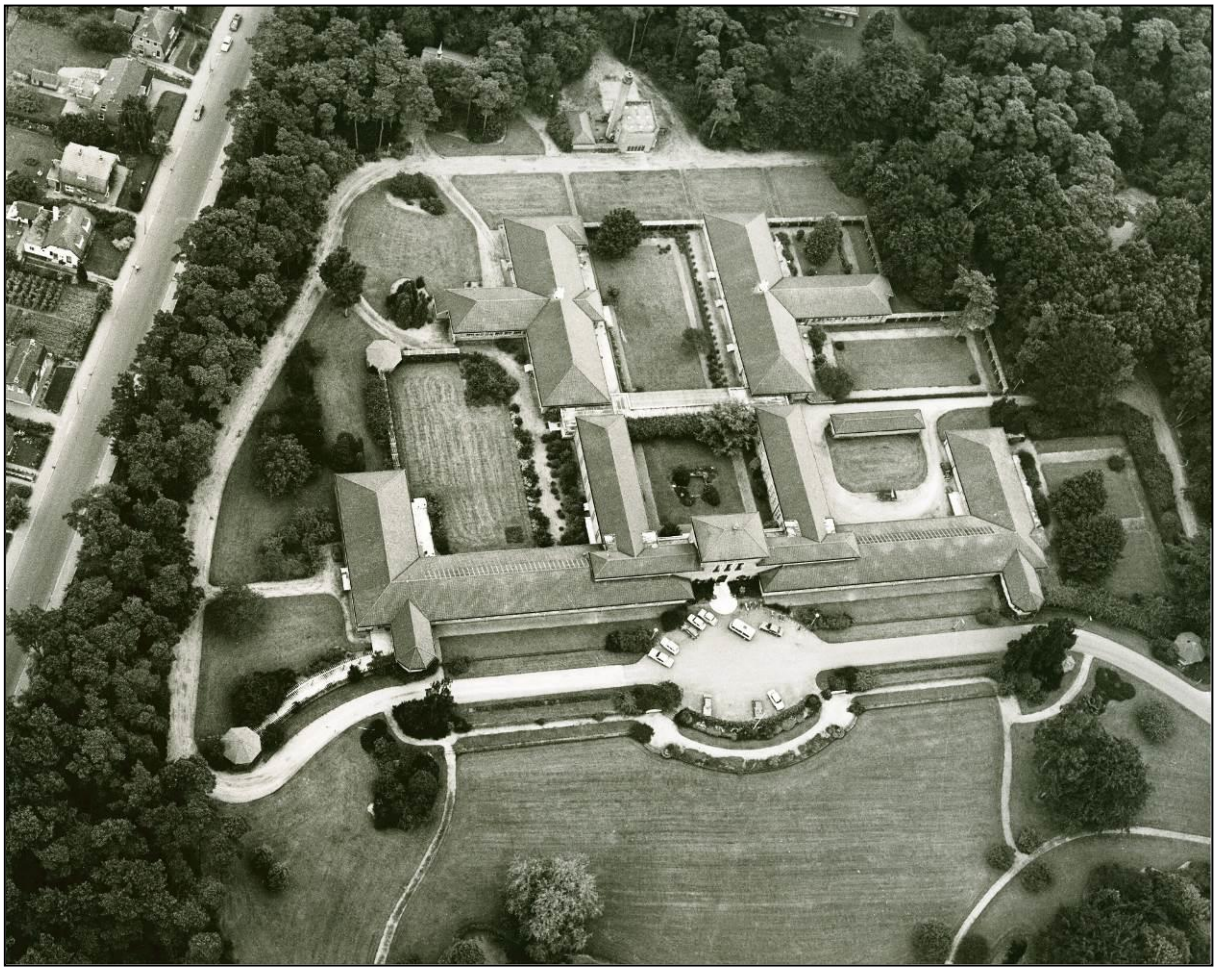
Afb. 2.52: ´Ermelo - Sanatorium `Het Hoge Riet`.´, prentbriefkaart, datering 1963. (Bron: SANWV, 4902 fotocollectie gem. Ermelo 2, fotonr. 2806.)

Afb. 2.53: Zicht over het park op het sanatorium, prentbriefkaart, datering 1968. (Bron: SANWV, 4902 fotocollectie gem. Ermelo 2, fotonr. 2808.)

Afb. 2.54: Luchtfoto, datering 1971. (Bron: SANWV, 4903 fotocollectie gem. Ermelo 3, fotonr. 5701.)

Afb. 2.55: Luchtfoto, datering 1972.
(Bron: SANWV, 4902 fotocollectie gem. Ermelo 2, fotonr. 2825.)

Afb. 2.56: Vogelvluchtopname, 1975. (Bron: http://fotos.serc.nl/gelderland/ermelo/ermelo-26990/.)

Afb. 2.56: Foto, datering 1986. In verband met de viering van het honderdjarig bestaan van de stichting Veldwijk is er op het grasveld in bloemen geschreven: '100 jaar'. (Bron: SANWV, 4902 fotocollectie gem. Ermelo 2, fotonr. 2735.)

Afb. 2.58: Uitsnede van een vogelvluchtopname, 1987. (Bron: SANWV, 4903 fotocollectie gem. Ermelo 3, fotonr. 5872.)

Afb. 2.59: Uitsnede van een vogelvluchtopname, 1987. (Bron: SANWV, 4903 fotocollectie gem. Ermelo 3, fotonr. 5877.)

J. Vroom jr. (1893-1958).

3. RUIMTELIJKE VERSCHIJNING EN ACHTERGRONDEN

Hoewel het huidige terrein rondom De Hooge Riet is ontstaan vanuit verschillende villa- en paviljoenstuinen is de huidige verschijningsvorm in belangrijke mate te danken aan de betrokkenheid van tuinarchitect Jan Vroom jr. die in 1939 ontwerp en aanleg verzorgde rondom de nieuwbouw. Ondanks het ontbreken van directe archiefstukken, kan door vergelijking met andere projecten een indruk worden gegeven van zijn motivatie voor de gekozen inrichting. Een korte vergelijking aan de hand van historische en huidige foto's geeft een goede indicatie van de huidige authenticiteit.

3.1. J. Vroom jr. (1893-1958)

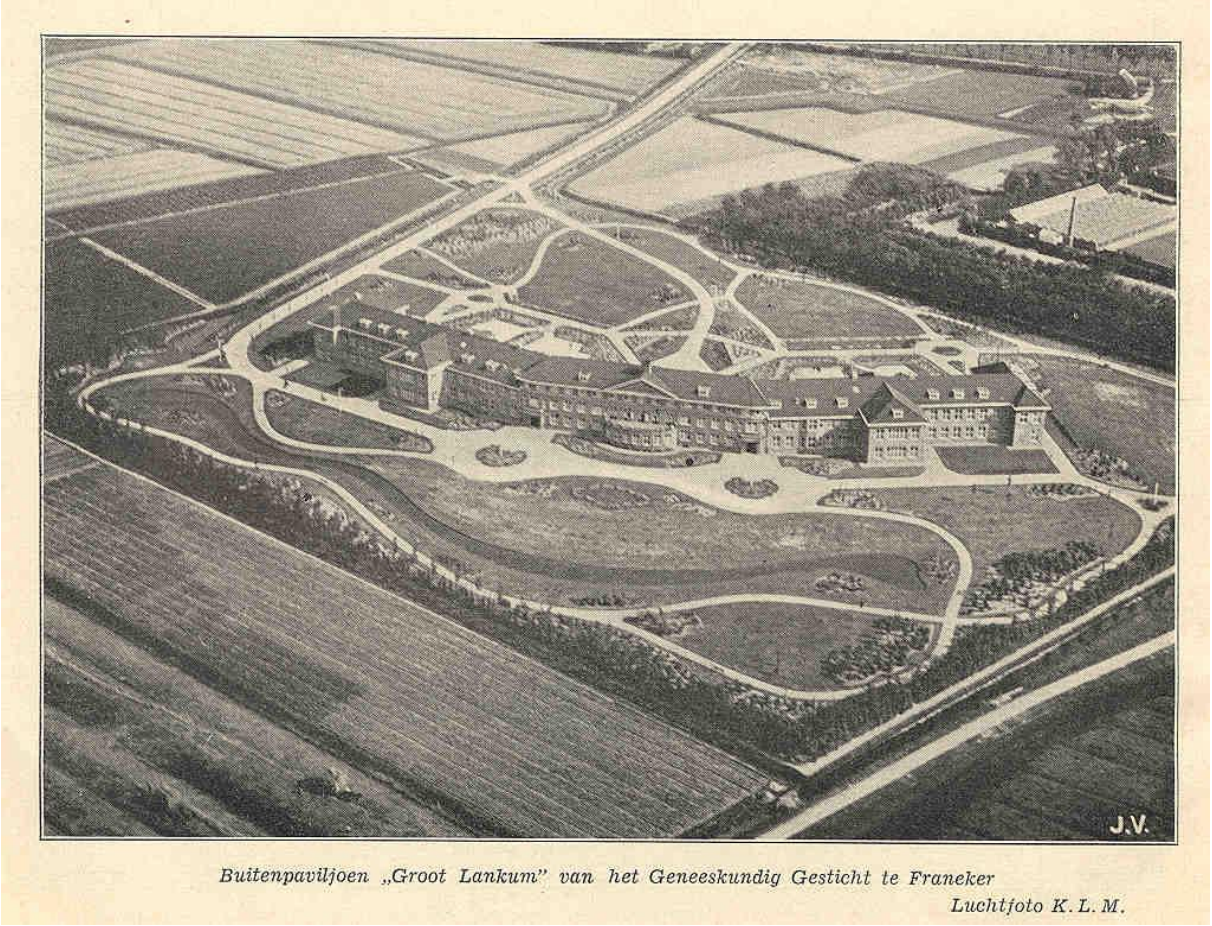
Tuinarchitect Jan Vroom was de vierde generatie in een familie van tuinontwerpers en -aanleggers.[22] Zijn overgrootvader Geert Kornelis (1801-1876) werkte omstreeks 1830 als hovenier en noemde zich in 1853 'opzichter van werken'. In 1850 ontwierp hij de slingertuin bij de Geertsemaheerd in Slochteren.
Ook diens zoon Melle Geert (1829-1913) noemde zich in 1853 'opzichter van werken'. De familie verhuisde in 1871 naar een boerderijtje bij De Pol onder Glimmen. Het werk in tuinontwerp en -aanleg wordt voortgezet onder de naam 'Vroom en Zn', waarmee ook Jan sr. (1855-1923) bedoeld is.
Wanneer de ogen van Jan sr. in korte tijd sterk achteruit gaan, neemt Jan jr. in 1911 (op 17-jarige leeftijd) de leiding van het bedrijf over. Met een opleiding aan de MULO vormde hij zich (verder) op het gebied van tuinontwerpen door het bestuderen van literatuur (waaronder veel Duitse werken die hij in eigen bezit had), het maken van reizen naar Duitsland en Frankrijk, en het bekijken van projecten van andere ontwerpers. Zijn vader zal de eerste tijd nog wel (op de achtergrond) betrokken zijn geweest bij het bedrijf.

Vanaf omstreeks 1910 ontstond er in de regio Groningen een bouwexplosie, waarbij onder andere de villabebouwing van Groningen-Zuid en Haren ontstond. Deze ontwikkeling viel samen met de in Nederland algemeen opkomende belangstelling voor vaste planten, borders en rotstuinen en met het ontstaan van een voorkeur voor meer rechtlijnig en geometrische aangelegde tuinen. Jan jr. kon hiervan profiteren, mede door de gunstige ligging van zijn bedrijf. Hij ontwierp en realiseerde vele nieuwe villatuinen in de regio Groningen volgens deze nieuwe Architectonische Tuinstijl.

Omstreeks 1917 besluit Jan jr. tot het stichten van een eigen kwekerij, mede onder invloed van de slechte verkrijgbaarheid en moeizame levering van kwaliteitsplantsoen. Hij verwerft grond rondom De Punt en vestigt hier kwekerij 'Bonte Hoek', die zich ook bezig hield met de aanleg van tuinen en parken.
In de eerste jaren zal deze kwekerij vooral bedoeld zijn geweest ter ondersteuning van de aanleg van zijn eigen ontwerpen. In de vanaf 24 december 1919 regelmatig in het tijdschrift *Onze Tuinen* geplaatste advertenties wordt dan ook alleen met de tuinarchitectuur geadverteerd, nader gespecificeerd met 'Tuin, Park, Begraafplaats, Bebouwingsplannen'.
De toevoeging van 'bebouwingsplannen' paste geheel in de geest van de tijd en de stedelijke ontwikkelingen rondom Groningen. Zo was Jan jr. in 1917 betrokken bij de ontwikkeling van een klein villapark (Julianapark) in Haren en omstreeks 1920 bij Tuindorp aan de rand van Haren (ontworpen door architect Ph.J. Hamers), bedoeld voor spoorwegpersoneel van het nabijgelegen rangeerterrein te Onnen.
Vanaf 1925 verschijnt er met regelmaat een catalogus of prijscourant van de kwekerij met daarin tekeningen of foto's van uitgevoerde werken. Zo staan er foto's van De Hooge Riet in de uitgave van 1939.

Jan jr. was vanaf 1935 lid van de in 1922 opgerichte Bond van Nederlandse Tuinarchitecten. Daarnaast was hij bestuurslid van de Nederlandse Dendrologische Vereniging, lid van de Provinciale Schoonheidscommissie, lid van de Provinciale Planologische Commissie, adviseur beplantingen voor de Provincie Groningen, bestuurslid van het Waterschap Glimmen en in de jaren vijftig ook Wethouder Openbare Werken van de gemeente Haren.

[22] Informatie over Jan Vroom jr. en zijn ontwerpen is ontleend aan: Blok, E., *Leven en werken van vier generaties Groningse tuinarchitecten G. Vroom (1801-1876), M.G. Vroom (1829-1913), J. Vroom sr. (1855-1923) en J. Vroom jr. (1893-1958)*. (Onderzoeksrapportage, publicatie in voorbereiding.)

Buitenpaviljoen „Groot Lankum" van het Geneeskundig Gesticht te Franeker
Luchtfoto K. L. M.

Groot Lankum te Franeker, terreinaanleg J. Vroom jr., 1930. Foto uit: Catalogus Bonte Hoek, 1935.

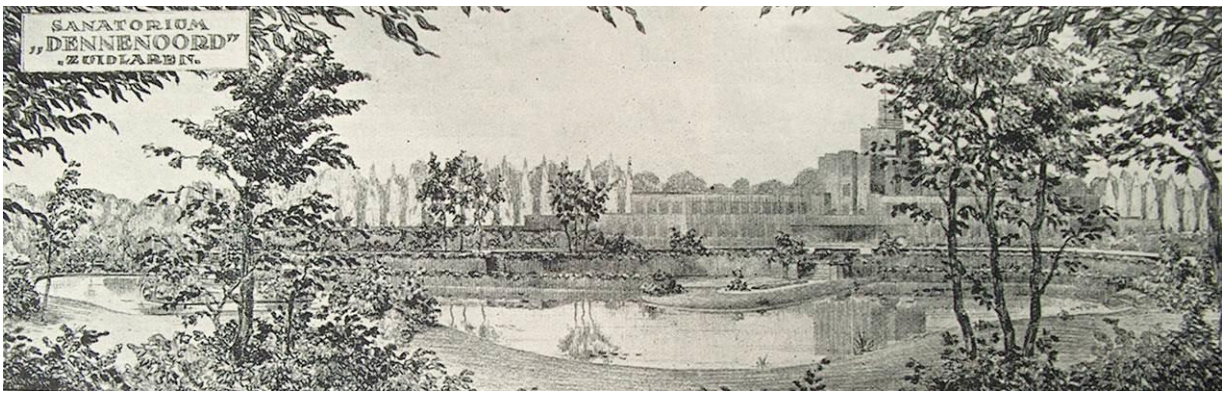
De zaken groeiden voorspoedig en in de jaren vijftig kwamen ook zijn beide zoons Frederick-Geert en Jan in het bedrijf. Zij zetten na het overlijden van Jan jr. in 1958 de bedrijvigheid voort, opgesplitst in drie zelfstandige eenheden: kwekerij Bonte Hoek, aannemingsbedrijf De Punt en tuinarchitecten-bureau Vroom.

Volgens overlevering is Jan Vroom tijdens de Eerste Wereldoorlog betrokken bij de aanleg van het terrein rondom het Rijkskrankzinnigengesticht in Medemblik. [23]

In het voorwoord van de catalogus van Kweekerij Bonte Hoek van 1935 schrijft Jan Vroom:
"TUIN-ARCHITECTUUR
Lid B.N.T. (Bond van Nederl. Tuinarchitecten)
Laat U omtrent de inrichting van Uw tuin adviseeren door een tuinarchitect. Jarenlange studie en ervaring stellen hem in staat om van Uw terrein iets te maken, dat U telkens weer genoegen geeft.
U gaat toch geen huis bouwen zonder een architect, laat dan ook een tuinarchitect U raadgeven over de aanleg van Uw tuin. Het bespaart U teleurstellingen.
Wij kunnen U tal van uitgevoerde plannen, zoowel van kleine stadstuintjes als van groote villatuinen en parken, toonen.
Naast vele werken voor particuliere tuinbezitters, zoowel in het Zuiden als Noorden van ons land, mochten wij onder meer in de laatste jaren uitvoeren:
de terreinaanleg bij het St. Fransiscus Gesticht te Wolvega,
het Uitbreidingsplan bij het station te Wildervank,
het Oosterpark te Hoogezand,
de terreinaanleg bij "Avondlicht" te Haren,
terreinwerkzaamheden voor de Stichting "Dennenoord" te Zuidlaren, terreinwerkzaamheden voor de Stichtingen "T.C.L." te Wagenborgen,
de terreinaanleg bij het Geneeskundig Gesticht te Franeker.
Voor al deze werken werd ook de beplanting door onze kweekerij geleverd. Over het resultaat van deze beplantingen kunt U eenigszins een oordeel vormen als U achterstaande foto's beziet. [24]

In de catalogus van 1939 schrijft hij:
Bovendien ontvingen we in het afgeloopen jaar diverse belangrijke opdrachten tot het ontwerpen van plannen voor begraafplaatsen en voor de aanleg van grootere terreinen, welke thans in uitvoering zijn of waarmede binnenkort wellicht een aanvang zal worden gemaakt.
Hiervan noemen we:
Ontwerp van een begraafplaats in opdracht van de Gemeente Hoogezand.
Ontwerp van een begraafplaats groot 10 H.A. voor een Gemeente.
Ontwerp van uitbreiding van de begraafplaats voor de Gemeente Wildervank.
Ontwerp van een begraafplaats voor de Nederl. Heidemaatschappij.
Ontwerp van een Gemeenteplantsoen te Veendam.
Ontwerp van een Gemeenteplantsoen te Delfzijl.
Ontwerp van tuinaanleg bij het nieuwe Ziekenhuis te Enschede.
Beplantingsontwerpen voor verschillende Gemeentebesturen.
Verder hadden we het genoegen tweemaal een uitnoodiging te mogen ontvangen tot mededinging in een prijsvraag en wel voor den terreinaanleg bij het in aanbouw zijnde Sanatorium van de Stichting 'Veldwijk' te Ermelo (zie foto van de perspectiefteekening onder aan dit blad) en voor den terreinaanleg bij het nieuwe Pompstation van de Waterleiding Mij. 'Overijssel' N.V. te Zwolle. In beide gevallen werd ons ontwerp gekozen en werden wij met de uitvoering belast."[25]
Opmerkelijk is dat hij hier over een prijsvraag spreekt. Een dergelijke aanpak voor het terrein rondom De Hooge Riet is ons verder niet bekend. Vanaf 1931 was Vroom betrokken bij tuinaanleg rondom diverse paviljoens op Dennenoord, zodat het logisch is dat hij aldaar ook voor het parkontwerp bij het nieuwe sanatorium werd gevraagd.

[23] Zie hiervoor ook: G. Alders, M. Dosker, e.a., *Kennisatelier, De Atlas, Cultuurhistorische aanbevelingen voor ruimtelijke ontwikkelingen in Medemblik*. Wormer, 2002. Met dank aan drs. Mireille Dosker voor haar vriendelijke mededelingen.
[24] *Kweekerij Bonte Hoek, Jan Vroom, De Punt bij Groningen*, catalogus, 1935. Collectie catalogi kwekerij Bonte Hoek in Documentatiecentrum TUIN, Bibliotheek WUR.
[25] *Kweekerij "Bonte Hoek", Jan Vroom tuinarchitect, De Punt ~ Groningen*, catalogus 1939. Collectie catalogi kwekerij Bonte Hoek in Documentatiecentrum TUIN, Bibliotheek WUR.

‘Sanatorium Dennenoord Zuidlaren’, J. Vroom jr., 1934.
Tekening uit: Catalogus Bonte Hoek, 1935.

‘Zuidlaren, Noorder Sanatorium’, prentbriefkaart, ongedateerd. (Herkomst: collectie SB4.)

De jaren net voor de Tweede Wereldoorlog waren in het algemeen een moeizame tijd voor de tuinarchitecten, met weinig opdrachten. Dit was reden voor de Bond van Nederlandse Tuinarchitekten om in 1939 een fototentoonstelling te maken op het gebied van tuinarchitectuur waarin alle leden de mogelijkheid kregen enkele projecten te presenteren. Deze tentoonstelling was voor het eerst te zien in maart 1940 bij de Haagse Kunstkring en maakte daarna een rondreis door Nederland waarbij zij in elf verschillende steden te zien was. Onder de inzenders bevond zich Jan Vroom. Zijn bijdrage bestond uit foto's van de aanleg bij het sanatorium Dennenoord in Zuidlaren.[26]

3.2. Vormgeving

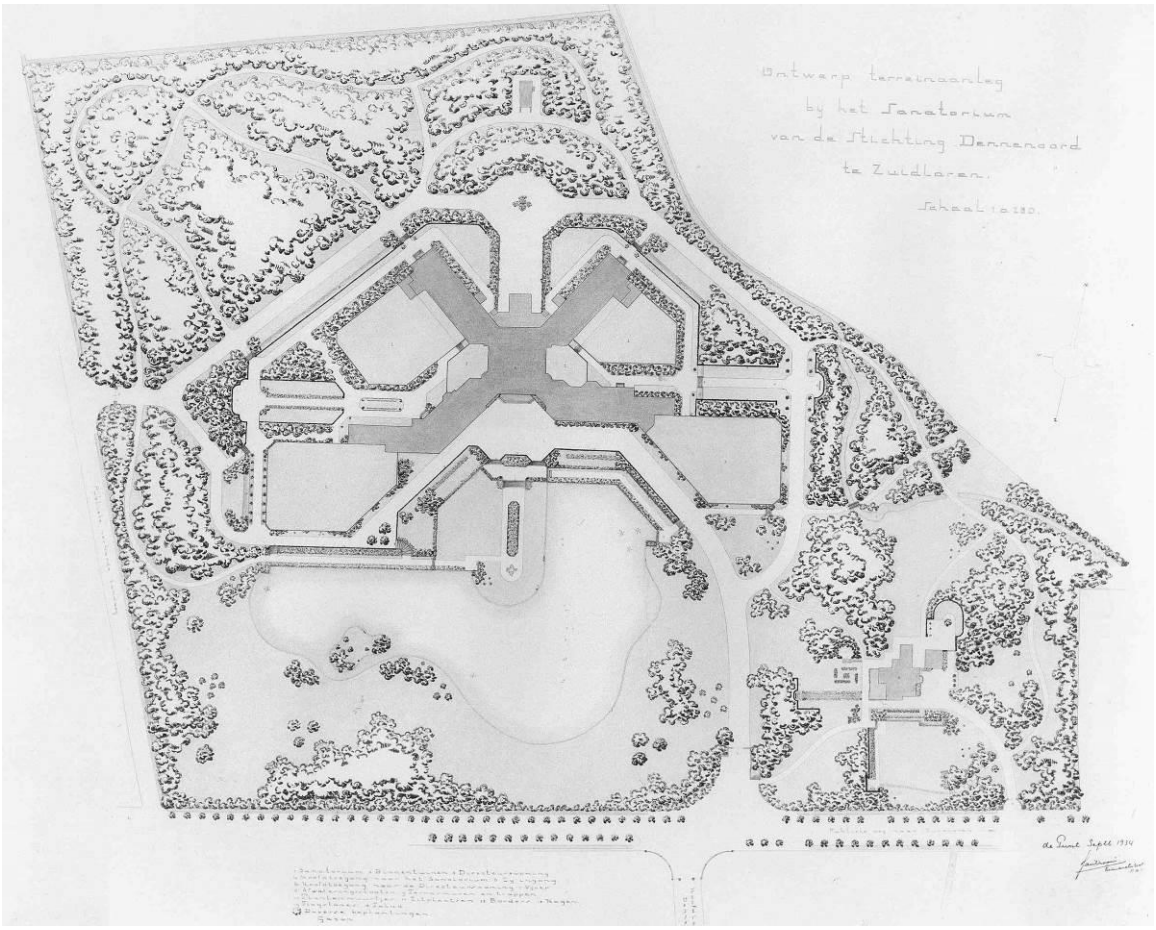
De aanleg van het terrein rondom De Hooge Riet is te typeren als een aanleg in Gemengde Stijl: enerzijds is er sprake van een ruime landschappelijke aanleg, anderzijds is er een hoofdas van symmetrie gericht op de entree en een formele opzet van diverse binnentuinen. De representatie van het gebouw wordt versterkt door de terrasgewijze aanleg met symmetrische keermuren en beplantingen voor de hoofdentree die overgaat in een ruime parkachtige setting met los gevormde waterpartij en een dicht bos op de achtergrond. Door het opzij geleiden van de toegangsweg werd dit terrein niet doorsneden en ontstond het idee van de 'uitgestelde ontmoeting'.

Over de motivatie van het ontwerp bij De Hooge Riet is vooralsnog niets bekend. In een in het Gelders Archief bewaarde film over de bouw en de feestelijke opening van het sanatorium zijn wel beelden opgenomen van de terreinaanleg.[27] Hieruit is op te maken dat beplantingen rondom het gebouw al waren aangebracht alvorens de vijver werd uitgegraven. De reden voor deze ogenschijnlijk ongebruikelijke werkwijze is onbekend.

Onderzoek en publicatie over de terreinaanleg van het zeer vergelijkbare sanatorium Dennenoord in Zuidlaren (eveneens voor de Vereniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen en Zenuwlijders in Nederland en ontworpen en aangelegd door Jan Vroom jr.) geeft een indicatie.[28] Volgens Vroom moest een tuin er toe dienen om een gebouw in harmonie te brengen met zijn natuurlijke omgeving. Verder trachtte hij hier het bestaande bos zoveel mogelijk te bewaren als geschikte achtergrond en neutraal decor. Over de aanleg van een vijver in het voorterrein van Dennenoord is veel discussie geweest met de tuinarchitect. De grondwinning was gunstig voor de verhoogde situering van het gebouw in Zuidlaren, maar men was bang voor zelfdoding door verdrinking van patiënten. Toen men zich besefte dat er meer methoden van zelfdoding waren en na toezegging om de vijver niet dieper dan 70 cm te maken, zodat de diepte geen belemmering zou vormen voor reddingsacties door personeel, kon de aanleg doorgang vinden.

De toepassing van terrasgewijze keermuren met tussenliggende plantvakken om een hoogteverschil in het terrein op te vangen, komt in veel ontwerpen van Vroom uit de jaren 20 en 30 van de 20e eeuw voor, zowel in grotere villatuinen, in stadsparken, bij gemeentehuizen, als op instellingsterreinen. De pergolaconstructies die gewoonlijk werden ingezet ter decoratie en om beschaduwde wandelpaden te creëren, zijn in dit geval tevens gebruikt om de binnentuinen af te sluiten en daarmee de patiënten te beschermen of beveiligen. Dergelijke gebouwde elementen zijn onderdeel van de destijds gangbare Architectonische Tuinstijl, waarbij de strakke vormen van het muurwerk gewoonlijk werden verzacht door een gevarieerde en weelderige beplanting.
Het gebruik van een zeer uiteenlopend sortiment bomen en een rijke keuze aan coniferen was destijds geliefd en gebruikelijk.

[26] Deze tentoonstelling is recent geherexposeerd: o.a. in 1997 in de Haagse Kunstkring onder de titel 'Heggen in Den Haag'; in 1998 in het het dienstbodenhuis De Koepel van Sanatorium Zonnestraal te Hilversum onder de titel 'Tuinen van Toen' en in 2002 in de Geertsemaheerd te Slochteren onder de titel 'Tuinen, Natuurlijk Erfgoed'. In alle gevallen is door E. Blok een inleiding op de tentoonstelling geschreven en een begeleidende tekst bij de foto's. Zie ook: 'De eerste jaren van de bond van Nederlandse tuinarchitecten (B.N.T.)' in: C.S. Oldenburger-Ebbers, A.M. Backer en E. Blok, *Gids voor de Nederlandse Tuin- en Landschapsarchitectuur, deel west, Noord-Holland, Zuid-Holland*. Rotterdam, 1998.
[27] Film bekeken op de studiezaal van het Gelders Archief te Arnhem op 26 april 2019.
[28] Furnée, J.H. en J.H.G. Jonkman, *Het Noordersanatorium te Zuidlaren, geschiedenis en architectuur van een psychiatrisch monument*, Zuidlaren, 1994.

Ontwerp terreinaanleg bij het Sanatorium van de Stichting Dennenoord te Zuidlaren, J. Vroom jr., 1934.
Foto uit: Catalogus Bonte Hoek, 1935.

In alle opzichten ontstaat de indruk dat de tuinarchitect de bedoeling heeft gehad een aangename omgeving voor de patiënten en medewerkers te creëren conform de in het begin twintigste eeuw gebruikelijke aanleg bij een landhuis met de uitstraling van een ruim landschappelijk park waarbinnen gedetailleerde tuinen. De gekozen hoofdopzet, vormentaal en beplanting wijkt daarvan niet af, slechts in praktische zin (afsluiting van patiëntentuinen) zijn er afwijkingen, die zodanig zijn vormgegeven dat zij door bewoner en gebruiker nauwelijks ervaren worden en geen visuele verstoring zijn.
Een dergelijke opzet sluit aan op de motivatie voor de paviljoengewijze opzet van het sanatorium-gebouw.

Dennenoord, Zuidlaren. Luchtfoto, ongedateerd. (Herkomst: afdruk in collectie SB4.)

3.3. De Hooge Riet, toen en nu vergeleken.

Boven: ´Ermelo, Ingang `De Hooge Riet`´, prentbriefkaart, datering 1947.
(Bron: SANWV, 4902 fotocollectie gem. Ermelo 2, fotonr. 2737.)

Boven: Sanatorium met parkaanleg, prentbriefkaart, datering 1939.
(Bron: SANWV, 4902 fotocollectie gem. Ermelo 2, fotonr. 2771.)

Boven: ´Ermelo, Sanatorium `De Hooge Riet`.´, prentbriefkaart, datering 1955.
(Bron: SANWV, 4902 fotocollectie gem. Ermelo 2, fotonr. 2804.)

Boven: ´Ermelo, Sanatorium `De Hoge Riet`.´, prentbriefkaart, datering 1950.
(Bron: SANWV, 4902 fotocollectie gem. Ermelo 2, fotonr. 2738.)

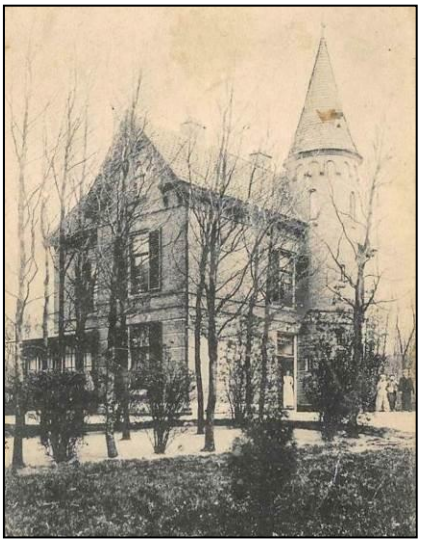
Boven: ´Ermelo - Sanatorium `Het Hoge Riet`.´, prentbriefkaart, datering 1958.
(Bron: SANWV, 1917 Fotocollectie van de Stichting tot Ontwikkeling van de NW-Veluwe, fotonr. 800.)

Boven: ´Ermelo - Sanatorium `Het Hoge Riet`.´, prentbriefkaart.
(Bron: ansichtkaartenbeurs.nl, gl_5906.)

Linksboven: 'Villa Riethorst. Ermelo', uitsnede van prentbriefkaart. (Bron: marktplaats.nl.)

Rechtsboven: 'Veldwijk. Hoogstede', uitsnede van prentbriefkaart. (Bron: marktplaats.nl.)

Boven: Paviljoen Rustoord. Foto, ongedateerd [circa 1910]. Zicht op de westgevel.
(Bron: BBE, database nr. 007811.)

4. WAARDERING

4.1. Methode

De hieronder gevolgde waarderingsmethode is ontleend aan de Richtlijnen Tuinhistorisch Onderzoek.[29] Hierin wordt onder meer nadruk gelegd op het belang van goede doorgronding van de ontwikkelingsgeschiedenis van een plek en een heldere en verifieerbare methode om te komen tot een duidelijke representatie van de waarden in beschrijvingen en tekeningen.
In voorliggend geval is zowel sprake van een externe als van een interne waardestelling. Bij de externe waardestelling wordt het terrein van De Hooge Riet als geheel (periode van aanleg, tuinstijl) gerelateerd aan de nationale betekenis en de positie ten opzichte van vergelijkbare terreinen in Nederland. De aanwijzing van De Hooge Riet als rijksbeschermd complex en de tuin als afzonderlijk Rijksmonument zijn een eerste indicatie van deze contextuele waardestelling. Vanwege de verdiepingsslag in voorliggend onderzoek, kan deze waardering nader worden gespecificeerd.
De interne waardestelling vindt plaats op deelgebied- en elementsniveau, waarmee wordt bedoeld dat de waarden van deelgebieden en elementen op het terrein in relatie tot het parkbos als geheel worden afgewogen, en dus in principe niet gerelateerd worden aan vergelijkbare elementen in andere terreinen. Een nadere waardering op deelgebied- of elementsniveau geeft inzicht in de specifiek aan een plek of element toe te kennen betekenis, waarbij oudere, meer gave en meer in samenhang verkerende zaken in principe een hogere waardering kennen. Welke elementen zijn in de loop der tijd ongewijzigd en behoren tot de kern van de aanleg? Of welke elementen zijn later ingevoegd, maar op zorgvuldige wijze zodat een nieuwe samenhang met de oudere situatie is ontstaan? Zo ontstaat ook een onderscheid tussen hoofdstructuren, bijzonderheden en bijzaken: wat kan zonder impact worden gewijzigd en wat draagt bij tot de essentie van deze tuinaanleg.

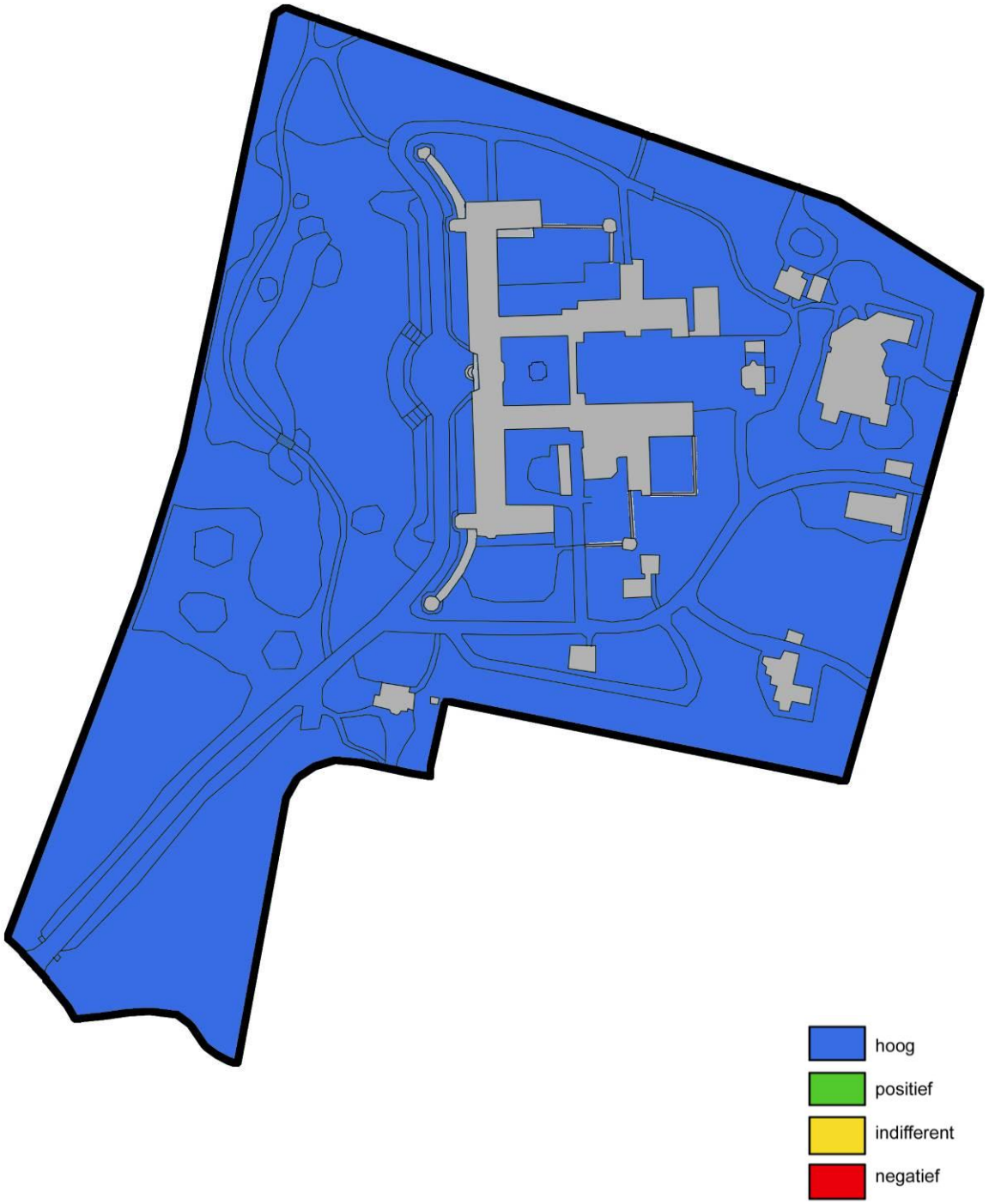
In de afweging zijn de volgende aspecten in ogenschouw genomen:
- ouderdom: de ouderdom is op zich niet bepalend voor de waarde, maar wel een belangrijke graadmeter voor de beleving, bijzonderheid (zeldzaamheid) en continuïteit in vorm en functie (gaafheid). Te meer omdat groen erfgoed een grotere vergankelijkheid kent (ten opzichte van 'rode elementen'), zijn oudere elementen in de regel ook zeldzamer.
- gaafheid ten opzichte van de primaire vorm: in de loop der tijd kunnen vorm en functie gewijzigd zijn, waarbij de primaire vorm is aangetast in fysieke staat en/of herkenbaarheid. Soms heeft een functiewijziging grote impact op de vormgeving; soms is de functie wel gewijzigd maar qua vorm of uitvoering aangepast aan of ingepast in de historische situatie.
- zeldzaamheid of bijzonderheid: de bijzonderheid of zeldzaamheid is aangeduid als de betekenis of relevantie voor de tuin, waarbij verschil kan worden gemaakt in wezenlijke elementen (systeemdelen of basisopzet) en minder cruciale elementen voor het onderscheidende vermogen van de tuin.
- context of samenhang: een element kan onderdeel zijn van een structuur of patroon, dat fysiek of in betekenis met elkaar in verbinding staat. Een dergelijke relatie kan bijvoorbeeld bestaan uit een logisch en als geheel gerealiseerd ontwerp of een functionele samenhang tussen hoofdhuis, bijgebouwen en utilitaire terreinen.

De waardering is uitgedrukt in de volgende kwalificaties:
- hoog (blauw): essentieel en onlosmakelijk onderdeel in de cultuurhistorische waarde van de tuin;
- positief (groen): belangrijk onderdeel in de cultuurhistorische waarde van de tuin, bijvoorbeeld vanwege de instandhouding en afleesbaarheid van de ontwikkelingsgeschiedenis;
- indifferent (geel): geen wezenlijk onderdeel van de cultuurhistorische waarde van de tuin;
- negatief (rood): onderdeel dat storend is of afbreuk doet aan de cultuurhistorische waarde van de tuin.

Een waardestelling is geen absoluut gegeven, maar dient om een gewicht (of weging) toe te kennen en om met elkaar in gesprek te gaan over unieke of bijzondere kenmerken. Naarmate een hogere waarde is toegekend, zal een meer krachtig argument benodigd zijn om deze waarde aan te tasten.

[29] Hendriks en Immerseel (2012).

Afb. 4.1: Externe waardering.

4.2. Externe waardering

Voor de terreinaanleg als geheel kunnen, in aanvulling op het gestelde in de redengevende omschrijving van het rijksmonument, op het gebied van algemene historische waarden, ensemblewaarden en tuinhistorische waarden waarden diverse specificaties worden gegeven.

Algemene historische waarde
Sanatorium De Hooge Riet met omliggende terreinaanleg, gebouwd en aangelegd in 1939, is een kenmerkend voorbeeld van sanatoriumbouw als resultante van de toenmalige opvattingen over patiëntenverpleging en zeer vergelijkbaar met andere instellingsterreinen (van dezelfde eigenaar) elders in het land.
De voorafgaande ontwikkelingsgeschiedenis van het terrein als onderdeel van landgoed Veldwijk is als uitgangspunt gebruikt bij de realisatie en thans nog deels herkenbaar.

Ensemblewaarde
De vormgeving en uitvoering van terrein en tuinen ondersteund de uitstraling en beleving van het sanatorium als rustoord en de ontwikkeling om patiënten in een niet-klinische omgeving te verzorgen.
Het ruime voorterrein met wandelpaden en vijver ondersteunt de representatieve uitstraling van het ogenschijnlijk op een lichte terreinverhoging geplaatste sanatoriumgebouw als landhuis. De besloten deeltuinen staan in directe relatie met het gebruik van het gebouw en de verschillende afdelingen. De zorgvuldig aan het gebouw verbonden pergola's, priëlen, terrassen, keermuren en bloembakken vormen belangrijke onderdelen van de subtiel vormgegeven overgangen tussen binnen en buiten.

Tuinhistorische waarde
De gerealiseerde terreinaanleg, naar ontwerp van tuinarchitect Jan Vroom jr., is kenmerkend voor zijn werk en passend bij de in het Interbellum gangbare tuinstijlen. Hoewel de oorspronkelijke inrichting van de binnentuinen deels is verdwenen en het onderhoud verwaarloosd, is de hoofdopzet goed herkenbaar bewaard gebleven.
De aanwezige diversiteit aan boomsoorten, waaronder een flink aantal coniferen, is karakteristiek voor het begin van de 20^{e} eeuw en tevens voor het werk van Jan Vroom.

Afb. 4.2: Waardering deelgebieden.

A. Voorterrein
B. Omgeving sanatoriumgebouw
C. Entreegebied
D. Tuin De Riethorst
E. Tuin Hoogstede
F. Tuin Rustoord
G. Boszone
H. Mortuarium
J. Parkeerterrein
K. Omgeving patiëntenwoningen
L. Omgeving Heesteroord

4.3. Interne waardestelling

Bij een onderlinge vergelijking van deelgebieden en elementen binnen het terrein kan, gebaseerd op hun betekenis voor de algemene historische waarden, ensemblewaarden, tuinhistorische waarden en gebruikshistorische waarden, een onderscheid worden gemaakt.

Deelgebieden (Zie afb. 4.2.)

A. Voorterrein: hoog
De landschappelijke parkaanleg ten westen van het sanatoriumgebouw De Hooge Riet is op hoofdlijnen en onderdelen nog aanwezig volgens ontwerp en realisatie van tuinarchitect J. Vroom.
De verspreid staande bomen, heesterbeplantingen en enkele coniferen dateren voor een groot deel uit de periode van aanleg (of van daarvoor). Kenmerkend is een grote diversiteit in sortiment. Een deel van de historische slingerpaden is verdwenen.
Vanwege het zorgvuldige en voor J. Vroom karakteristieke ontwerp en de huidige authenticiteit is dit deelgebied hoog te waarderen.

B. Omgeving sanatoriumgebouw: positief
Gebouw en tuinaanleg zijn als één geheel ontworpen met diverse gebouwde elementen (waaronder pergola's, priëlen, muren, bloembakken en vijver) als bindende onderdelen. Karakteristiek was de begroeiing van de pergola's, onder meer met de deels nog bestaande blauwe regen.
Een deel van de binnentuinen en ruimten rondom het gebouw kende oorspronkelijk een vrij sobere inrichting, enkele tuinen waren rijker gedetailleerd en beplant. Karakteristiek waren ruime gazons, rechte paden, lindenbomen en snoeivormen.
In verband met een nieuwe aanbouw omstreeks 1980 is het terrein aan de oostzijde aangepast en een pergola afgebroken. Nadien is het terrein versoberd, verwaarloosd en recent deels geschoond. Een deel van het oude bomen- en heesterbestand is gespaard.
Ondanks de huidige staat, moet aan dit deelgebied, vooral vanwege de ontworpen samenhang met het gebouw en de in essentie bewaard gebleven elementen, een positieve waarde worden toegekend.

C. Entreegebied: positief
Het nog altijd aanwezige bosgebied nabij de entree heeft een oorsprong die teruggaat tot ruim voor de bouw van De Hooge Riet. Hiervan is profijt getrokken bij de aanleg van de entreeweg met ruime grasbermen.

D. Tuin De Riethorst: positief
De bescheiden parkachtige tuin met diverse oude bomen is gesitueerd rondom en in samenhang met de in 1887-1888 gebouwde villa De Riethorst. De plek is in verhaal sterk verbonden met de oorspronkelijke eigenaar van landgoed Veldwijk, dhr. Chevallier. Het separate, particuliere eigendom werd reeds in 1898 aan de stichting Veldwijk overgedaan en vanaf 1939 geïntegreerd in de verdere parkaanleg van het sanatorium.

E. Tuin Hoogstede: positief
Deze open ruimte binnen het park van De Hooge Riet markeert de locatie van de vroegere villa Hoogstede (gebouwd in 1896 en afgebroken in 1975) met bijgebouwen (omstreeks 1960 afgebroken). Het separate, particuliere eigendom werd reeds in 1902 aan de stichting Veldwijk overgedaan. Van de oorspronkelijke tuin zijn enkele oude bomen gespaard.

F. Tuin Rustoord: positief
De open ruimte, deels ingericht als tuin, is ontstaan ten tijde van de bouw van herstellingsoord Paviljoen Rustoord in 1888. De huidige inrichting en beplantingen dragen nog enigszins de sfeer van de vroegere tuinaanleg in landschappelijke stijl.

Afb. 4.3: Vogelvluchtopname, 2018. (Bron: https://www.ggzcentraal.nl/toekomstveldwijk/.)

G. Boszone: positief
De boszone langs de buitenzijde van het terrein heeft een oorsprong die teruggaat tot voor de bouw van sanatorium De Hooge Riet. Bij de aanleg van het terrein heeft tuinarchitect Jan Vroom jr. hier profijt van getrokken als decoratieve achtergrond. Ondanks de huidige staat moet aan deze boszone, met name als groene achtergrond en omzoming, een positieve waarde worden toegekend.

H. Mortuarium
Hoewel het mortuarium is gebouwd in relatie met de overige gestichtsgebouwen, staat het hier thans in functionele zin geheel los van. Ook in ruimtelijke opzicht is het een afgescheiden terrein.

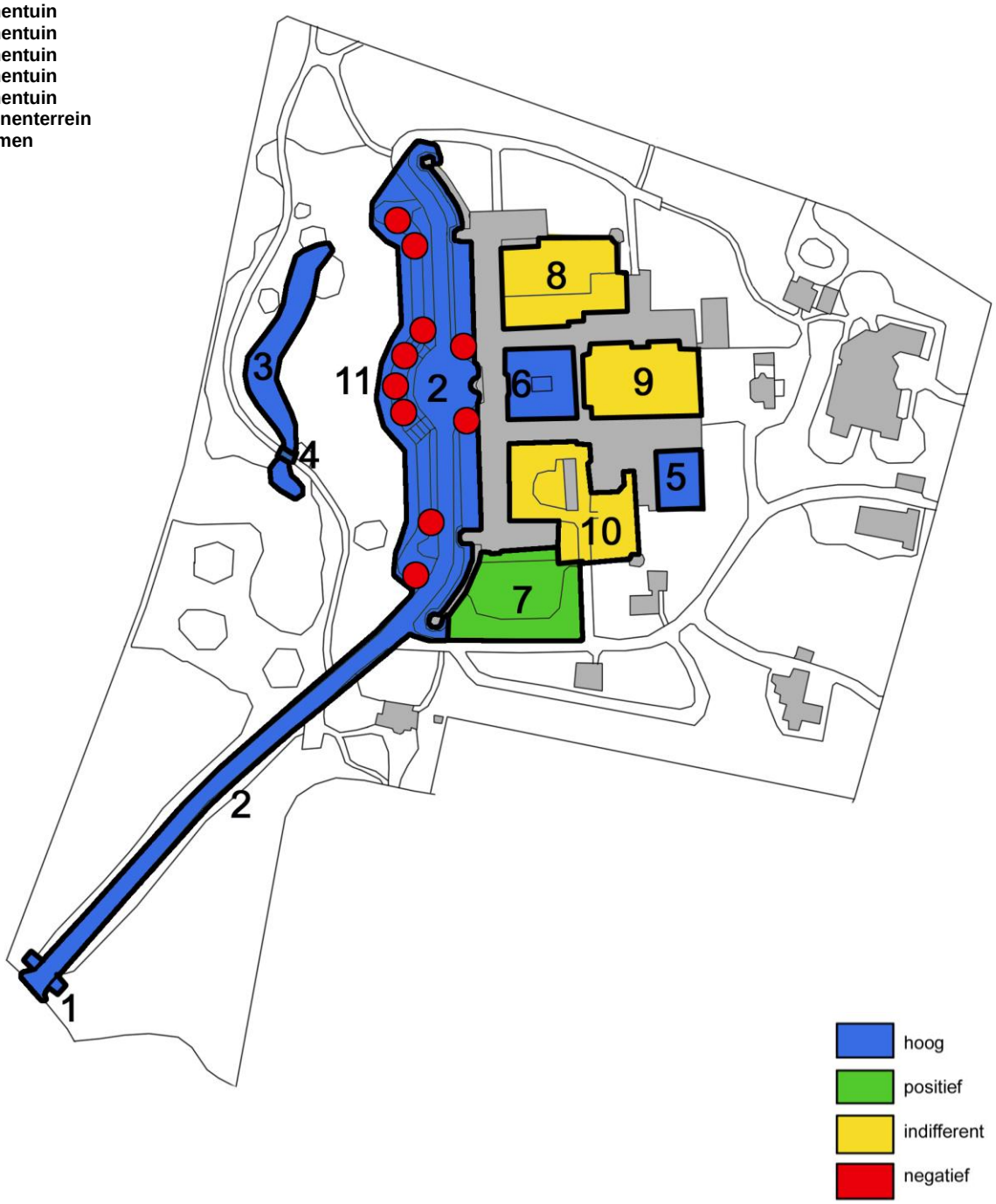
J. Parkeerterrein
Aangelegd vanuit functionele overwegingen omstreeks 1980 en zonder cultuurhistorische betekenis.

K. Omgeving patiëntenwoningen
Deze buitenruimte is omstreeks 1980 tot stand gekomen en zonder cultuurhistorische betekenis.

L Omgeving Heesteroord
Deze buitenruimte is omstreeks 1980 tot stand gekomen en zonder cultuurhistorische betekenis.

Afb. 4.4: Waardering elementen.

1. Entreepalen
2. Toegang
3. Vijver
4. Brug
5. Binnentuin
6. Binnentuin
7. Binnentuin
8. Binnentuin
9. Binnentuin
10. Binnenterrein
11. Bomen

Elementen (Zie afb. 4.4.)

1. Entreepalen: hoog
Twee gemetselde palen met natuurstenen elementen en naamsvermelding, opgesteld aan weerszijden van de hoofdtoegang, markeren het terrein. De originele lantaarns die de palen bekroonden zijn op enig moment vervangen.

2. Toegang: hoog
De in 1939 gerealiseerde nieuwe weg met aan weerszijden ruime grasbermen en uitmondend in een voorplein omgeven door terrasgewijze muurwerken vormt de belangrijke representatieve toegang naar het sanatorium. Vorm en uitvoering zijn kenmerkend voor het werk van tuinarchitect Jan Vroom jr. en komen op vergelijkbare wijze ook voor bij andere werken van zijn hand.
De muurwerken voor het gebouw zijn gaaf bewaard, de beplantingen in de loop der tijd aangepast.

3. Vijver: hoog
De iets verdiept gelegen, licht slingerende waterpartij is een kenmerkend onderdeel van de door Jan Vroom ontworpen tuin- en parkaanleg uit 1939.

4. Brug: hoog
De betonnen brug met lage ijzeren buisbalustrade is hoogstwaarschijnlijk authentiek en onderdeel van de door Vroom ontworpen tuin- en parkaanleg uit 1939.

5. Binnentuin: hoog
In de zuidoostelijke binnentuin is (ondanks verwaarlozing) de oorspronkelijke geometrische aanleg nog herkenbaar en een deel van de oorspronkelijke beplanting uit 1939 aanwezig (o.a. taxus en linde).

6. Binnentuin: hoog
In de centrale binnentuin direct achter het hoofdvolume is (ondanks zware verwaarlozing) de oorspronkelijke geometrische aanleg herkenbaar in de nog aanwezige (met natuurstenen -rode weser- tegels gemarkeerde) contour van de dichtgestorte en bestrate vijver.

7. Binnentuin: positief
De zuidelijke binnentuin, die grenst aan de zuidelijke pergola met prieel, toont nog deels de oorspronkelijke sfeer. Beeldbepalend zijn de twee lindebomen.

8, 9 en 10. Binnentuinen: indifferent
Hoewel nog een enkele opgaande boom aanwezig, is de oorspronkelijke aanleg door recente opruimwerkzaamheden vrijwel verloren gegaan.

11. Bomen: negatief
In de tuinstrook aan de voorzijde van het sanatoriumgebouw staan diverse groot uitgegroeide bomen (o.a. berk en naaldhout) die de representatieve en ruimtelijke werking van het voorterrein verstoren. De bomen zullen deels zijn aangeplant en deels spontaan zijn opgekomen.

Afb. 5.1: Uitzicht over de parkaanleg vanaf de brug over de vijver in noordelijke richting.

Afb. 5.2: Markante oude lindes in de zuidwestelijke binnentuin.

5. AANBEVELINGEN

Op grond van voorgaande waardering kan gesteld worden dat de huidige terreinaanleg bij sanatoriumgebouw De Hooge Riet van waarde is als belangrijk restant van het gelijktijdig met het gebouw in 1939 tot stand gekomen park. Meest waardevol is het terreingedeelte ten westen van het gebouw, waar de oorspronkelijke bedoelingen en de kenmerken van de destijds in gang zijnde gemengde tuinstijl nog goed herkenbaar zijn. Hier omheen is de groene inbedding – mede als achtergrond en ondersteuning van de representatieve uitstraling – van belang.

Vanuit behoud en versterking van cultuurhistorische waarden is vooral in te zetten op de ruime groene inbedding van het sanatoriumgebouw en op behoud van het park aan de westzijde. Van belang is het behoud van het open parkachtige middenterrein en de muurwerken met trappen en plantenborders. Verstorende bomen zijn te verwijderen.

Als herinnering aan de oorspronkelijke opzet zouden de voormalige patiëntentuinen opnieuw een zorgvuldige groene invulling kunnen krijgen, met behoud van de enkele nog aanwezige waardevolle relicten. De karakteristieke pergola’s en priëlen zijn daarbij te herstellen.

Behoud van de oude beeldbepalende bomen is na te streven; de vitaliteit is nader te onderzoeken.

BRONNEN

Archieven

Gelders Archief (GA, film nr. 1228; gefotografeerd door Hylkema Erfgoed)

Speciale Collecties Wageningen University and Research (WUR)

Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe (SANWV)

Literatuur

Blok, E., *Leven en werken van vier generaties Groningse tuinarchitecten G. Vroom (1801-1876), M.G. Vroom (1829-1913), J. Vroom sr. (1855-1923) en J. Vroom jr. (1893-1958)*. (Onderzoeksrapportage, publicatie in voorbereiding.)

Furnée, J.H. en J.H.G. Jonkman, *Het Noordersanatorium te Zuidlaren, geschiedenis en architectuur van een psychiatrisch monument*, Zuidlaren, 1994.

Hendriks, L., R. van Immerseel, *Richtlijnen tuinhistorisch onderzoek, Voor waardestellingen van groen erfgoed,* 2012.

Koornstra, K., *Bouwhistorische verkenning met waardestelling Hooge Riet Ermelo*, Hylkema Erfgoed, Utrecht, versie 9-4-2019.

Kweekerij Bonte Hoek, Jan Vroom, De Punt bij Groningen, catalogus, 1935. Collectie catalogi kwekerij Bonte Hoek in Documentatiecentrum TUIN, Bibliotheek WUR.

Kweekerij "Bonte Hoek", Jan Vroom tuinarchitect, De Punt ~ Groningen, catalogus 1939. Collectie catalogi kwekerij Bonte Hoek in Documentatiecentrum TUIN, Bibliotheek WUR.

Lindeboom, G.A. en M.J. van Lieburg (eindred.), *Gedenkboek van de Vereniging tot Christelijke Verzorging van Geestes- en Zenuwzieken 1884-1984*, Kampen, 1984.

Mens, N., *De architectuur van het psychiatrisch ziekenhuis*, Wormer, 2003

Internet

'Herinner je je Ermelo' facebook-pagina (historische afbeeldingen)

https://begraafplaatsveldwijk.wordpress.com

https://ermelovannu.nl/

https://heterf-ermeloo.nl/

https://mijn.kadaster.nl/ (KA, Kadaster Archiefviewer)

https://mijngelderland.nl/

https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/

https://nimh-beeldbank.defensie.nl (NIMH; Nederlands Instituut voor Militaire Historie)

www.ahn.arcgisonline.nl (viewer Actueel Hoogtebestand Nederland)

www.archieven.nl

www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl (RCE)
www.beeldbank-ermeloo.nl (BBE)
www.bonas.nl
www.delpher.nl (historische kranten)
www.gelderlandinbeeld.nl (historische prentbriefkaarten)
www.hetverhaal-veluwe.nl
www.pdok.nl
www.ruimtelijkeplannen.nl
www.streekarchivariaat.nl (SANWV; beeldbank en periodiekenviewer)
www.topotijdreis.nl (historisch kaartmateriaal)

BIJLAGE 1. MONUMENTENOMSCHRIJVING

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnummer: 523879

Complexnaam
De Hooge Riet

Aantal complexonderdelen
4

Monumentnummers van complexonderdelen
523880, 523881, 523882, 523883

Woonplaats
Ermelo

Gemeente
Ermelo

Provincie
Gelderland

Hoofdadres van hoofdobject
Dokter van Dalelaan 66, 3851 JD Ermelo

Complexomschrijving
Inleiding

Het SANATORIUM De Hooge Riet werd in 1939 door architect E.J. Rothuizen gebouwd aan de oostzijde van de in 1863 aangelegde spoorlijn Utrecht-Zwolle. Aan deze zijde van de spoorlijn liggen in het dorp Ermelo nog een aantal paviljoens die nu in gebruik zijn bij het psychiatrisch Ziekenhuis Veldwijk. De meeste paviljoens van dit complex liggen echter aan de andere zijde van de spoorlijn. Ziekenhuis Veldwijk is hier ontstaan op het voormalige landgoed Veldwijk, dat in 1884 door eigenaar M.J. Chevallier werd verkocht aan de 'Vereeniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen en Zenuwlijders in Nederland'. Dit terrein bevindt zich ten westen van de dorpskern van Ermelo.

Complexomschrijving

Het complex bestaat uit de volgende beschermde onderdelen:

A Hoofdgebouw

B Tuinaanleg met hekwerk, vijver, brug en hekwerk

C Mortuarium

D Ketelhuis

** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*

*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*

Datum van downloaden 21 mei 2019

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Het sanatorium bevindt zich temidden van een ruime parkaanleg met een grote vijver aan de voorzijde. De voorzijde is op het westen gericht. Het complex bestaat uit een symmetrisch opgezet hoofdgebouw met een aantal achterliggende gebouwen, een mortuarium en een ketelhuis. Het complex is ontworpen in een voor architect Rothuizen en voor de periode waarin hij ontwierp, typerende Interbellemarchitectuur met een sterk horizontale werking en een zorgvuldig materiaalgebruik. In het gebouw worden baksteen, natuursteen, staal en beton op evenwichtige wijze toegepast. Architect Rothuizen bouwde in de provincie Gelderland onder meer enkele scholen in Arnhem en een kerk in Apeldoorn. Hij schreef ook enkele praktische handboeken over architectuur. Het gebouw hoort niet bij de oorspronkelijke bebouwing van Veldwijk, maar werd hier later aan toegevoegd. Het hoofdgebouw van het sanatorium heeft een geheel symmetrische opzet met een (oorspronkelijk) van elkaar gescheiden mannen- en vrouwenafdeling. Het gebouw werd ontworpen voor 50 patiënten. Op de bovenverdiepingen is een internaat gevestigd. Het interieur van het gebouw is grotendeels bewaard gebleven. Op sommige plaatsen bevindt zich monumentale kunst van bevriende kunstenaars. Alle oorspronkelijke bijgebouwen zijn in dezelfde stijl uitgevoerd.

Waardering

SANATORIUMCOMPLEX DE HOOGE RIET uit 1939, ontworpen door architect E.J. Rothuizen.

- Van architectuurhistorische waarde als gaaf bewaard gebleven sanatorium uit de periode tussen beide Wereldoorlogen. Het complex valt op door esthetische kwaliteiten, heeft gave verhoudingen en een bijzondere detaillering in vormgeving en materiaalgebruik. Bijzonder en typerend voor de tijd van ontstaan zijn het baksteengebruik, de sobere decoratie en het gebruik van stalen ramen en beton. Het gebouw valt op door de sterk horizontale en symmetrische uitstraling. Het interieur van het gebouw is grotendeels bewaard gebleven. Bijzonder zijn hierin onder meer de lichttoevoer in de lagere zijvleugels en de zorgvuldige detaillering en afwerking. Als sanatoriumgebouw is er ook sprake van een typologische waarde en een complexwaarde. Buiten het hoofdgebouw zijn ook de achterliggende aanbouwen en het mortuarium en het ketelhuis in gave staat bewaard gebleven. Het complex is een ontwerp van de bekende architect E.J. Rothuizen en vormt een representatief werk uit zijn oeuvre.

- Van stedenbouwkundige waarde vanwege de duidelijk herkenbare rol die het sanatorium speelt in de dorpsbebouwing van Ermelo en binnen het bebouwingsensemble van Veldwijk. Het complex is gesitueerd in een groene, parkachtige omgeving en speelt daarin een zeer beeldbepalende rol. De tuin geeft een belangrijke meerwaarde aan het complex.

- Van cultuurhistorische waarde binnen de ontwikkeling van de psychiatrische gezondheidszorg vanaf de late negentiende eeuw in Nederland. Dit complex vormt met alle onderdelen een typologisch belangrijke representant binnen deze ontwikkeling.

** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*

*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*

Datum van downloaden 21 mei 2019

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Monumentnummer*: 523881

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 april 2002
Kadaster deel/nr: 20338/1

*Monumentnaam***
De Hooge Riet

Complexnummer	*Complexnaam*
523879	De Hooge Riet

*Woonplaats**	*Gemeente**	*Provincie**
Ermelo	Ermelo	Gelderland

*Straat**	*Nr**	*Toev.**	*Postcode**	*Woonplaats**	*Situering*	*Locatie*
Dokter van Dalelaan	66		3851 JD	Ermelo	Bij	

*Kadastrale gemeente**	*Sectie**	*Kad. object**	*Appartement*	*Grondperceel*
ERMELO	F	9645		
ERMELO	F	8227		
ERMELO	F	8585		

*Rijksmonumentomschrijving***
Omschrijving onderdeel B

De TUINAANLEG heeft vermoedelijk integraal deel uit gemaakt van het ontwerp. De tuin bevindt zich voor het belangrijkste deel aan de voorzijde van het complex en kenmerkt zich door beplanting aan de randen. Het overige gedeelte van het glooiende terrein is voorzien van grasbeplanting. In het midden bevinden zich een grillig gevormde vijverpartij en een klein betonnen bruggetje met een ijzeren buisbalustrade. In combinatie met de slingervormige padaanleg is er op dit voorterrein een parkachtige sfeer gecreëerd. De overgang van het hoger gesitueerde gebouw naar het aflopende voorterrein wordt door middel van borders overbrugd. Aan de stationszijde bevindt zich de officiële toegang tot het complex. Aan weerszijden van de oprijlaan bevinden zich hier twee gemetselde hekpijlers waarop de naam van het sanatorium is vermeld.

Waardering

TUINAANLEG MET VIJVER, BRUG en HEKWERK (complexonderdeel B) uit 1939.

- Van architectuurhistorische waarde als onlosmakelijk onderdeel van een gaaf bewaard gebleven

** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*
*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*
Datum van downloaden 21 mei 2019

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

sanatoriumgebouw uit de periode tussen beide Wereldoorlogen. De combinatie van al deze elementen vallen op door esthetische kwaliteiten, gave verhoudingen en een bijzondere detaillering in vormgeving en materiaalgebruik. De tuinaanleg met daarin de vijver, de kleine betonbrug en het hekwerk vormen een belangrijk onderdeel van de genoemde kwaliteiten.

- Van stedenbouwkundige waarde vanwege de belangrijke aanvullende waarde die de tuin heeft op de architectuur. Het complex speelt een duidelijk herkenbare rol in de dorpsbebouwing van Ermelo en binnen het bebouwingsensemble van Veldwijk. Het complex is gesitueerd in een groene, parkachtige omgeving en speelt daarin -in combinatie met de overige monumentale bebouwing en begroeiing- een zeer beeldbepalende rol.

- Van cultuurhistorische waarde binnen de ontwikkeling van de psychiatrische gezondheidszorg vanaf de late negentiende eeuw in Nederland. Dit complex vormt met alle onderdelen een typologisch belangrijke representant binnen deze ontwikkeling.

Hoofdcategorie	*Subcategorie*	*Functie*
Kastelen, landhuizen en parken	Tuin, park en plantsoen	Tuin

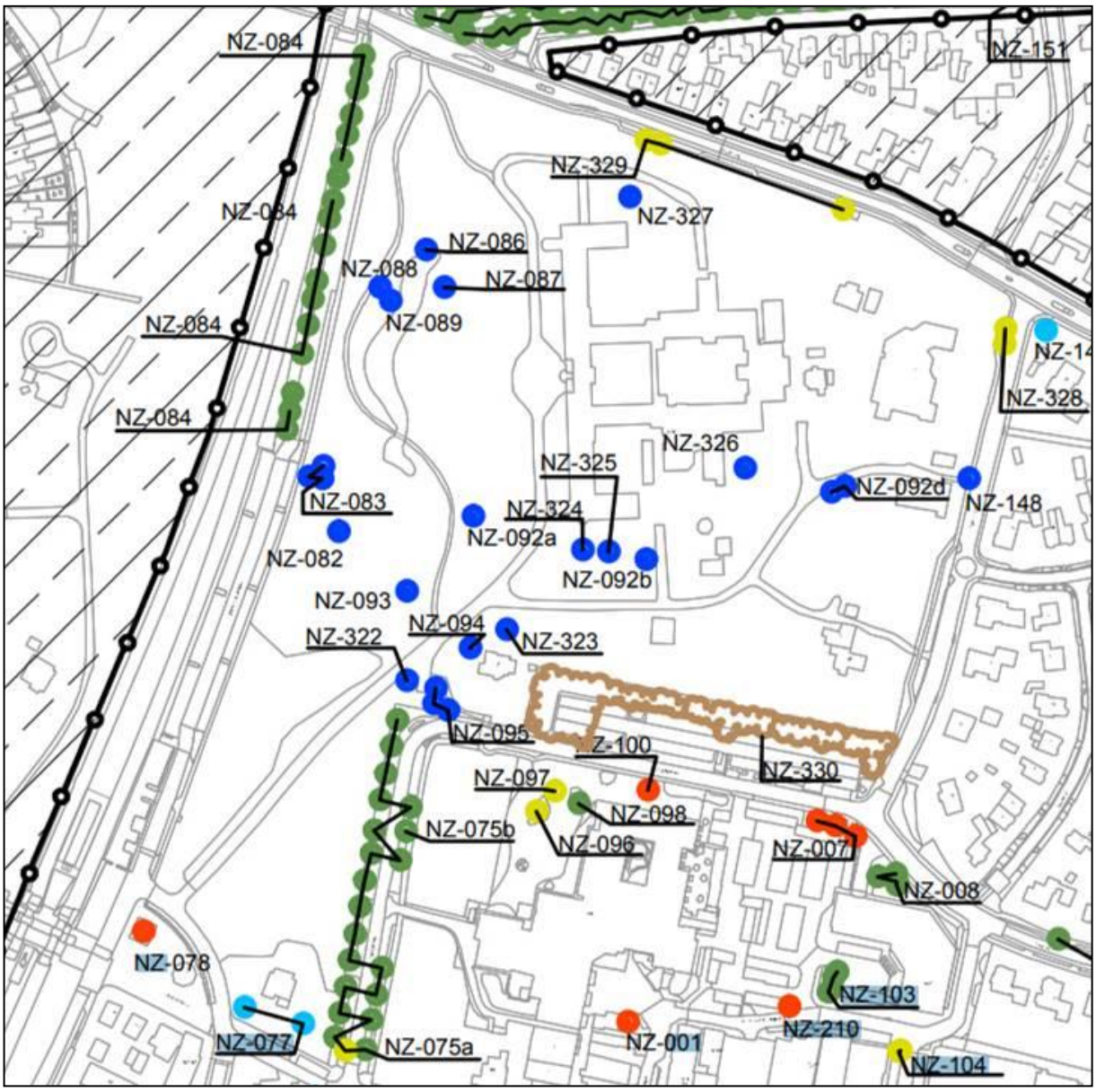
** Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister*

*** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument*

Datum van downloaden 21 mei 2019

BIJLAGE 2. MONUMENTALE BOMEN

Bron: Voorlopige lijst monumentale bomen 2017, gemeente Ermelo, www.ermelo.nl.

Uitsnede van de kaart 'Behorend bij de lijst monumentale bomen (deel 1) in de gemeente Ermelo'. Versie januari 2017. (Bron: www.ermelo.nl.)

Nr.	Gem	Part	Latijnse Naam	Nederlandse Naam	Locatie	Leeftijd	Aantal	Omtrek in cm.	Hoogte	Alg. opmerking
NZ-075a	x		Fagus sylvatica	Gewone beuk	Chevallierlaan	140	20	325	30	
NZ-075b	x		Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	Chevallierlaan	110	1	175	30	
NZ-077		x	Tilia europaea	Hollandse linde	Stationsstraat	110	2	230	25	
NZ-082		x	Tilia europaea	Hollandse linde	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	120	1	285	30	
NZ-083		x	Ailanthus altissima	Hemelboom	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	80	3	175	25	
NZ-084	x		Tilia europaea	Hollandse linde	Dr. van Dalelaan, t.h.v. De Hooge Riet	90	18	175	25	
NZ-086		x	Taxodium distichum	Moerascypres	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	80	1	240	30	
NZ-087		x	Salix sepulcralis 'Tristis'	Treurwilg	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	80	1	310	25	
NZ-088		x	Betula nigra	Zwarte berk	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	80	1	275	15	[NB. deze boom is kort voor 26-4-2019 (datum terreinbezoek SB4) omgezaagd]
NZ-089		x	Catalpa bignonioides 'Aurea'	Trompetboom	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	80	1	190	15	
NZ-092a		x	Fagus sylvatica	Gewone beuk	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	140	1	288	30	
NZ-092b		x	Fagus sylvatica	Gewone beuk	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	140	1	375	30	
NZ-092d		x	Fagus sylvatica	Gewone beuk	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	110	2	275	30	
NZ-093		x	Fagus sylvatica 'Pendula'	Gewone treurbeuk	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	110	1	255	25	
NZ-094		x	Juglans regia	Walnoot	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet, De Riethorst	60	1	112	15	Dendrologisch/ bomenwandelroute
NZ-095		x	Thuja occidentalis	Westerse levensboom	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	80 [120]	3	meerst.	20	[leeftijdsbepaling is w.s. onjuist, op foto's uit circa 1890-1900 staat hier reeds een Thuja]
NZ-148		x	Fagus sylvatica	Gewone beuk	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet, Hortensial. 6	110	1	346	30	
NZ-322		x	Fagus sylvatica	Gewone beuk	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	140	1	276	25	
NZ-323		x	Quercus robur	Zomereik	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	110	1	315	30	
NZ-324		x	Tilia europaea	Hollandse linde	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	90	1	202	10	knotboom
NZ-325		x	Tilia europaea	Hollandse linde	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	90	1	190	10	knotboom
NZ-326		x	Tilia europaea	Hollandse linde	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	90	1	190	20	
NZ-327		x	Quercus rubra	Amerikaanse eik	Dr. van Dalelaan, De Hooge Riet	90	1	261	25	
NZ-328	x		Quercus robur	Zomereik	Hortensialaan / Horsterweg	90	2	225	25	
NZ-329	x		Quercus robur	Zomereik	Horsterweg t.o. 68-82	90	3	225	25	

SB4

Specialisten in Groen Erfgoed